

จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY ARCHIVES BULLETIN

ธรรมศาสตร์

75 ปี

คณะกรรมการบริหารและดำเนินงานหอจดหมายเหตุ และหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์	ที่ปรึกษา
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ท่านพระจันทร์	ประธานกรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์	รองประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรวรรณี ส้าราญเวทย์	รองประธานกรรมการ
วนิดา จันทนทัศน์	กรรมการ
วารุณี โอสธารมย์	กรรมการ
อาจารย์ ดร.ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล	กรรมการ
อาจารย์อัศรพงษ์ คำคุณ	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์	กรรมการ
อัจฉรา จินดารัตน์	กรรมการ
ผู้อำนวยการกองกลาง	กรรมการ
หัวหน้างานบริหารสำนักงาน ท่านพระจันทร์	กรรมการ
ดาวเรือง แนวทอง	กรรมการและเลขานุการ

บรรณธิการ

ชาติรี ประภิตนทการ • วารุณี โอสธารมย์

กองบรรณธิการ

ดาวเรือง แนวทอง • ศิริวุฒิ บุญชื่น • อังศุมาลี สายชลนภา
สุภาพร อินทองมาก • สุวัฒน์ โตอร่ามรัตน์ • รุสสีตา เจ๊ะกา

ออกแบบปก/รูปเล่ม

วรมันต์ โสภณปฏิมา

บทความ ธรรมศาสตร์ 75 ปี

- 9 ธรรมศาสตร์ “ตลาดวิชา” ท่าพระจันทร์
อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
- 27 ประชาคมธรรมศาสตร์ : อัตลักษณ์แห่งพื้นที่สาธารณะ ท่าพระจันทร์
วีระศักดิ์ กীরดีวรรณันท์
- 43 จาก “มอญดูดาว” ถึง “ยูงทอง” ข้อสังเกตเกี่ยวกับความนิยม
ในบทเพลงประจำมหาวิทยาลัย
จุฑามาศ ประมูลมาก
- 61 22 ปี ปาฐกถา ‘ป่วย อังการณ’
ปกป้อง จันวิทย์
- 73 เรื่องเล่าคนเล็กคนน้อยว่าด้วยเรื่อง : “หญิงรักหญิง” ในธรรมศาสตร์
นันทิยา สุนทรปฎิภาค
- 95 ธรรมศาสตร์ “สร้างชาติ สร้างธรรม”
นิทรรศการ 75 ปี มหาวิทยาลัย
*คณะกรรมการจัดทำนิทรรศการถาวร
75 ปี มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง*

บทความ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

- 107 ลัทธิรักชาติของ พทท. และการต่อต้านลัทธิชาตินิยมทางการเมือง
(พ.ศ. 2519-2523)
ธิกานต์ ศรีนารา
- 121 กิจกรรมหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี งบประมาณ 2551
ดาวเรือง แนวทอง

บทบรรณาธิการ

ในที่สุดเวลาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็หมุนเวียนมาจนถึงปีที่ 75

ถ้าเป็นเวลาของมนุษย์ก็เรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลาของไม้ใกล้ฝั่ง แต่เมื่อเป็นเวลาของสถานศึกษาแห่งหนึ่ง ย่อมถือได้ว่ายังเป็นช่วงที่เยาว์วัยนัก แต่แม้จะเยาว์วัย มหาวิทยาลัยแห่งนี้ก็เต็มไปด้วยเรื่องราว ประวัติศาสตร์มากมาย ประวัติศาสตร์ที่ยังคงมีการบันทึกและเล่าขานอยู่อย่างไม่รู้จบ

ด้วยเหตุดังกล่าว จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ฉบับที่ทุกท่านถืออยู่ในมือนี้ จึงเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะย้อนเวลากลับไปมองเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ อีกครั้ง ด้วยความคิดว่า การร่วมฉลองวาระครบ 75 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คงไม่มีอะไรดีไปกว่า การหันกลับไปมองอดีตและทบทวนเรื่องราวที่ผ่านมาของมหาวิทยาลัย

บทความหลักที่รวบรวมอยู่ในเล่ม ล้วนเป็นการหวนกลับไปมองมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในแง่มุมที่แตกต่างกันไป แน่แน่นอนว่า ไม่มีทางที่จะครบสมบูรณ์ในทุกด้าน แต่อย่างน้อยก็คงทำให้ผู้อ่านได้มองเห็น ภาพอันหลากหลายของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เต็มไปด้วยเรื่องราว เรื่องเล่า และความทรงจำ

“ธรรมศาสตร์ ‘ตลาดวิชา’ ท่าพระจันทร์” โดย อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ เป็นบทความแรกที่จะพาเราย้อนเวลากลับไปทำความรู้จักกับ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในยุคที่ยังคงเป็นตลาดวิชา ในยุคที่ธรรมศาสตร์ทำหน้าที่เป็นบ่อน้ำบำบัดความกระหายของราษฎรทุกคนที่ใฝ่หาความรู้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยผู้เขียนบทความหวังว่า อาจจะเป็นเครื่องมือในการช่วยใคร่ครวญถึงกระแสธารแห่งความเปลี่ยนแปลงของธรรมศาสตร์ที่ผ่านมาและช่วยทำให้มองเห็นทิศทางในอนาคตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยได้

“ประชาคมธรรมศาสตร์ : อัตลักษณ์แห่งพื้นที่สาธารณะ ท่าพระจันทร์” โดย วีระศักดิ์ กිරติวรนนท์ เป็นอีกบทความที่พยายามจะทำความเข้าใจตัวตน “ความเป็นธรรมศาสตร์” ว่ามีลักษณะอย่างไรและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง โดยเป็นการนำเสนอผ่านมิติในด้านการจัดการการศึกษาของมหาวิทยาลัยในรอบ 75 ปีที่ผ่านมา ซึ่งถือเป็นการมองที่แปลกและน่าสนใจ

“ธรรมศาสตร์ ‘สร้างชาติ สร้างธรรม’ นิทรรศการ 75 ปี มหาวิทยาลัย” เป็นอีกมุมมองหนึ่งในการย้อนเวลาไปมองและอธิบาย “ความเป็นธรรมศาสตร์” ต่อบทความเป็นการถอดเนื้อความออกมาจากนิทรรศการที่จะถูกจัดขึ้นเพื่อฉลองในวาระพิเศษนี้

เพลงมิได้มีเอาไว้แสร้งหรือฟังเท่านั้น แต่เพลงยังแฝงความนัยหลายอย่างที่อาจจะช่วยให้เราเข้าใจบริบทแวดล้อมอันเป็นที่มาของบทเพลงนั้นๆ ได้ด้วย เพลงมอญดูดาวและเพลงยุงทอง สองเพลงประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็หนีไม่พ้นลักษณะดังกล่าวเช่นเดียวกัน ซึ่ง จุฑามาศ ประมูลมาก จะชวนเราไปทำความเข้าใจนัยแฝงเหล่านี้ และจะทำให้ผู้อ่านพบว่าประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ก็สามารถเล่าผ่านบทเพลงได้

เรามักได้ยินคำพูดนี้บ่อยๆ คำพูดในลักษณะที่ว่า “ธรรมศาสตร์มีเสรีภาพทุกตารางนิ้ว” ซึ่งถือเป็นอมตวลีที่น่าภาคภูมิใจมากอย่างหนึ่งของชาวธรรมศาสตร์ แต่ นันทิยา สุคนธปฏิภาค จะพาเราย้อนเวลาไปพบอดีตของธรรมศาสตร์จากอีกแง่มุมหนึ่ง ซึ่งอาจจะทำให้อมตวลีดังกล่าวไม่เป็นจริงเสมอไปอย่างน้อยก็อาจจะไม่เป็นจริงสำหรับกรณี “หญิงรักหญิง” ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อกว่า 30 ปีที่ผ่านมา

นอกจากบทความดังกล่าวแล้ว ในจุลสารฉบับ 75 ปีธรรมศาสตร์ ยังมีบทความอีก 2 ชิ้นที่น่าสนใจคือ “22 ปี ปาฐกถา ป่วย อังภากรณ์” โดย ปกป้อง จันวิทย์ ที่เล่าประวัติศาสตร์ของเวทีปาฐกถาทางวิชาการที่สำคัญมากเวทีหนึ่งของสังคมไทย และบทความ “ลัทธิรักชาติของ พทท. และการต่อต้านลัทธิชาตินิยมทางการ (พ.ศ. 2519-2523)” โดย อิกานต์ ศรีนารา ซึ่งเป็นบทความที่เขียนขึ้นจากข้อมูลและเอกสารส่วนหนึ่งจากจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

สุดท้ายนี้ เราทุกคนก็หวังว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงวัยเยาว์เพียง 75 ปีนี้ จะก้าวเดินต่อไปข้างหน้าอย่างยิ่งใหญ่ตลอดไป สมกับการเป็นมหาวิทยาลัยที่ปรากฏอยู่ในหน้าประวัติศาสตร์สังคมไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

บทความ
ครบ 75 ปี

ธรรมศาสตร์

“ตลาดวิชา” กำพระจันทร์

ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์*

ในวาระครบรอบ 75 ปี ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วัตถุประสงค์ของบทความนี้ คือการนำเสนอภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างกำเนิดและพัฒนาการของธรรมศาสตร์ยุคการเป็นมหาวิทยาลัยเปิด หรือ “ตลาดวิชา” ที่ทำพระจันทร์ กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองไทย อย่างน้อยก็หวังว่า บทความนี้จะเหมือนเครื่องมือชิ้นหนึ่งที่ช่วยให้นักศึกษาธรรมศาสตร์ทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งบุคคลที่สนใจในเรื่องราวของธรรมศาสตร์โดยทั่วไป ได้พิจารณาย้อนรำลึกถึงกำเนิดของสถาบันการศึกษาแห่งนี้ และอาจช่วยให้ใคร่ครวญถึงกระแสธารแห่งความเปลี่ยนแปลงของธรรมศาสตร์ และมองเห็นแนวทางของการกำหนดทิศทางแห่งอนาคตของธรรมศาสตร์ที่พึงประสงค์ร่วมกัน โดยเฉพาะต่อธรรมศาสตร์ “วิทยาเขตท่าพระจันทร์”

กำเนิดธรรมศาสตร์ : สิทธิเสมอภาคและเสรีภาพทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์-มธ. (Thammasat University-TU) หรือชื่อเมื่อแรกสถาปนาคือ “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง”-มธก. (The University of Moral and Political Sciences-UMPS) ขึ้นระหว่างปี 2477-2494) มีกำเนิดในฐานะเป็นผลผลิตของการปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475¹ ที่ก่อเกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยและมีรัฐธรรมนูญฉบับแรกเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ แทนการปกครองที่อำนาจอยู่ที่องค์บุคคลและอยู่เหนือกฎหมายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความแตกต่างอันสำคัญของสองระบอบทางการเมืองนี้อยู่บนแนวคิดหลักการพื้นฐานที่ว่า บุคคลในรัฐหนึ่งนั้นมีสิทธิและเสรีภาพที่เสมอภาคกันหรือไม่ และหลักคู่ตรงข้ามระหว่างหลักแห่งความสามารถกับหลักแห่งสายโลหิต

ดังนั้น ธรรมศาสตร์จึงมีกำเนิดโดยการเมืองในระบอบประชาธิปไตย-รัฐธรรมนูญ และเพื่อการเมืองของภาคประชาชน ปรีดี พนมยงค์ (ขณะที่มีบรรดาศักดิ์และราชทินนาม หลวงประดิษฐมนูธรรม, 2443-2526)² ผู้ประศาสน์การธรรมศาสตร์³ ได้เลือกใช้วันสำคัญที่รำลึกถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศหลังการปฏิวัติ 2475 เพียง 3 วัน คือวันที่ 27 มิถุนายน⁴ มาเป็นวันสถาปนามหาวิทยาลัย (มธก.) โดยทำพิธีเปิดมหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2477 (หรือ 2 ปีหลังการปฏิวัติ) ทั้งยังให้วันสำคัญเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญทั้งสองวัน คือวันรัฐธรรมนูญฉบับแรก 27 มิถุนายน และฉบับที่สองหรือที่เรียกว่า “ฉบับถาวร” 10 ธันวาคม 2475 มาเป็นวันทำพิธีเปิดภาคการศึกษาที่ 1 และภาคการศึกษาที่ 2 ของมหาวิทยาลัยตามลำดับ⁵

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์วิชาสังคมศาสตร์ วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต, นักศึกษา ธรรมศาสตร์ รหัส 243247

ตราธรรมจักรอันเดิม

นอกจากนั้น “ตราธรรมจักร” อันเป็นตราสัญลักษณ์บนผืนธงของธรรมศาสตร์⁶ ยังถูกออกแบบให้ รัฐธรรมนูญที่วางอยู่บนพานแว่นฟ้า⁷ ดังที่เห็นกันทั่วไปที่อนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญ (เรียกกันในชื่อ อนุสาวรีย์ปราบกบฏ คราวกบฏบวรเดช 2476 แต่ในปัจจุบันรู้จักกันเพียงในชื่อ อนุสาวรีย์หลักสี่ บางเขน) และอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย บนถนนราชดำเนินกลาง มาวางอยู่บนใจกลางของวงล้อแห่งธรรม หรือ ธรรมจักร สัญลักษณ์ของพุทธศาสนา และสัญลักษณ์การปฐมเทศนาหลักสี่ธรรมที่ พระพุทธองค์ทรงค้นพบ ดังนั้น ตราธรรมจักรจึงสร้างขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับชื่อและหลักการของ มหาวิทยาลัย คือเป็นมหาวิทยาลัยที่สอนวิชา “ธรรมศาสตร์” (Moral) ซึ่งเป็นชื่อกฎหมายดั้งเดิมคือ “พระธรรมศาสตร์” ที่เป็นแม่บทแห่งกฎหมายเก่าที่ใช้ในสังคมไทย และสอนวิชา “การเมือง” (Political Sciences) ให้กับนักศึกษา ซึ่งวิชาการอย่างหลังนี้เป็นวิชาต้องห้ามของระบอบการปกครองเดิม ทั้งนี้ ผู้จบการศึกษาจะได้รับ “ธรรมศาสตร์บัณฑิต” ซึ่งแม้จะเป็นการศึกษาด้านกฎหมาย แต่ก็ออกแบบ มาให้มีรายวิชาด้านการเมืองการปกครอง และเศรษฐศาสตร์ด้วย

ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การธรรมศาสตร์ และในฐานะ “มันสมอง” หรือผู้นำ “คณะราษฎร” สายพลเรือน รวมทั้งผู้นำและสมาชิกคณะราษฎร (the People’s Party) อื่นๆ⁸ มีหลักคิดอันสำคัญที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองคือกุญแจที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม⁹ ดังนั้น การปฏิวัติ 2475 ก็คือความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในอีก หลากด้านดังปรากฏในช่วงท้ายของประกาศคณะราษฎรฉบับแรกเมื่อวันปฏิวัติ 2475 ดังนี้

66

... การปกครองซึ่งคณะราษฎรจะพึงกระทำก็คือ จะต้องจัดวางโครงการอาศัยหลักวิชา ไม่ทำไปเสียเหมือนคนตาบอดเช่นรัฐบาลที่มีกษัตริย์เหนือกฎหมายเข้ามาแล้ว หลักใหญ่ๆ ที่ คณะราษฎรวางไว้มีอยู่ว่า

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มากที่สุด
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง
4. จะต้องให้ราษฎรได้มีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่ให้พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)
5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ราษฎรทั้งหลาย จงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎรให้ทำกิจอันจะคงอยู่ชั่วดินฟ้านี้ให้สำเร็จ ... ทุกคนจะมืงานทำ ไม่ต้องอดตาย ทุกคนจะมีสิทธิเสมอภาค และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่เป็นข้าเป็นทาสของพวกเจ้า หมดยศสมัยที่เจ้าจะทำนาบหลังราษฎร สิ่งทีทุกคนพึงปรารถนา คือ ความสุขความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า “ศรีอารีย์” นั้น ก็จะมีทั้งบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรทั่วหน้า¹⁰

”

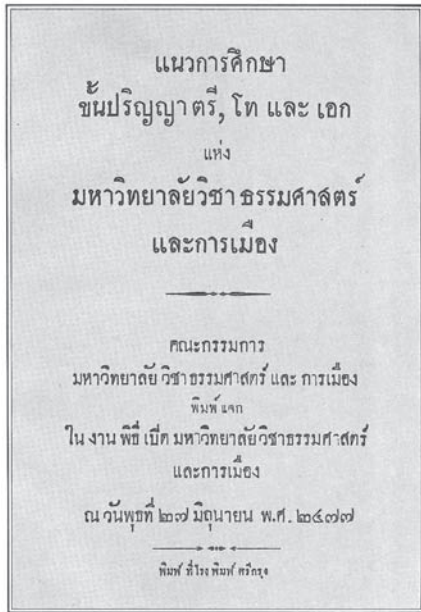
หลักทีคณะราษฎรมุ่งหมายเปลี่ยนแปลงพัฒนา ได้เรียกกันอย่างเป็นทางการว่า “หลัก 6 ประการ” ของคณะราษฎร ซึ่งสรุปรวบรัดหลักดังกล่าวนี้ได้ว่าเป็น หลักเอกราช หลักความปลอดภัย หลักเศรษฐกิจ หลักสิทธิเสมอภาค หลักเสรีภาพ และหลักการศึกษา ซึ่งทั้งหกหลักนี้ย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นี่คืปัญหาสำคัญของสังคมการเมืองไทยในยุคสมัยดังกล่าวทีจะต้องหาหนทางแก้ไขให้ได้ และเหนืออื่นใดก็คือคำถามอันน่าสงสัยทีว่า ภายใต้กระแสประชาธิปไตยของโลกในขณะนั้น เหตุใดประเทศไทยจึงเป็นประเทศเอกราชเดียวในโลกทีไม่มีการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญ¹¹

ระบอบรัฐธรรมนูญทีคณะราษฎรได้สถาปนาขึ้นนี้ ปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายไว้ว่า

“

ระบอบรัฐธรรมนูญยิ่งมั่นคง ประชาชนยิ่งมั่งคั่งสมบูรณ์ สยามรัฐจะมีสิทธิเทียมบ่าเทียมไหล่กับนานาประเทศ ความสุขทีได้รับจากระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นสุขและประโยชน์อันแท้จริง ไม่ใช่ประโยชน์ในทางความคิด ในทางความฝัน เราท่านมองเห็นประโยชน์นั้นอยู่ใกล้ๆ แล้วขอให้ช่วยแผ้วถางทางเดินของเราทีต่อไปให้ถึงจุดหมาย¹²

”

เอกสารแผนการศึกษา ในงานพิธีเปิด มธก.

ในแง่นี้ การก่อเกิดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็คือ “สุขและประโยชน์อันแท้จริง” ที่ไม่ใช่เป็นเพียงความคิดหรือความฝันที่คณะราษฎรได้นำมาสู่สังคมไทย ทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายในหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ที่แม้จะเห็นอย่างชัดเจนในหลักข้อที่ 6 เรื่องการศึกษา แต่ก็สัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับหลักข้ออื่นๆ เช่น หลักสิทธิเสมอภาคที่เปิดโอกาสทางการศึกษาหลักเสรีภาพทางการศึกษา ที่จะพัฒนาประชากรของประเทศรุ่นใหม่ให้เป็นผู้สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยและการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศ ปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวถึงการที่รัฐบาลคณะราษฎรจะสร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไว้ว่า

“

รัฐบาลได้ตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งแต่ก่อนมาเป็นเรื่องที่หวงแหนกันหนักหนา การศึกษาการเมืองนั้น แต่ก่อนมา คนทั่วไปไม่มีโอกาสได้ศึกษา แต่บัดนี้ทุกคนก็ได้รับความเสมอภาคในอันจะเรียนรู้ทางการเมือง และมีส่วนร่วมในการบ้านเมืองของตน¹³

”

กำพร:จันทร : บ่อน้ำบำบัดความกระหาย

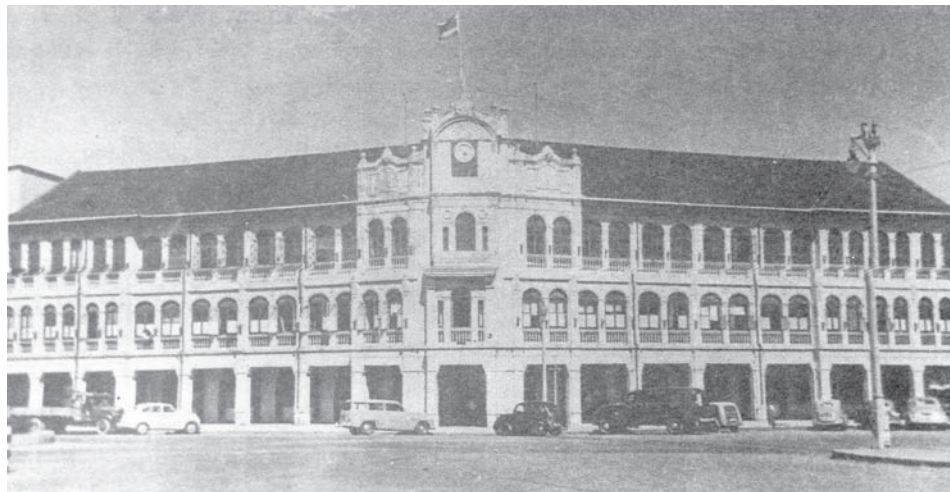
ธรรมศาสตร์เริ่มแรกนั้นเป็น “มหาวิทยาลัยเปิด” หรือ “ตลาดวิชา” ที่ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นคนทำงาน หรือมีภูมิลำเนาทั้งในกรุงเทพฯ ธนบุรี หรือต่างจังหวัด ก็สามารถสมัครเป็นนักศึกษาได้ ซึ่งคำประกาศการณ์ในพิธีเปิดมหาวิทยาลัยของ ปรีดี พนมยงค์ ได้ให้ความหมายแก่ธรรมศาสตร์อย่างสำคัญที่ว่า

“

มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำบำบัดความกระหายของราษฎรผู้สมัครแสวงหาความรู้ อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีได้ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา

”

ในทางภูมิรัฐศาสตร์ของการเลือกทำเลที่ตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อให้เป็น “บ่อน้ำบำบัดความกระหายของราษฎร” นั้น กล่าวได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง ในบริบทของปลายทศวรรษ 2470 เมื่อเปรียบกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแรกของประเทศ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขต “ทุ่ง” พญาไทที่เข้าถึงอย่างไม่ง่ายนักในยุคนั้น จุฬาฯ เป็น “มหาวิทยาลัยปิด” รับนิสิตได้ราวปีละ 160 คน เก็บค่าเล่าเรียนปีละ 90 บาท แต่ธรรมศาสตร์เลือกที่จะใช้อาคารโรงเรียนกฎหมายที่ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนินใกล้สะพานผ่านพิภพลีลาและสนามหลวงเป็นสถานที่ทำการเบื้องต้น

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง สถาปนาเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2477 แรกเริ่มใช้อาคารเดิมของโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา ถนนราชดำเนิน (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกรมประชาสัมพันธ์)

พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ทรงไขประตูเปิดตึกโตม ส่วนผู้สวมเสื้อครุยด้านหลังคือ ดร.เดือน บุนนาค เลขาธิการ มธก. คนแรก

ต่อมาเมื่อได้รับเงินค่าเล่าเรียนปีละ 20 บาทจากนักศึกษาธรรมศาสตร์รุ่นแรกที่ลงทะเบียนมาสมัครเรียนถึง 7,094 คน ฝ่ายบริหารจึงสามารถนำเงินก้อนแรกนี้ราวสามแสนบาทไปซื้อที่ดินริมแม่น้ำเจ้าพระยาจากประตูท่าพระจันทร์ถึงประตูท่าพระอาทิตย์ได้กว่า 18 ไร่ (และต่อมาได้ขยายพื้นที่ต่อเนื่องจนธรรมศาสตร์มีพื้นที่ราว 50 ไร่) ให้เป็นที่ตั้งของธรรมศาสตร์สืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การเลือกที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ของธรรมศาสตร์ในใจกลางพระนคร หรือที่ท่าพระจันทร์นั้น (ซึ่งมีรถรางสายรอบเมืองวิ่งผ่าน ทั้งยังเป็นท่าเรือข้ามฟากสำคัญไปยังฝั่งธนบุรีและชุมชนในย่านคลองบางกอกน้อย ทั้งแวดล้อมด้วยหน่วยงานราชการที่ตั้งเรียงรายกันอยู่บนถนนราชดำเนินและในชุมชนเมืองเก่า)¹⁴ ก็เพื่อให้ผู้แสวงหาในการศึกษาสามารถเข้าถึงธรรมศาสตร์ได้โดยง่าย อันทำให้ธรรมศาสตร์สามารถทำหน้าที่การเป็น “บ่อน้ำบำบัดความกระหายของราษฎรผู้สมัครแสวงหาความรู้” ได้อย่างแท้จริง

จำนวนนักเรียนรุ่นแรกของธรรมศาสตร์ “ตลาดวิชา” ที่มีถึง 7,094 คนนั้น (ส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 20-25 ในจำนวนนี้ 79% เป็นข้าราชการพลเรือนชั้นผู้น้อย อีก 12.9% เป็นข้าราชการทหารและตำรวจชั้นประทวน โดย 80% ของผู้สมัครเรียนอาศัยอยู่ในเขตพระนครและธนบุรี ที่เหลือส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดโดยรอบพระนคร)¹⁵ แม้ว่าจะเป็นปริมาณที่มากอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาเทียบกับจากมหาวิทยาลัยที่มีมาก่อนและการเป็นปีแรกของธรรมศาสตร์ หากทว่าเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งประเทศในขณะนั้นที่มีเกือบ 13 ล้านคน ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงภาวะการขาดการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษาในสังคมไทยตลอดมาได้เป็นอย่างดี ซึ่งน่าจะเป็นคำตอบต่อความหมายของปรีดี พนมยงค์ที่ได้กล่าวถึงราษฎรที่มี “ความกระหาย” ในการแสวงหาความรู้ และการทำให้ธรรมศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่พร้อมจะรับผู้มาสมัครเข้าเรียนได้อย่างกว้างขวาง

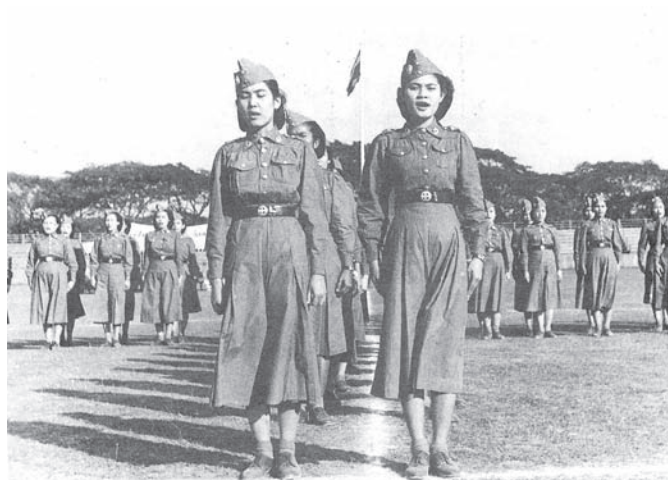

หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ผู้ประกาศนการ กับตึกโดม 9 กรกฎาคม 2479

จำนวนนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่เรียน “ธรรมศาสตร์บัณฑิต” ตั้งแต่รุ่นแรก 2477 จนถึงรุ่นสุดท้ายปี 2491 รวม 16 ปีนั้น มีผู้สมัครเข้าเรียนธรรมศาสตร์บัณฑิตรวม 21,053 คน มีผู้จบเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตตั้งแต่ปีแรกจนกระทั่งเรียนจบรุ่นสุดท้ายปี 2495 รวม 5,254 คน¹⁶ เห็นได้ว่ามีผู้สำเร็จการศึกษาเพียง 1 ใน 4 ของผู้สมัครเข้าเรียนเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม การผลิตบัณฑิตปริญญาตรีของธรรมศาสตร์ก็มีปริมาณมากที่สุดเมื่อเทียบกับมหาวิทยาลัยที่เปิดที่มีอยู่ในประเทศไทยในขณะนั้น ทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

นับจากปี 2492 ความเป็น “ตลาดวิชา” ของธรรมศาสตร์ได้ปรับเปลี่ยนสาระครั้งสำคัญ โดยการแบ่งการศึกษาเป็น 4 คณะ แทนหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต ได้แก่ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ในปี 2497 มีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เพิ่มอีก 1 คณะ จำนวนนักศึกษาสมัครเข้าเรียนใน “ตลาดวิชา” รุ่นใหม่ของธรรมศาสตร์เริ่มต้นที่ระดับ 1.3 พันคน ในปีแรก และเป็น 3.8 พันคนในปี 2500 ในทศวรรษ 2490 จำนวนนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่สมัครเข้าเรียนมีอยู่ระหว่าง 10,000 คนขึ้นมา ในปี 2500 มีนักศึกษาทั้งสิ้น 25,264 คน¹⁷ ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่คือคนทำงานหรือข้าราชการระดับล่างที่ขาดโอกาสทางการศึกษาและต้องส่งตนเองเรียน

แม้จะเป็นมหาวิทยาลัยเปิด “ตลาดวิชา” ที่ไม่เน้นการต้องมาเข้าห้องฟังคำบรรยาย แต่ปริมาณของนักศึกษาผู้มาฟังคำบรรยายในรายวิชาต่างๆ ก็มีอยู่เช่นกัน (น่าจะน้อยกว่า 300 คนในยุคตลาดวิชารุ่นธรรมศาสตร์บัณฑิต และตลาดวิชายุคสอง มีนักศึกษามาเรียนระหว่าง 500-800 คนในต้นทศวรรษ 2490 เพิ่มเป็น 1,000-1,500 คนในปลายทศวรรษ 2490)¹⁸ ทว่าเมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ต.ม.ธ.ก.) ซึ่งคือโรงเรียนระดับมัธยมบริบูรณ์ 2 ชั้นปี ก่อนที่จะเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา อันมีรวม 8 รุ่นในระหว่างปี 2481-2490 และมีนักเรียน ต.ม.ธ.ก. ที่เรียนจบมีจำนวนรวมถึง 5,898 คน¹⁹ ก็ทำให้พื้นที่ของธรรมศาสตร์ทำพระจันทร์คึกคักมีชีวิตชีวา ปริมาณของนักศึกษาธรรมศาสตร์และนักเรียน ต.ม.ธ.ก. ที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นเป็นลำดับนับจากปีสถาปนา จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ธรรมศาสตร์ทำพระจันทร์มีพลังทางสังคมการเมืองของไทย

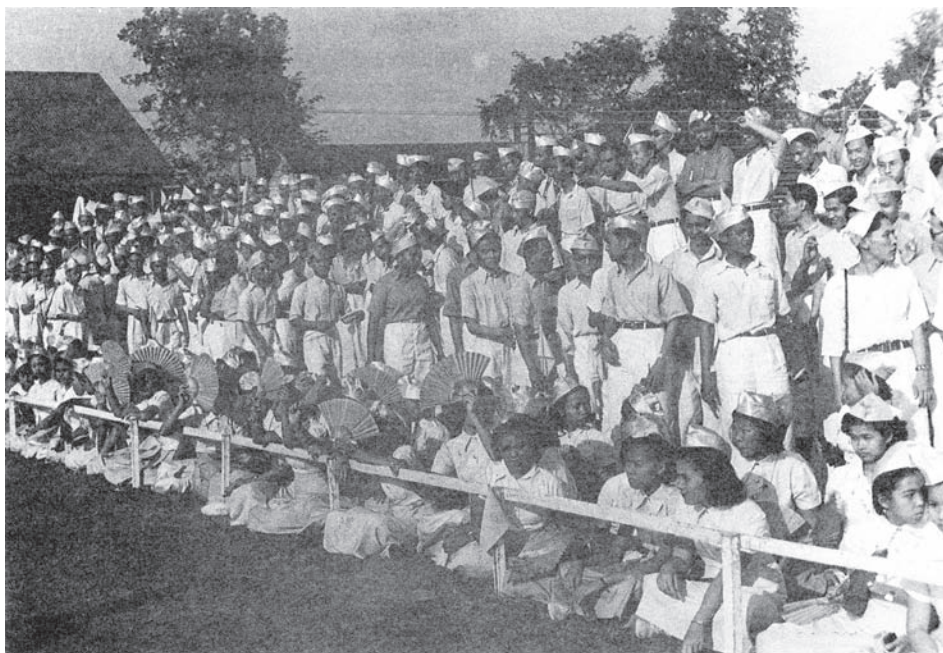

นักเรียนหญิง ต.ม.ธ.ก. ในงาน
แข่งขันฟุตบอลประเพณี ปี 2482

การประท้วงของนักเรียน ต.ม.ธ.ก. เกี่ยวกับร้านค้าอาหารในสถานการศึกษาในปี 2483, 2484, 2487 และ 2489²⁰ จะเป็นรากฐานของการแสดงออกทางการเมืองเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเป็นธรรม เป็นกรณีแรกๆ ขณะที่ด้านภายนอกนั้น กิจกรรมสังคมอันเป็นสีสันประจำปี เช่น ขบวนแห่ในฟุตบอล ประเพณีจุฬา-ธรรมศาสตร์ การออกร้านของธรรมศาสตร์ในงาน “วันรัฐธรรมนุญ” ที่จัดขึ้นที่วังสราญรมย์ หรือที่ลานพระบรมรูปทรงม้า ซึ่งในยุคทศวรรษ 2480 ถือเป็นงานฤดูหนาวที่สำคัญของประเทศ

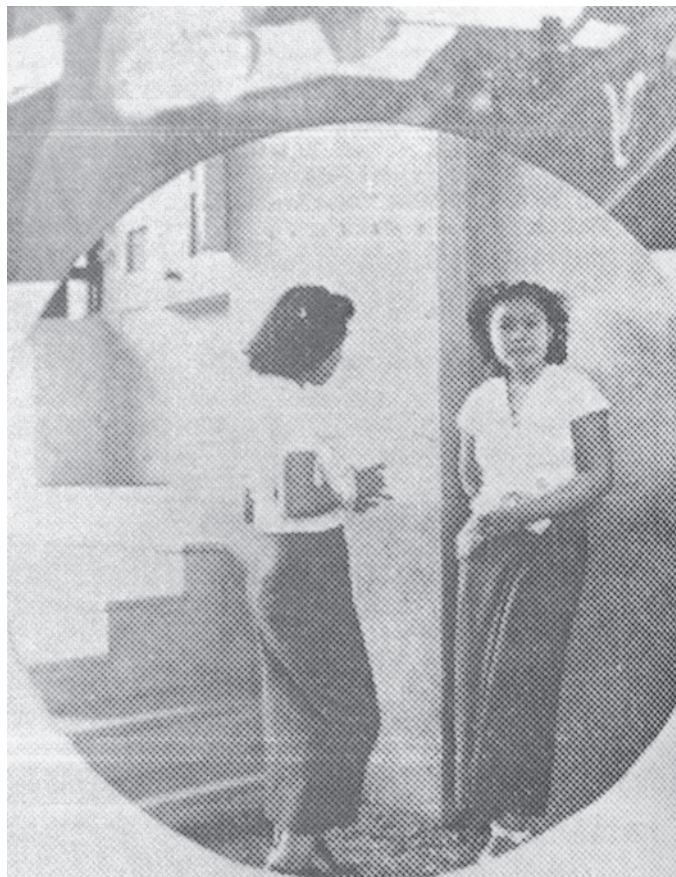
ร้านของ มธก.
ในงานฉลองรัฐธรรมนุญ ปี 2480

ฟุตบอลประเพณีจุฬา-ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 5 ณ กรีฑาสถานแห่งชาติ (11 พฤศจิกายน 2581) ธรรมศาสตร์ชนะ
จุฬาฯ 2-1

รัฐบาลของ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนาประกาศให้วันรัฐธรรมนูญเป็นวันสำคัญที่มีวันหยุดราชการรวม 3 วัน คือวันที่ 9-10-11 ตั้งแต่ปี 2480 (ก่อนหน้านี้นี้ 10 ธันวาคม เป็น “วันฉลองรัฐธรรมนูญ” ที่มีพิธีกรรมและการฉลอง 3 วัน คือ 10-11-12 ธันวาคมนับแต่ปี 2475) ทั้งนี้จะมีระดับความเข้มข้นทางการเมืองในการเดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในนโยบาย “เรียกห้องดินแดน” จากลาวและกัมพูชาอาณานิคมฝรั่งเศสเมื่อ 8 ตุลาคม 2483 แม้ว่าผู้ประศาสน์การ ปรีดี พนมยงค์ จะพยายามยับยั้งและให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษาเข้าใจถึงหลักการนิติรัฐทั้งของระดับประเทศและของโลก รวมทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ทว่าล้มเหลว²¹

นักศึกษาธรรมศาสตร์สัมพันธ์กับการเมืองของประเทศมากขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อผู้ประศาสน์การ นายปรีดีมีสถานะเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ขบวนการใต้ดินเพื่อการ “กู้ชาติ” จากการรุกรานของกองทัพญี่ปุ่นและการตกเป็นประเทศผู้แพ้สงครามเมื่อสงครามโลกยุติ โดยในระหว่างสงคราม (2484-2488) ธรรมศาสตร์เป็นศูนย์บัญชาการของเสรีไทย เป็นคลังเก็บอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรส่งมาให้ และเป็นฐานกำลังพลที่มีนักศึกษาธรรมศาสตร์เป็นกำลังสำคัญ²²

นักศึกษาหญิง
สมัยก่อสร้างสร้างตัว

ดังนั้นเมื่อสงครามยุติลงในกลางปี 2488 ธรรมศาสตร์ย่อมเป็นสถาบันที่ “ทรงพลัง” ทางสังคมการเมือง หากทว่าเมื่อการเมืองของฝ่ายพลเรือนที่มีปรีดีเป็นผู้นำนั้น ต้องปราศให้กับการเมืองที่มีฝ่ายทหารเป็นผู้นำนับแต่การรัฐประหารพฤศจิกายน 2490 โดยปรีดีต้องลี้ภัยทางการเมืองไปยังจีนที่ต่อมาคือ “จีนแดง” นามของนายปรีดีจึงถูกรัฐบาลทหารใช้ให้เป็น “ปีศาจ” ที่ถูกกล่าวอ้างว่าจะนำพากองทัพต่างด้าวจีนแดงลงมาบุกรุกแย่งยึดครองแผ่นดินไทยตลอดมาจนถึงต้นทศวรรษ 2510 (จากยุคสามจอมพลแห่งกองทัพบก คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 2490-2500, จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2500-2506, จอมพลถนอม กิตติขจร 2506-2516) ขณะที่ฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยและนักศึกษาธรรมศาสตร์ก็ถูกสอดส่องควบคุม เพราะฝ่ายรัฐบาลเชื่อว่าธรรมศาสตร์คือฐานของเสรีไทยที่ยังมีกำลังอาวุธ และเป็นฐานของนายปรีดีที่จะหวนกลับคืนสู่อำนาจ

จากการที่ มชก. ถูกยึดครองอยู่กว่า 3 เดือน นักศึกษาได้พยายามเรียกร้องมหาวิทยาลัยคืน ในวันที่ 11 ตุลาคม 2494 นักศึกษาราว 3,000 คน ได้เดินขบวนไปยังรัฐสภา เพื่อทวง มชก. คืน

ด้วยเหตุนี้ ทศวรรษ 2490 จึงเป็นทศวรรษที่ธรรมศาสตร์ “ตลาตวิชา” ทำพระจันทร์ จะถูกผลักดันจากฝ่ายรัฐบาลทหารให้ย้ายออกจากพื้นที่ในใจกลางพระนครนี้ออกไปยังชนบทชานพระนครหรือชนบทในปริมณฑลของกรุงเทพฯ แม้รัฐบาลทหารเกือบประสบความสำเร็จต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวในช่วงการปราบกบฏแมนฮัตตัน (กบฏฝ่ายทหารเรือต่อฝ่ายทหารบก) เมื่อกลางปี 2494 แต่ด้วยพลังของนักศึกษาธรรมศาสตร์ ทั้งโดยการเดินขบวนเรียกร้องมหาวิทยาลัยคืน (11 ตุลาคม 2494) และโดยการเชิญทวิษุภัยที่คืน (5 พฤศจิกายน 2494) ธรรมศาสตร์จึงยังคงดำรงอยู่ที่ท่าพระจันทร์ต่อมาได้ (ทั้งนี้ฝ่ายทหารจะค่อยๆ คืนพื้นที่ธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์ทีละส่วนจนถึงพื้นที่ส่วนสุดท้ายในปลายปี 2497)

นักศึกษา ม.ธ.ก. เรียกร้องให้คืนมหาลัย
จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่
11 ตุลาคม 2494 หลังจากวันนั้น
นักศึกษาราว 3,000 คน ได้บุกเข้ายึด
มธก. คืน เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน
ปีเดียวกัน ฉะนั้นจึงเรียกวันนี้ว่า
“วันธรรมศาสตร์สามัคคี” ธรรมจักร
ฉบับรวมกำสัถ จุลสารพิเศษเนื่องใน
การเคลื่อนไหวเอาชีวิตของเราคืนมา
เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2494

อย่างไรก็ตาม การได้มาซึ่งพื้นที่ทำพระจันทร์คืนก็ต้องแลกมาด้วยการตัดชื่อ “การเมือง” ออกจาก
ชื่อเดิมของมหาวิทยาลัย ให้เหลือเพียงชื่อ “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ตามชื่อพระราชบัญญัติที่
ประกาศใช้ตั้งแต่ 18 มีนาคม 2495

แต่ในกระบวนการต่อสู้ของฝ่ายนักศึกษานี้ ก็ได้สร้างสำนักใหม่ทางการเมืองขึ้นในหมู่นักศึกษาธรรมศาสตร์
ที่ปราศจากผู้นำอย่างนายปรีดี สองวรรคทองอันเป็นผลผลิตของนักศึกษาธรรมศาสตร์ในยุคนี้²³

หนึ่งนั้นเป็นของ “ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ขณะนั้นเป็นนักหนังสือพิมพ์และนักเขียน
ด้วย ที่สร้างประโยคสุดท้ายของข้อเขียนเรื่อง “ดูนักศึกษา ม.ธ.ก. ด้วยแว่นขาว” (ลงพิมพ์ใน
วารสาร “ธรรมจักร” ฉบับ 11 ตุลาคม 2495) ได้จับใจว่า “ชาว ม.ธ.ก. รักมหาวิทยาลัยของเขา
เพราะว่ามหาวิทยาลัยของเขารู้จักรักคนอื่นด้วย” ซึ่งจะได้รับการพัฒนาโดยนักศึกษารุ่นต่อๆ มา ที่
กลายเป็นประโยคที่รับรู้กันในปัจจุบันว่า “ฉันรักธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้ฉันรักประชาชน”

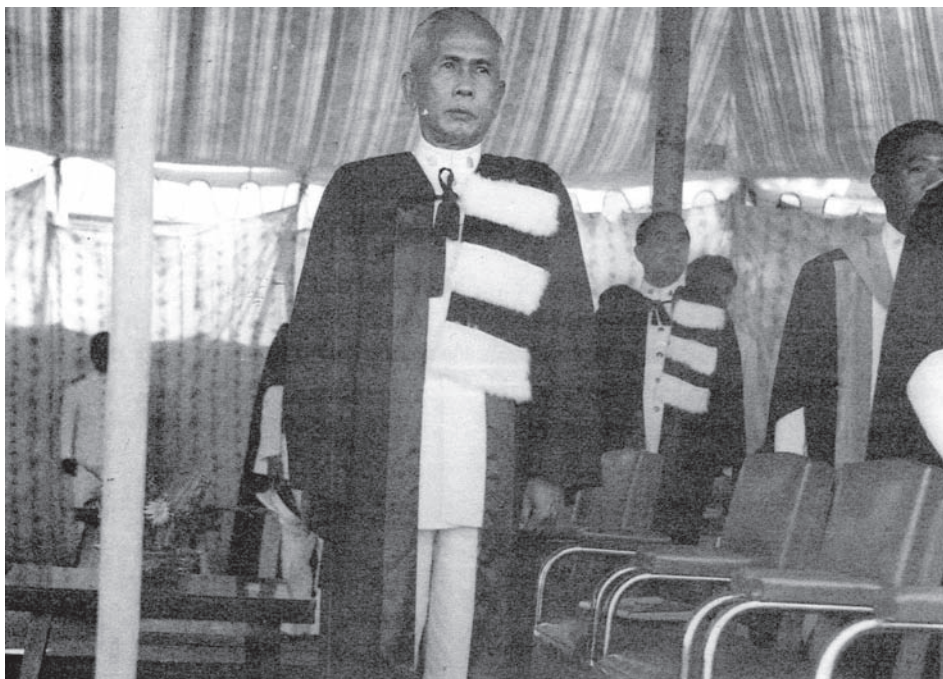
อีกหนึ่งนั้นเป็นของ เปลื้อง วรรณศรี โนนทวิที่ชื่อ “โดม ... ผู้พิทักษ์ธรรม” พิมพ์ในวารสารสโมสร
นักศึกษา มธก. ฉบับที่ 2 พฤษภาคม 2495 เป็นบทกวีที่มีรวม 5 บาท โดยบาทสุดท้ายได้กลายเป็น
วรรคทองของนักศึกษาชาวธรรมศาสตร์นับแต่นั้นเป็นต้นมา ดังนี้

“

สิ่งเหล่านี้ที่โดมโหมจิดข้า
ให้แกร่งกล้าเดือนปีไม่มีหวั่น
ถ้าขาดโดม...เจ้าพระยา...ท่าพระจันทร์
ก็ขาดสัญลักษณ์พิทักษ์ธรรม

”

แม้ว่าชื่อ “การเมือง” จะถูกตัดออกไปแล้ว แต่ในปีเดียวกันกับที่ตัดชื่อนั้น กลุ่มผู้นำนักศึกษาธรรมศาสตร์เป็นกำลังสำคัญในการรณรงค์ต่อต้านรัฐบาลทหารในนโยบายสนับสนุนสหรัฐฯ ทำสงครามเกาหลี และรณรงค์ให้นักศึกษาร่วมลงนามเรียกร้องให้ประศมหาอำนาจทำกติกาสัญญาสันติภาพที่ดำเนินมาตั้งแต่กลางปี 2494 โดยมีนักศึกษาร่วมลงชื่อเกือบ 2 พันคนนั้น ก็ยังเคลื่อนไหวเรียกร้องสันติภาพและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทหารต่อไป กระทั่งฝ่ายรัฐบาลทหารได้ประกาศจับนักศึกษาธรรมศาสตร์รวม 19 คน

จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและอธิการบดี มธ. สวมเสื้อครุยรัฐศาสตร์ดุชะฎิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

เหตุการณ์ใหญ่ที่สุดของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาธรรมศาสตร์ในช่วงท้ายของยุค
 ตลาดวิชา (รวมทั้งนิสิตจุฬาฯ ด้วย) ที่ทำให้รัฐบาลทหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ซึ่งจอมพล ป. ยัง
 ดำรงตำแหน่ง “อธิการบดี” ของธรรมศาสตร์ด้วยตั้งแต่ปี 2495) ต้องล้มลงโดยการยึดอำนาจของ
 ทหารฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จากปัจจัยสำคัญคือการต่อต้าน “เลือกตั้งสกปรก” 26 กุมภาพันธ์
 2500 ของนิสิตนักศึกษาประชาชน หากทว่าเมื่อจอมพลสฤษดิ์สามารถยึดกุมอำนาจเบ็ดเสร็จได้แล้ว
 ธรรมศาสตร์ทำพระจันทร์ก็ถูกปิดฉากยุคตลาดวิชา ให้มาเป็น “มหาวิทยาลัยปิด” ที่จะต้องมีการ
 สอบคัดเลือกเข้าศึกษาในปี 2503 และจำกัดจำนวนรับเข้าศึกษาตั้งแต่ปี 2505 เป็นต้นมา

สืบเนื่องมาจากการเลือกตั้ง “สกปรก” 26 กุมภาพันธ์ 2500 นิสิต นักศึกษา และประชาชน เดินขบวนคัดค้านเมื่อวันที่
 2 มีนาคม (ขบวนกำลังเดินผ่านหน้าโรงแรมรัตนโกสินทร์ ถนนราชดำเนินไปยังกระทรวงมหาดไทย)

แม้การทำให้ธรรมศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยปิด จะถูกอธิบายว่าเพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัย เพื่อการ
 สร้างมาตรฐานทางการศึกษา และเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของนักศึกษา แต่งานศึกษา
 เกี่ยวกับธรรมศาสตร์ได้ให้บทสรุปที่ว่า “โดยพื้นฐานแล้ว การปิดตลาดวิชาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 นั้นเป็นนโยบายที่มี “บัญชา” มาจากรัฐบาลเลยทีเดียว หาใช่เรื่องของหลักการหรือพื้นฐานทาง
 ความคิดที่มีอิทธิพลในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาก่อน”²⁴

กล่าวโดยสรุปคือ ประเด็น “ข้ออ้าง” เหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมารองรับเจตนาที่จะให้ธรรมศาสตร์เป็น
 มหาวิทยาลัยปิด ซึ่งปัจจัยสำคัญที่แท้จริงของฝ่ายรัฐบาลทหารปัจจัยหนึ่งนั้นคือประเด็นด้าน
 งบประมาณของรัฐบาล เพราะเมื่อฝ่ายรัฐบาลทหารทำลายระบบการเป็นมหาวิทยาลัยที่มีฐานะเป็น
 นิติบุคคลในกำกับของรัฐ โดยที่ก่อนหน้านี้ธรรมศาสตร์ต้องแสวงหารายได้เพื่อเลี้ยงตนเองมาตั้งแต่

สร้างธรรมจักรเพื่อใช้เป็น
สัญลักษณ์สำหรับงานแข่ง
ขันฟุตบอลประเพณี
จุฬาฯ-ธรรมศาสตร์
ในยุคสายลมแสงแดด

วันแรกของการสถาปนา ให้มาเป็นมหาวิทยาลัยรัฐ ที่รัฐบาลต้องมีงบประมาณประจำปีไว้ให้ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณของรัฐบาล การ “ปิด” ธรรมศาสตร์จึงถูกนำเสนอในวงรัฐบาลมาตั้งแต่ปลายปี 2501 ของรัฐบาล พล.อ.ถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นรัฐบาลหุ่นของจอมพลสฤษดิ์ แต่สำหรับฝ่ายนักศึกษาและผู้มีใจกับธรรมศาสตร์ เห็นว่าการเป็นมหาวิทยาลัยปิด หรือการจำกัดจำนวนนักศึกษาธรรมศาสตร์ ก็คือการควบคุมลดทอนพลังทางการเมืองของนักศึกษาธรรมศาสตร์ “ตลาดวิชา” ทำพระจันทร์โดยฝ่ายรัฐบาลทหารนั่นเอง

บทส่งท้าย

บันทึกของ วงศ์ พลนิกร ธรรมศาสตร์บัณฑิตปี 2483 ซึ่งมีผู้สำเร็จการศึกษาในปีนั้น 63 คน ได้บันทึกถ้อยคำของ ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การ ที่ได้กล่าวกับผู้สำเร็จการศึกษาเป็นรายบุคคล ว่า

“

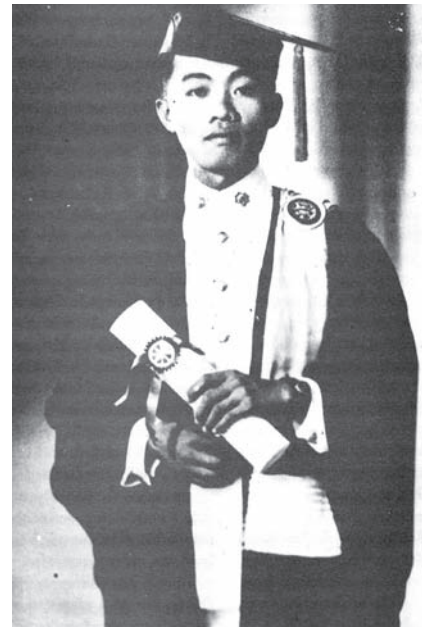
วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง (ของการตั้ง มธก.-ผู้เขียน) คือเพื่อเผยแพร่วิชาการในด้าน การปกครองบ้านเมือง และพัฒนาประเทศตามระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนคนไทย

ฉะนั้นจึงเป็นภาระหน้าที่ของผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย จะต้องสนับสนุนและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยไปยังหมู่ประชาชน ให้ประชาชนได้ใช้สิทธิใช้เสียง ของตนเพื่อประโยชน์ของตนเองในครรลองที่ถูกต้อง ...²⁵

”

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ในวันกระทำพิธีประสาทปริญญา ปี 2483

ชุดรับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต สมัยก่อนที่จะมีการแยกเป็นคณะต่างๆ ปี 2492

จากบันทึกข้างต้น ยิ่งเน้นย้ำให้เห็นว่า การสถาปนาธรรมศาสตร์ “ตลาดวิชา” ทำพระจันทร์ นั้นมีภารกิจอันสำคัญคือการสร้างประชากรรุ่นใหม่ให้เข้าเป็นผู้ค้ำจุนระบอบประชาธิปไตยที่คณะ ราษฎรได้วางรากฐานไว้ หากทว่าเพียงสองทศวรรษครึ่งถัดมา ด้วยความแข็งแกร่งของพลังฝ่าย ทหารและพลังอนุรักษ์นิยมก็ทำให้ธรรมศาสตร์ “ปิดตลาดวิชา” ที่ทำพระจันทร์ในช่วงต้นทศวรรษ 2500 และอีก 50 ปีต่อมาในช่วงต้นทศวรรษ 2550 ด้วยพลังปัจจัยและแนวคิดสำคัญบางประการ ธรรมศาสตร์ก็เลือกเส้นทาง “ปิด” ทำพระจันทร์อย่างสมบูรณ์ ไปเริ่มต้นการสร้างตำนานบทใหม่ที่ ธรรมศาสตร์-รังสิตด้านปริมณฑลตอนบนของกรุงเทพฯ คำถามที่ยังคงต้องมีต่อธรรมศาสตร์ทั้งใน ปัจจุบันและอนาคต คือ หลักการกำเนิดของธรรมศาสตร์ หลักการ “บ่อน้ำบาดความกระหายของ ราษฎร” และบทบาทของ “วิทยาเขตทำพระจันทร์” จะยังคงรักษาไว้ได้หรือไม่ อย่างไร?

¹ ดูรายละเอียดการปฏิวัติ 2475 ได้ใน ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2475 และ 1 ปี หลังการปฏิวัติ (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544), บทที่ 1 หน้า 8-98.

² ดูประวัติย่อของนายปรีดี และความแปรผันในชีวิตของสถานภาพผู้ประกาศสาร-ปีศาจการเมืองไทย และพ่อของธรรมศาสตร์ ใน ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *ธรรมศาสตร์การเมืองไทย : จากปฏิวัติ 2475 ถึง 14 ตุลาคม 2516-6 ตุลาคม 2519* (กรุงเทพฯ : มติชน-ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, 2547), หัวข้อที่ 1 ลานปรีดี, หน้า 3-35.

³ การที่ปรีดี พนมยงค์ เลือกใช้คำในตำแหน่งบริหาร มชก. ว่า “ผู้ประกาศสาร” ซึ่งตามศัพท์ *ประกาศ* แปลว่า การแนะนำ การสั่งสอน ดังนั้น *ผู้ประกาศสาร* จึงหมายความว่าผู้ให้คำแนะนำ ผู้ให้คำสั่งสอน เป็นการเน้นด้านความรู้การอบรมบ่มเพาะแทนที่จะเป็น “อธิการบดี” ซึ่งคำว่า *อธิการ* เป็นคำเรียกพระที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสซึ่งไม่มีสมณศักดิ์ว่า พระอธิการ เมื่อรวมกับคำว่า *บดี* ที่แปลว่า นาย, เจ้าของ, ผู้ครอง, ผู้บังคับบัญชา ก็เป็น *อธิการบดี* ที่พจนานุกรมให้ความหมายว่า ตำแหน่งผู้เป็นใหญ่ในการบริหารมหาวิทยาลัย น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดด้านการเมืองของระบอบใหม่ที่ไม่นับความยิ่งใหญ่ของบุคคลเพียงคนเดียว ขณะที่มีมุ่งเน้นเสรีภาพและเสมอภาค ดู *พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530* (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2530), หน้า 292, 323, 587.

⁴ มักจะมีการนำเสนอว่า รัฐธรรมนูญฉบับแรกคือฉบับที่ประกาศใช้ 10 ธันวาคม 2475 ส่วนที่ประกาศใช้เมื่อ 27 มิถุนายน 2475 นั้น หากเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกไม่ หากเป็นเพียง “การปกครอง” ที่ไม่มีคำว่า “รัฐ” นำหน้า ซึ่งนี่คือประเด็นที่ยกย่องของระบอบรัฐประหารของไทยตลอดมานับแต่รัฐประหารปี 2490 ที่ใช้คำ “ธรรมนูญ” หมายความว่าฉบับชั่วคราว และ “รัฐธรรมนูญ” หมายถึงฉบับถาวร อันเป็นวิธีการซื้อเวลาในการรักษาอำนาจทางการเมืองของทหารที่อยู่ในอำนาจ ดังเช่นยุคเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และจอมพลถนอม กิตติขจร ปี 2501-2516 นอกจากนี้ เมื่อให้นับจำนวนรัฐธรรมนูญที่ระบุว่า มีจำนวนถึง 18 ฉบับในปัจจุบัน (ต้นปี 2552) ก็ต้องนับธรรมนูญการปกครองฉบับแรก 27 มิถุนายน 2475 รวมถึงธรรมนูญการปกครองฉบับอื่นๆ ที่เกิดจากการรัฐประหารครั้งต่อๆ มาด้วย โดยสรุป ไม่ว่าในภาษาไทยจะใช้คำว่า “ธรรมนูญ” หรือ “รัฐธรรมนูญ” ต่างก็อยู่ในศัพท์ภาษาอังกฤษเดียวกัน คือ constitution ปรากฏการณ์ล่าสุดของการรัฐประหารเมื่อ 19 กันยายน 2549 ก็คือ ไม่อาจที่จะใช้ประโยชน์จากคำทั้งสองได้อีกต่อไป จึงต้องประกาศใช้ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว)” เมื่อ 1 ตุลาคม 2549 ดูประเด็นปัญหาต่อเนื่องเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ใน ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “10 ธันวาคม วันพระราชทานรัฐธรรมนูญ หรือ วันรัฐธรรมนูญ?” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ, *ธรรมศาสตร์และการเมืองเรื่องพื้นที่ :*

สู่ทศวรรษที่ 7 ปฏิวัติ 2475 / สถาปนา มชก. 2477 (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), หน้า 89-113.

⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ, *ธรรมศาสตร์ 50 ปี* (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 91.

⁶ ตราธรรมจักร สร้างขึ้นโดยคำแนะนำของปรีดี พนมยงค์ หลังการสถาปนามหาวิทยาลัยแล้ว 2 ปี เป็นตราที่ปรากฏบนผืนธงเท่านั้น แต่ “ธรรมจักร” ที่หล่อขึ้นเพื่อ “อัญเชิญ” เข้าสู่สนามฟุตบอลในการแข่งขันฟุตบอลประเพณีจุฬาฯ-ธรรมศาสตร์นั้น สร้างขึ้นเมื่อปี 2511 ดูรายละเอียดใน ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *ธรรมศาสตร์การเมืองไทย : จากปฏิวัติ 2475 ถึง 14 ตุลาคม 2516-6 ตุลาคม 2519*, หัวข้อ 11 “ธรรมจักร” ตราธรรมศาสตร์, หน้า 191-199.

⁷ พานแว่นฟ้าคือพานซ้อนกันสองชั้น ได้รับการอธิบายโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ ว่ารัฐธรรมนูญของไทยนั้นเกิดจากกลุ่มพลังประชาชนหาใช่เกิดจากการพระราชทานไม่ ดังคำบรรยายที่ว่า “รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดจากการพระราชทาน เพราะเป็นตัวแทนของประชาชนจะหลุดเกล้าฯ ถวายรัฐธรรมนูญให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยต่างหาก จึงต้องขอรัฐธรรมนูญนั้นลงบนพานแว่นฟ้า จึงหมายถึงรัฐธรรมนูญที่ส่งมาจากข้างล่างขึ้นไปข้างบน ไม่ใช่ส่งจากข้างบนลงมาข้างล่าง” ดู นิธิ เอียวศรีวงศ์, “สงครามอนุสาวรีย์กับรัฐไทย,” ใน *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2538), หน้า 96.

⁸ ดูรายนามสมาชิกคณะราษฎร 102 นาย ใน ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2475 และ 1 ปี หลังการปฏิวัติ, หน้า 380-390.

⁹ ปรีดี พนมยงค์ นำเสนอประเด็นนี้ใน “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ใน “หมวดที่ 1 ประกาศของคณะราษฎร” ตอน “รัฐบาลทำได้ไม่ใช่เหตุสุดวิสัย” โดยอธิบายว่า “ข้าพเจ้ามิได้ปรารถนาที่จะเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายองค์ ซึ่งเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เปลี่ยนนอกเท่านั้น ข้าพเจ้ามุ่งต่อสาระสำคัญคือ “บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” และถือว่า รัฐธรรมนูญเปรียบประดุจกุญแจที่จะไขประตูเปิดช่องทางให้ราษฎรได้มีส่วนมีเสียงในการปกครอง ให้จัดถูกต้องตามความต้องการของตน และเมื่อประตูที่ติดกันอยู่ได้เปิดออกแล้ว รัฐบาลก็ต้องนำราษฎรผ่านประตูนั้นเข้าไปสู่ชัยภูมิแห่งความสุขสมบูรณ์ มีใช้นำราษฎรเดินถอยหลังเข้าคลอง” ดูใน *ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 173-174 ; สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่กล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดร่วมกันในลักษณะกว้างๆ ของคณะราษฎร เช่น ลัทธิชาตินิยมทางเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 หรือความสำเร็จของการแก้ไขปัญหากองราชอันสมบูรณ์ระหว่างไทยกับมหาอำนาจชาติในยุโรป อเมริกา และญี่ปุ่นรวม 15 ประเทศได้สำเร็จในปี 2481 ซึ่งทำให้วันที่ 24 มิถุนายน 2482 ได้รับการประกาศให้เป็น “วันชาติ” เป็นปีแรกและสำหรับปีนี้ก็ให้เป็นวันเฉลิมฉลองเอกราชอันสมบูรณ์ด้วย

หรือ การจัดเรียงลำดับรายชื่อให้เป็นไปตามหลักเสมอภาค มิใช่จัดเรียงตามหลักยศฐาบรรดาศักดิ์ ทั้งนี้ให้เรียงตามลำดับตัวอักษรในภาษาไทย

¹⁰ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “ข้ออ้าง” การปฏิวัติ-รัฐประหาร-กบฏ ในการเมืองไทยปัจจุบัน : บทวิเคราะห์และเอกสาร (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550), หน้า 91-94.

¹¹ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2475 และ 1 ปีหลังการปฏิวัติ, หน้า 39-40.

¹² ปรีดี พนมยงค์, ปาฐกถาทางวิทยุ วาระครบรอบการปฏิวัติ 2475 เมื่อ 24 มิถุนายน 2479), อ้างใน อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ธรรมศาสตร์การเมืองไทยฯ, หน้า 25-26. ข้อความที่ยกอ้างนี้ยังเรียกชื่อประเทศว่า “สยาม” ทั้งนี้จะมีการเปลี่ยนชื่อเป็น “ประเทศไทย” ในวันที่ 24 มิถุนายน 2482 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹³ ปรีดี พนมยงค์, ปาฐกถาทางวิทยุกระจายเสียงเรื่อง “สองปีที่ผ่านมาแล้ว,” เมื่อ 20 มิถุนายน 2477 อ้างใน อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ธรรมศาสตร์การเมืองไทยฯ, หน้า 32.

¹⁴ ดูเรื่องราวของชุมชนท่าพระจันทร์ และรกร้างสายรอบเมือง ใน อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ธรรมศาสตร์การเมืองไทยฯ, หัวข้อ 7 ท่าพระจันทร์, หน้า 155-165.

¹⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, สำนักนั้น ธรรมศาสตร์และการเมือง, หน้า 93.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93, 182-183.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 95, 99, 182-183, 289.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 188. จากคำบอกเล่าของนักศึกษาช่วงปี 2479-2481 ว่ามีนักศึกษาบางฟังก่าบรรยายในตอนเช้า “สัก 20 คน” นอกจากนี้ยังประมาณว่ามีนักศึกษาที่มาร่วมงานฉลองรัฐธรรมนุญช่วงปี 2477-2479 ที่วังสราญรมย์มีเพียงร้อยคนเศษ ขณะที่กองเชียร์ฟุตบอลประเพณีของธรรมศาสตร์ก่อนปี 2481 มีราว 300-400 คนเท่านั้น

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101.

²¹ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ปราสาทเขาพระวิหาร กับคำเตือนของ “ปรีดี พนมยงค์” เรื่องการได้ดินแดนมาด้วยการใช้กำลัง, เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551), หน้า 3-14.

²² อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ธรรมศาสตร์การเมืองไทยฯ, หน้า 41-51.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53-58.

²⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, สำนักนั้น ธรรมศาสตร์และการเมือง, หน้า 282-286.

²⁵ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ธรรมศาสตร์การเมืองไทยฯ, หน้า 33.

ประชาคมธรรมศาสตร์ : อัตลักษณ์แห่งพื้นที่สาธารณะ กำพรະจันทร์

วีระศักดิ์ กิ่งศิวนันท์*

“ประชาคมธรรมศาสตร์” เป็นคำที่นิยมใช้กันทั่วไปและสื่อความหมายโดยนัยแสดงถึงความเป็นชุมชนในจินตนาการที่ยึดโยงการรับรู้ ความเข้าใจ กับวัฒนธรรมการใช้พื้นที่และความทรงจำในการอยู่ร่วมกันของชีวิตมากมายอันสร้างจากอัตลักษณ์ (Identity) ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” อันหลากหลายที่เกิดขึ้นและกระทบกับเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาตลอดในช่วงเวลา 75 ปี (พ.ศ. 2477-2552) ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หลายคนนิยมอธิบายว่า “ความเป็นธรรมศาสตร์” หมายถึงคุณค่าแบบประชาธิปไตย เสรีภาพ เพื่อมวลชน ฯลฯ ซึ่งเป็นการเชิดชูอัตลักษณ์หนึ่งของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” แต่กลับไม่สามารถอธิบายถึงคุณค่าด้านอื่นๆ อาทิ อนุรักษ์นิยม อำนาจนิยม เพื่ออภิชน ฯลฯ ในอัตลักษณ์ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ได้ ตัวอย่างเช่น คนธรรมศาสตร์นิยมกล่าวยกย่องถึงนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ม.ธ.ก.) และอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ม.ธ.) แต่ไม่นิยมกล่าวถึงจอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่าเป็นผู้ตั้งและดำรงตำแหน่งอธิการบดี ม.ธ. เป็นคนแรก และจอมพลถนอม กิตติขจร เคยดำรงตำแหน่งอธิการบดี ม.ธ. มาก่อนที่จะกลายเป็น 1 ใน 3 ทหาราของขบวนการนักศึกษาประชาชนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 หรือกล่าวได้ว่า ม.ธ. (และผู้บริหาร) ควรเป็นประชาธิปไตยโดยอุดมการณ์และเคยเป็นประชาธิปไตยโดยข้อเท็จจริงในบางช่วงเวลา แต่ ม.ธ. (และผู้บริหาร) ก็เคยเป็นเผด็จการโดยข้อเท็จจริงและอุดมการณ์ในบางช่วงเวลาเช่นกัน

การนิยมอธิบาย “ความเป็นธรรมศาสตร์” ด้วยการยกย่องอัตลักษณ์เชิงเดี่ยวประการหนึ่งให้มีคุณค่าสูงกว่าอัตลักษณ์แบบอื่นๆ หรือการยกย่องบุคคลหนึ่งขึ้นมีคุณค่าเหนือกว่าคนอื่น ๆ เป็นเรื่องการสร้างอัตลักษณ์หนึ่งให้เด่นชัด แต่ก็มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถอธิบายอัตลักษณ์ที่แสดงความเป็นอื่น (Otherness) ที่ดำรงอยู่ร่วมกันภายใน ม.ธ. ได้

ผู้เขียนประสงค์จะเลือกนิยมในความงามของ ม.ธ. จากกรอบพหุลักษณะและสนใจให้คุณค่ากับการอยู่ร่วมกันของนานาชีวิตเล็กๆ ใน ม.ธ. เพื่อแสดง “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่สามารถแสดงความเป็นอื่นให้แตกต่างไปจากการแสดงอัตลักษณ์เชิงเดี่ยวหรือการยกย่องผู้นำบางคนเป็นพิเศษ แม้ว่าผู้เขียนเองก็เห็นพ้องกับการให้คุณค่าแห่งอัตลักษณ์และบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากอัตลักษณ์ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็ตาม

*นักวิจัยประจำคณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากมุมมองของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ในกรอบพหุลักษณะจึงสามารถแสดงออกได้ทั้งความสอดคล้องและความขัดแย้งระหว่างอัตลักษณ์อันหลายหลากที่แตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่า การเลือกแสดงอัตลักษณ์กลุ่มหนึ่งของผู้เขียนก็มีข้อจำกัดอยู่เพราะเป็นการกดทับอัตลักษณ์อื่นๆ ที่ผู้เขียนไม่ได้เลือกขึ้นมานำเสนอ เช่นเดียวกับที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการนิยามยกย่องอัตลักษณ์เชิงเดียวของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่ไม่เปิดพื้นที่ให้กับกรอบพหุลักษณะจากมุมมองของ “ความเป็นธรรมศาสตร์”

อัตลักษณ์ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่สำคัญใน 75 ปี (พ.ศ. 2477-2552) ตามทัศนะของผู้เขียน ซึ่งใช้กรอบการมองจากมิติการจัดการศึกษา สามารถแบ่งได้เป็น 5 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

- 1 ธรรมศาสตร์บัณฑิต (พ.ศ. 2477-2496)
- 2 การแบ่งเป็นคณะ (พ.ศ. 2492-2504)
- 3 การสอบคัดเลือก (ตั้งแต่ พ.ศ. 2503)
- 4 “การแสวงหา” กับ “เพื่อมวลชน” (พ.ศ. 2513-2535)
- 5 การย้ายไปรังสิต (พ.ศ. 2529-2552)

1. ธรรมศาสตร์บัณฑิต (พ.ศ. 2477-2496)

พ.ศ. 2440 มีการก่อตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในลักษณะโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูง ต่อมาภายหลังการอภิวัฒน์ พ.ศ. 2475 ได้ยกฐานะโรงเรียนกฎหมายเดิมขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยใช้ชื่อว่า *มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง* (University of Moral and Political Sciences) หรือ ม.ธ.ก. ใน พ.ศ. 2477 มีการจัดการศึกษาแบบตลาดวิชาเพื่อเปิดโอกาสให้ราษฎรเข้าถึงการศึกษาชั้นสูงได้อย่างเต็มที่ ด้วยมุ่งหมายให้ราษฎรเป็นพลเมืองที่มีความเข้าใจในระบอบการปกครองใหม่ของประเทศในสมัยนั้น

เดิมสภาพการจัดการศึกษาไทยใน พ.ศ. 2475 นั้น จากจำนวนประชากรทั่วประเทศประมาณ 13 ล้านคน มีประชากรในกรุงเทพฯ ประมาณ 5 แสนคน ในจำนวนนี้มีนักเรียนระดับประถมและมัธยมทั่วประเทศประมาณ 8 แสนคน แต่มีนักเรียนชั้นเตรียมอุดมศึกษาหรือมัธยมศึกษาตอนปลายประมาณ 2,200 คน และใน พ.ศ. 2475 มีผู้จบการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 68 คน แต่ใน พ.ศ. 2477 มีผู้สมัครเข้าเรียน ม.ธ.ก. ถึงกว่า 7 พันคน และมีบัณฑิตที่โอนมาจากโรงเรียนกฎหมายเดิมจำนวน 19 คน

หลักสูตรที่เปิดสอนที่ ม.ธ.ก. มี 2 หลักสูตรคือ *หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต* (ธ.บ.) ซึ่งสอนวิชากฎหมายเป็นหลัก แต่ได้สอนวิชารัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูตด้วย เมื่อจบปริญญาตรี ธ.บ. สามารถเข้าศึกษาต่อปริญญาโท แยกเป็นแขนงนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูตต่อไปได้

อีกหลักสูตรหนึ่งคือ *วิชาการบัญชี* มีหลักสูตร 3 ปี สำหรับประกาศนียบัตรทางการบัญชี (เทียบเท่าปริญญาตรี) และ 5 ปี สำหรับประกาศนียบัตรชั้นสูงทางการบัญชี (เทียบเท่าปริญญาโท)

การเรียนกันตามหลักสูตร ธ.บ. นั้น ทำพิธีเปิดภาคการศึกษาวันที่ 27 มิถุนายน ระยะเวลาภาคการศึกษาที่ 1 1 กรกฎาคม-30 กันยายน และทำพิธีเปิดภาคการศึกษาที่ 2 วันที่ 10 ธันวาคม ระยะเวลาภาคการศึกษาที่ 2 15 ธันวาคม-15 มีนาคม

หลักสูตรปริญญาตรี แบ่งเป็น 6 ภาคการศึกษา จำนวนวิชาเรียนทั้งหมด 28 วิชา เป็นวิชาเกี่ยวกับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จำนวน 13 วิชา วิชาเกี่ยวกับกฎหมายอื่นๆ จำนวน 12 วิชา กับวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ 2 วิชา และวิชา “ระเบียบวิธีปฏิบัติราชการของทบวงการเมือง” อีก 1 วิชา

หลักสูตรปริญญาโท เรียน 4 ภาคการศึกษา และแบ่งออกเป็น 4 สาขาวิชา คือ นิติศาสตร์, รัฐศาสตร์, เศรษฐศาสตร์, และการทูต

สำหรับหลักสูตรปริญญาเอก ทั้ง 4 สาขาวิชา ต้องแต่งตำราภาษาไทย ส่งสำเนา 4 ชุดให้ประธานกรรมการ เพื่อให้นัดสอบปากเปล่า

งบประมาณของมหาวิทยาลัย ใช้เงินจากค่าสมัครและค่าเล่าเรียนกับ ม.ธ.ก. ถือหุ้น 80% ของธนาคารเอเชียเพื่อพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมอันเป็นที่ฝึกงานของนักศึกษาวิชาการบัญชีด้วย

พ.ศ. 2481 เปิด โรงเรียน ต.ม.ธ.ก. มีหลักสูตร 2 ปี มีหลักสูตรที่เน้นการศึกษาพื้นฐานที่จะเข้าเรียน ม.ธ.ก. คือไม่สอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และเน้นสอนหนักในทางภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส ส่วนวิชาอื่นเป็นวิชาทางสังคมคือ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์สากล โบราณคดี วรรณคดี ปรัชญา กฎหมายเบื้องต้น บัญชีเบื้องต้น เทคโนโลยี ดนตรี ขวเลข ฯลฯ

การเรียนการสอนในโรงเรียน ต.ม.ธ.ก. นั้น ครูผู้สอนหลายท่านจบจากต่างประเทศ ส่วนครูสอนภาษาบาลีก็ล้วนแต่มหาเปรียญ นอกจากนี้ยังมีครูต่างประเทศ 3 ท่าน ส่วนการเรียนแบ่งเป็นห้อง โดยเรียงตามคะแนนสอบ เมื่อสอบแต่ละภาค จะมีการเลื่อนห้องกันครั้งหนึ่ง

โรงเรียน ต.ม.ธ.ก. เปิดสอน 8 รุ่นคือรุ่น 1-7 พ.ศ. 2481-2487 กับรุ่น 8 พ.ศ. 2489 มีผู้สอบผ่านไปเรียนต่อ ม.ธ.ก. กว่าห้าพันคนในช่วง พ.ศ. 2480 ถึง พ.ศ. 2496 อันเป็นปีการศึกษาสุดท้ายของการเรียนตามหลักสูตร ธ.บ. ซึ่งนักเรียน ต.ม.ธ.ก. และนักศึกษา ม.ธ.ก. ในยุคนี้อันต้องผ่านทั้งเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 มีหลายคนได้สมัครเป็นพลพรรคเสรีไทย และอีกหลายคนที่ได้เดินทางเรียกร้องมหาวิทยาลัยกลับคืนมาจากการยึดครองของกองทัพภายหลังกบฏแมนฮัตตันเมื่อ พ.ศ.2494

อัตลักษณ์แรกของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” คือ ธ.บ. เป็นอัตลักษณ์แห่ง ม.ธ.ก. อันก่อตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นตลาดวิชาที่เปิดกว้างรับทั้งเยาวชนและคนทำงานแล้วมาเรียนเพราะมุ่งสร้างพลเมืองกับข้าราชการพลเรือนที่มีการศึกษาและความรู้ในระบอบการปกครองใหม่ภายหลังการอภิวัฒน์วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยมีการสอนความรู้ด้านกฎหมาย การต่างประเทศ เศรษฐกิจกับราชการพลเรือน

2. การแบ่งเป็นคณะ (พ.ศ. 2492-2504)

ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490, กบฏวังหลวง พ.ศ. 2492, และกบฏแมนฮัตตัน พ.ศ. 2494 สภาพการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อ ม.ธ.ก. โดยเฉพาะภายหลังการเดินทางออกจากประเทศไทยของนายปรีดี พนมยงค์ในเหตุการณ์การรัฐประหาร พ.ศ. 2490 และความล้มเหลวของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ในการก่อกบฏวังหลวงเมื่อ พ.ศ. 2492

การเปลี่ยนแปลง ม.ธ.ก. กระทำโดยรัฐบาลที่มาจากคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้ทำบันทึกเสนอต่อ ม.ธ.ก. ว่าควรปรับปรุง 2 ประการ

ประการแรก ขอให้ตัดคำว่า “การเมือง” ออกจากชื่อมหาวิทยาลัย ประการที่ 2 ให้ปรับโครงสร้างหลักสูตรตามประกาศวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2492 ให้แยกจัดการศึกษาเป็น 4 คณะคือ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ กบฏยกเลิกการรับบุคคลเข้ามาในหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 เป็นต้นไป กับให้นักศึกษาที่เข้ามาก่อน พ.ศ. 2492 ที่ไม่ประสงค์ย้ายไปเรียนคณะอื่นๆ ให้เรียนได้ถึงปี พ.ศ. 2496 โดยค่อยๆ ลดการบรรยายไปที่ละปี เริ่มจากการบรรยายของชั้นปี 1

ภายหลังจากที่ฝ่ายสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ล้มเหลวในการก่อกบฏแมนฮัตตัน เมื่อ พ.ศ. 2494 ฝ่ายรัฐบาลในขณะนั้นได้ออก พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี พ.ศ. 2495 ให้ยกเลิกตำแหน่งผู้ประศาสน์การ แล้วตั้ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่ง อธิการบดีคนแรกของ ม.ธ. เมื่อถึง พ.ศ. 2496 กลุ่มผู้บริหารชุดเดิมของ ม.ธ.ก. ก่อนการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้ลาออกจากตำแหน่งเกือบทั้งหมด ยกเว้นเพียงขุนประเสริฐสุภมาตรา

นายปรีดี พนมยงค์
ที่ฝรั่งเศส พ.ศ. 2516

คณะที่ 5 ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2497 คือ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มีเนื้อหาหลักสูตรแบ่งเป็น 2 แผนกคือ แผนกวิชาสังคมสงเคราะห์ และแผนกวิชาวารสารศาสตร์ ซึ่งจากคณะสังคมสงเคราะห์นี้เอง ภายหลังได้แยกออกไปตั้งเพิ่มอีก 2 คณะคือ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2522 กับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527

คณะที่เปิดต่อมาสอนเฉพาะปริญญาโทคือ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2498 ด้วยความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา เปิดสอนระดับปริญญาโทสาขาการบริหาร ภายหลังคณะรัฐประศาสนศาสตร์ย้ายออกไปตั้งเป็นสถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

คณะที่ 6 คือคณะศิลปศาสตร์ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2504 เป็นการปิดตลาดวิชาเข้าสู่การสอบคัดเลือก โดยคณะศิลปศาสตร์ทำหน้าที่จัดการศึกษาวิชาพื้นฐานให้กับ ม.ธ. ด้วย

อย่างไรก็ตามอัตลักษณ์ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่แบ่งแยกเป็นคณะตั้งแต่ พ.ศ. 2492 ได้เปลี่ยนแปลงไปจาก ม.ธ.ก. อย่างชัดเจนแล้วเมื่อปิดตลาดวิชา (พ.ศ. 2477-2503) เข้าสู่การสอบคัดเลือกใน พ.ศ. 2503

อัตลักษณ์ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” แห่งการแบ่งแยกเป็นคณะใน ม.ธ. คือ การสอนวิชาซีพีชั้นสูงของการบริหารราชการพลเรือนและวิชาการสังคมศาสตร์ในทิศทางการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในกรณีของคณะรัฐประศาสนศาสตร์ อย่างไรก็ตาม แม้มีการแบ่งแยกคณะแต่ยังคงลักษณะของตลาดวิชาอยู่ แต่มีจุดมุ่งหมายผลิตบัณฑิตทางวิชาชีพชั้นสูงมากกว่าการมุ่งผลิตบัณฑิตเป็นพลเมืองของระบอบใหม่ตามหลักสูตร ธ.บ.

3. การสอบคัดเลือก (ตั้งแต่ พ.ศ. 2503)

การปิดตลาดวิชา ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ม.ธ.) เริ่มต้นจากบันทึกของนายเสริม วินิจฉัยกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคลัง ถึง เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2501 ในเรื่องงบประมาณของ ม.ธ. เพราะในปี พ.ศ. 2500 ม.ธ. มีจำนวนนักศึกษาถึง 25,264 คน หรือเท่ากับมีจำนวนนักศึกษาของ ม.ธ. มีมากกว่าจำนวนนักศึกษาจากทุกมหาวิทยาลัยในประเทศไทยในขณะนั้นรวมกันถึง 3 เท่า

ในขณะที่สัดส่วนของจำนวนอาจารย์ต่อจำนวนนักศึกษาของ ม.ธ. คือ 1 ต่อ 89 แต่จุฬาลงกรณ์ฯ มีสัดส่วนเดียวกันนี้ที่ 1 ต่อ 9 และมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีสัดส่วนเดียวกันนี้ที่ 1 ต่อ 4 สำหรับมหาวิทยาลัยศิลปากรมีสัดส่วนเดียวกันนี้ที่ 1 ต่อ 3

เมื่อ พ.ศ. 2503 ม.ธ. มี *การสอบคัดเลือก* หรือปิดตลาดวิชาลงโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานที่ 50% ในช่วงที่ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ เป็นเลขาธิการ ม.ธ. (พ.ศ. 2502-2507) ได้ผลักดันให้จัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ขึ้นมา (พ.ศ. 2502-2504) เพื่อจัดสอน วิชาพื้นฐาน ให้กับนักศึกษา ม.ธ. โดยมีเป้าหมายสร้างคนที่มีทั้ง Habit of Critical Thinking, Logical Mind และมีวินัย เพราะการศึกษาควรมุ่งหมายเป็นรูปผสมระหว่างการศึกษาเพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพและความสามารถทางปัญญา ควบคู่ไปกับการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพและทำงานในวิชาชีพได้ด้วย

การสอนวิชาพื้นฐานของคณะศิลปศาสตร์ มุ่งให้ความรู้ 3 ด้านแก่นักศึกษาคือ ธรรมชาติวิทยา สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์กับแขนงวิชาเฉพาะด้านที่จะศึกษาต่อไป โดยเป็นหลักสูตรที่ใช้กันทั่วไปในมหาวิทยาลัยของอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น

จากการสอนวิชาพื้นฐานของคณะศิลปศาสตร์จึงต้องแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ช่วงคือในช่วง 2 ปีแรก นักศึกษาทุกคนที่สอบคัดเลือกเข้า ม.ธ. ได้ต้องศึกษาวิชาธรรมชาติวิทยา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ก่อน หลังจากนั้นจึงไปศึกษาแขนงวิชาเฉพาะด้านในช่วงอีก 3 ปี รวมเป็น 5 ปี หรือ 4 ปี ในบางคณะ ทำให้คณะที่ต้องใช้เวลาศึกษาถึง 5 ปี เช่น คณะนิติศาสตร์และคณะบัญชีใช้โจมตีคณะศิลปศาสตร์

การจัดการศึกษาวิชาพื้นฐานในระบบนี้ต้องใช้ *ระบบหน่วยกิต* เพื่อกำหนดวิชาที่ศึกษาและผลการศึกษาในแต่ละภาคการศึกษาได้ก่อน จึงจัดให้มีการศึกษาวิชาใหม่ในภาคการศึกษาต่อไปได้ แต่จนถึง พ.ศ. 2514 ม.ธ. จึงจัดการศึกษาโดยนำระบบหน่วยกิตมาใช้เป็นครั้งแรก

ดังนั้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2507 เมื่อการเรียนตามหลักสูตรวิชาพื้นฐาน 2 ปีแรกใกล้จะสิ้นสุดลง จึงมีการเสนอปรับปรุงหลักสูตรจากคณะต่างๆ เริ่มต้นจากคณะเศรษฐศาสตร์ซึ่งมี ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นคณบดี ต้องการให้การศึกษามุ่งเน้นไปในทางทฤษฎีและสร้างความชำนาญในสาขาต่างๆ ได้ โดยการศึกษาเฉพาะของคณะมีความจำเป็นในการออกไปทำงาน

ข้อเสนอของ ดร.ป๋วย คือ ให้ลดการศึกษาวิชาพื้นฐานของคณะศิลปศาสตร์ลงเหลือ 1 ปี แล้วในปีที่ 2 ให้เข้าเรียนวิชาเฉพาะได้เลย โดยเรียนจบภายใน 4 ปี ในที่สุดจึงตกลงให้ทุกคณะเรียนจบภายใน 4 ปี และให้คณะศิลปศาสตร์ลดการศึกษาวิชาพื้นฐานลงเหลือเพียง 1 ปี

สำหรับนักศึกษาที่เรียนหลักสูตรวิชาพื้นฐานไปแล้ว 2 ปี (พ.ศ. 2505-2506) ให้นักศึกษาเรียนวิชาเฉพาะอีก 2 ปี แล้วจบการศึกษาได้ ยกเว้นคณะนิติศาสตร์ที่อาจต้องเรียนถึง 5 ปี แล้วสำหรับนักศึกษารุ่นต่อไป (พ.ศ. 2506) ให้เข้าเรียนวิชาเฉพาะได้ในปี 2

หลังจากที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยมีมติให้สอนวิชาพื้นฐานเหลือปีเดียว ดร.อดุล ได้ขอลาออกจากคณบดีคณะศิลปศาสตร์โดยไม่แจ้งเหตุผล แต่ถูกยับยั้งจากนายกสภามหาวิทยาลัยและอธิการบดี อย่างไรก็ตาม ดร.อดุล ได้ลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการ ม.ธ. และดำรงตำแหน่งคณบดีคณะ

ศิลปศาสตร์ (พ.ศ. 2504-2517) ต่อไปเพียงอย่างเดียว เพื่อผลักดันการจัดการศึกษาวิชาเฉพาะ ให้
กับคณะศิลปศาสตร์ต่อไป

คณะศิลปศาสตร์จัดสอนการศึกษาชั้นปริญญาตรีในสาขาวิชาอย่างกว้างๆ สำหรับผู้ไม่ประสงค์จะ
ศึกษาเฉพาะด้านแขนงใด สามารถเลือกศึกษาต่ออีก 2 ปี ในคณะศิลปศาสตร์โดยทำ Area Major
ในทางมนุษยศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์

การสอบคัดเลือกของ ม.ธ. และการตั้งคณะศิลปศาสตร์คือการสร้างอัตลักษณ์ของ “ความเป็น
ธรรมศาสตร์” ที่เปลี่ยนจาก *ตลาดวิชา* ที่มุ่งเน้นเปิดโอกาสทางการศึกษา มาเป็น *การสอบคัดเลือก* ที่
จำกัดจำนวนผู้เรียน โดยหันมามุ่งเน้นการสอน *วิชาพื้นฐาน* ก่อน การศึกษาเฉพาะทาง เพื่อสร้าง
คุณภาพให้กับนักศึกษาให้ได้แสวงหาความรู้ทางวิชาการรอบด้านเพื่อการรู้จักตนเองและเติบโตใน
ความเป็นมนุษย์ของปัจเจกชนที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตามการปิดตลาดวิชา ก็เป็นการจำกัดให้การศึกษาเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยที่มีโอกาสเรียน
ได้จากการสอบคัดเลือกผ่านแทน

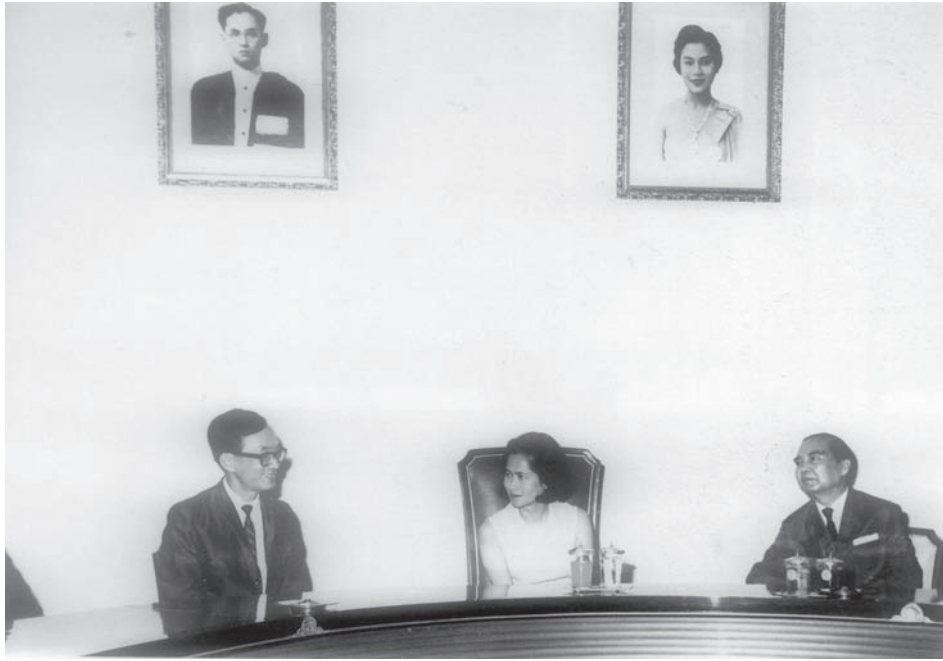
4. “การแสวงหา” กับ “เพื่อมวลชน” (พ.ศ. 2513-2535)

วันมหาวิปโยคหรือวันมหาประชาปิตติของเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้นำนักศึกษา ม.ธ.
และนักเรียนนิสิตนักศึกษาอื่นๆ ไปหามวลชนผู้ยากไร้คือชาวนาและกรรมกร

อย่างไรก็ตาม พึ่งตั้งข้อสังเกตว่า แนวคิดการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจเพื่อต่อสู้กับภัย
คอมมิวนิสต์ที่ผลักดันโดยสหรัฐอเมริกา ส่งผลกระทบโดยตรงกับการเกิดแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตลอดจนการ
จัดสรรงบประมาณของรัฐบาลเพื่อให้มหาวิทยาลัยจัดสรรสนับสนุนกิจกรรมโครงการค่ายอาสา
พัฒนาชนบทของนักเรียนนิสิตนักศึกษาตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา

กลางทศวรรษ 2510 การเปลี่ยนยุทธศาสตร์ความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของ
สหรัฐอเมริกา ด้วยการถอนทหารอเมริกันออกจากเวียดนามได้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อรัฐบาล
จอมพลถนอม กิตติขจร ประกอบกับเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันใน พ.ศ. 2516 และเกิดกระแสเคลื่อนไหว
ทางการเมืองของวัยรุ่น (Student/Young movement) ในอเมริกาเหนือ ยุโรปตะวันตก และ
ญี่ปุ่น มีส่วนสนับสนุนให้นักเรียนนิสิตนักศึกษาไทยก้าวเข้าสู่ “ยุคของการแสวงหา”

บรรยากาศในยุคสมัยของการแสวงหาจึงมีนักเรียนนิสิตนักศึกษาหลายสถาบันจับกลุ่มพูดคุยวิพากษ์
วิจารณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีการอ่านวารสารและหนังสือทำเองมาตั้งแต่ช่วงก่อนเกิด
เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เช่น การออกวารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์ หรือการตั้ง

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
เสด็จมาสอนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2513

กลุ่มอิสระต่างๆ อาทิ กลุ่มสภาหน้าโดม หรือการเคลื่อนไหวเดินขบวนต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นของ
ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศ.น.ท.) เป็นต้น

ภายหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เกิดกระแสการนำงานเขียนของปัญญาชนไทยในช่วง
ทศวรรษ 2490 มาตีพิมพ์ใหม่โดยเฉพาะ จิตร ภูมิศักดิ์ และมีปัญญาชนไทยในช่วงทศวรรษ 2490
หลายคนที่เคยเป็นนักศึกษา ม.ธ.ก. มาก่อนหรือเข้ามาเรียนตั้งแต่ครั้งยังเป็นนักเรียน ต.ม.ธ.ก. ทำให้
ขบวนการนักเรียนนิสิตนักศึกษาประชาชนได้รับอิทธิพลทางความคิดจากปัญญาชนไทยในช่วง
ทศวรรษ 2490 จึงก้าวเข้าสู่ยุคของ “เพื่อมวลชน”

เหตุการณ์วันผ่านกพิราบเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้ปิดสภัดกั๊กนกดตันให้นักเรียนนิสิต
นักศึกษาหลายพันคนต้องหลบหนีเข้าป่าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) ตัด
อาวุธทำสงครามกลางเมืองกับรัฐไทยในสภาพแวดล้อมที่สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากภูมิภาค
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทอดทิ้งให้เวียดนามใต้ ลาว และกัมพูชาเปลี่ยนแปลงเป็นการปกครองใน
ระบอบสังคมนิยมเมื่อ พ.ศ. 2518

คนธรรมศาสตร์ร่วมสมัยจำนวนมากยังเก็บรักษาความทรงจำ (Collective Memory) ถึงเรื่องราว
มากมายเกี่ยวกับผู้คนและเหตุการณ์ความรุนแรงกับทารุณกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในอาณาบริเวณ
พื้นที่ภายในและโดยรอบของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์แห่งนี้

จอมพลถนอม กิตติขจร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เปิดโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2504

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2416 ที่ตึกโดม ท่าพระจันทร์

ทศวรรษ 2520 อันเป็นยุคผ่นคลายทางการเมืองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบคือ ยอมให้มีรัฐธรรมนูญ มีการเลือกตั้ง มีรัฐสภา แต่ผู้นำสูงสุดของรัฐบาลมาจากผู้นำกองทัพร่วมกับการสนับสนุนด้วยเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร จนถึงสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ผู้นำรัฐบาลมาจากผู้แทนราษฎร แต่บริหารประเทศได้เพียง 2 ปีเศษก็เกิดการรัฐประหาร พ.ศ. 2534 มีการต่อต้านคัดค้านต่อเนื่องไปจนถึงเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535

“การแสวงหา” กับ “เพื่อมวลชน” จึงเป็นอัตลักษณ์หนึ่งอันผูกพันอยู่กับอดีตของนครธรรมศาสตร์ ในช่วงเวลาอันใกล้ที่เพิ่งผ่านพ้นไปได้ไม่นาน และเป็นอัตลักษณ์ที่แสดง “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่ทรงพลังที่สุดในปัจจุบัน ตามทัศนะของผู้เขียน

จากมุมมองด้านการศึกษา “การแสวงหา” และ “เพื่อมวลชน” เรียกร้องให้แสวงหาความจริงที่อยู่ นอกห้องเรียนและพันธรั้วมหาวิทยาลัยออกไปหาประชาชนถึงหมู่บ้านในชนบทและโรงงานในเมือง โดยใช้ทั้งความรู้จากการศึกษาทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยร่วมกับประสบการณ์ที่เป็นจริงจากการ ทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัยและการเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกับขบวนการนักเรียนนิสิตนักศึกษา ประชาชน

อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ “การแสวงหา” กับ “เพื่อมวลชน” สื่อความหมายที่ขัดแย้งกับอัตลักษณ์ “การแบ่งแยกเป็นคณะ” กับ “การสอบคัดเลือก” ในยุคสมัยที่ ม.ธ. อยู่ภายใต้การปกครองโดยผู้ บริหารมหาวิทยาลัยที่มาจากคณะรัฐประหารในทศวรรษ 2490 ต่อเนื่องมาจนถึงกลางทศวรรษ 2510 แต่ย้อนกลับไปสอดคล้องกับอัตลักษณ์ “ธ.บ.” และ ตลาดวิชา ของ ม.ธ.ก. ที่เปิดโอกาสให้ราษฎร จำนวนมากเข้าถึงการศึกษาชั้นสูงภายหลังการอภิวัฒน์ประเทศไทยให้เป็นระบอบประชาธิปไตย

5. การย้ายไปเรียนรังสิต (พ.ศ. 2529-2552)

การย้ายไปเรียนรังสิตในปีการศึกษา 2529 นิยมอ้างอิงย้อนกลับไปหาวิสัยทัศน์สมัยอาจารย์ป่วย อังภากรณ์ เป็นอธิการบดี อันมีการโต้แย้งกันมากว่าเป็นแนวคิดใดกันแน่ระหว่าง “การขยาย” (การศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) ไปที่ศูนย์รังสิตกับ “การย้าย” (การศึกษาทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์) ไปที่ศูนย์รังสิต อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่วาระครบรอบ 50 ปี ธรรมศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา เหตุการณ์ที่ส่งผลกับ ม.ธ. มากที่สุดคือการย้ายการสอนปริญญาตรีภาคปกติของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จากท่าพระจันทร์ไปเรียนที่รังสิต กับการตั้งคณะวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่ศูนย์รังสิต มีการคัดค้านนโยบายนี้ครั้งแรกใน พ.ศ. 2528 แต่ไม่มีผลเปลี่ยนแปลงใดๆ

ปีการศึกษา 2529 จึงเป็นปีแรกที่นักศึกษาปริญญาตรีภาคปกติชั้นปีที่ 1 ทุกคนต้องไปเรียนวิชาพื้นฐานปีแรกที่ ม.ธ. ศูนย์รังสิต หลังจากนั้น นักศึกษาทั้ง 8 คณะสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จะย้ายกลับมาเรียนต่อที่ท่าพระจันทร์จนจบหลักสูตร เหลือเพียงคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เรียนชั้นปีสูงต่อไปที่ศูนย์รังสิตจนจบตามหลักสูตร โดยไม่ต้องมาเรียนที่ท่าพระจันทร์

ปีการศึกษา 2544 มีการคัดค้านนโยบายการย้าย 8 คณะที่ท่าพระจันทร์ไปศูนย์รังสิตเพิ่มเติมจากชั้นปีที่ 1 ในขณะที่ศูนย์รังสิตมีการขยายตัวตั้งคณะทางด้านวิทยาศาสตร์เพิ่มเติมขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ท่ามกลางความเห็นที่ขัดแย้งแตกต่างกันอย่างมากมาย โดยเฉพาะประเด็นการตัดขาดจากอดีต ในพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ท่าพระจันทร์กับความไม่พร้อมในอนาคตของการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยที่ศูนย์รังสิต ในที่สุดก็สรุปให้นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ทุกคนต้องเรียนที่ศูนย์รังสิตเพิ่มขึ้นอีก 1 ปี

ตึกโดมบริหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

นโยบายการแยกทำพระจันทร์-ศูนยรังสิตของ ม.ธ. เมื่อ พ.ศ. 2529 ได้เปลี่ยนไปเป็นนโยบายย้ายทำพระจันทร์ไปรวมกับศูนยรังสิตเมื่อ พ.ศ. 2544 ต่อมาใน พ.ศ. 2549 ผู้บริหาร ม.ธ. สมัยนั้นได้ประกาศให้ย้ายการสอนปริญญาตรีภาคปกติจากทำพระจันทร์ไปศูนยรังสิตให้เสร็จสิ้นภายในปีการศึกษา 2551 โดยกำหนดให้ปีการศึกษา 2552 เป็นปีแรกของการเรียนปริญญาตรีภาคปกติที่ศูนยรังสิตครบตามหลักสูตรทั้ง 4 ชั้นปี

จากจำนวน 17 คณะ (นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ ศิลปศาสตร์ วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ สหเวชศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง ศิลปกรรมศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์) 1 สถาบัน (สถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร) 3 วิทยาลัย (วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ วิทยาลัยนานาชาติปริทัศน์ พนมยงค์) มีเพียง 8 คณะแรกกับ 3 วิทยาลัยที่ตั้งอยู่ที่ทำพระจันทร์ แต่ 9 คณะหลังกับ 1 สถาบันตั้งขึ้นมาที่ศูนยรังสิต

อัตลักษณ์ของศูนยรังสิตได้ก่อรูปขึ้นมาจากคณะสายวิทยาศาสตร์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2529 (2 ปีหลังครบรอบ 50 ปี ม.ธ.) แต่ในปีการศึกษา 2552 นี้เองที่คณะสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทั้งหมดจะย้ายไปที่ศูนยรังสิต (ปีที่ครบรอบ 75 ปี ม.ธ.)

กล่าวได้ว่า ช่วงปีการศึกษา 2544-2552 ได้เกิดการปะทะปฏิสัมพันธ์กันระหว่างอัตลักษณ์ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” อันหลากหลายจากทำพระจันทร์ (ที่เกิดก่อนแต่ต้องย้ายไปรวมอยู่) กับอัตลักษณ์ของศูนยรังสิตที่ก่อรูป “ความเป็นธรรมศาสตร์” โดยอิสระมานานกว่า 2 ทศวรรษ (ซึ่งผู้เขียนยังไม่ม่ข้อสรุปใด เนื่องจากผู้เขียนมีการค้นคว้าและประสบการณ์อันจำกัดกับเรื่องราวที่ศูนยรังสิต)

อัตลักษณ์ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่เกิดขึ้นจากการย้ายจากทำพระจันทร์ไปศูนยรังสิตจะเป็นอย่างไร สำหรับผู้เขียนเห็นว่าในขณะนี้ยังเร็วเกินไปที่จะได้ข้อสรุปบางประการที่มีความชัดเจน

ประชาคมธรรมศาสตร์ : พื้นที่สาธารณะและวัฒนธรรมการใช้เหตุผล
อย่างตรงไปตรงมา-ที่มากแห่งพหุลักษณะของ “ความเป็นธรรมศาสตร์”

พื้นที่สาธารณะ:

สภาพที่ตั้งของ ม.ธ. ทำพระจันทร์ เป็นพื้นที่เปิดสำหรับการสัญจรทางเท้าของนักศึกษา ประชาชน นักท่องเที่ยว เส้นทางเดินเท้าจากบางลำภู-ทำพระอาทิตย์ ไปถึงทำพระจันทร์-ท่าช้าง-หน้าพระลาน ซึ่งสามารถเดินทางต่อด้วยท่าเรือข้ามฟากไปยังท่าเรือวังหลัง-ศิริราช-พรานนก-ปิ่นเกล้าได้ และเป็นท่าเรือของการสัญจรทางน้ำของบริษัทเรือด่วนเจ้าพระยา มีเรือโดยสารเส้นทางจากนนทบุรีถึงสมุทรปราการ

ในบริเวณท่าพระจันทร์-ศิริราช มีสถาบันการศึกษาหลายแห่งในบริเวณนี้ทั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์, ม.ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ, ม.มหิดล ศิริราช, ม.ศิลปากร หน้าพระลาน เป็นต้น

นอกจากนี้ บริเวณท้องสนามหลวง ฟุ้งพระเมรุ ก็เป็นสถานที่จัดกิจกรรมสาธารณะของชาติมากมาย ทั้งงานสมโภช งานพระราชพิธี งานวันพระใหญ่ การชุมนุมใหญ่ทางการเมือง การเล่นและแข่งว่าว การเล่นและแข่งตะกร้อ การวิ่งออกกำลังกาย การนั่งกินส้มตำ การค้าประเวณี การเดินทางโดยรถเมล์ประจำทาง การมีรถทัวร์รับส่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาชมพระบรมมหาราชวัง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ถนนข้าวสาร ถนนราชดำเนินซึ่งเชื่อมต่อหน่วยราชการที่สำคัญมากมายทั้งทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา กระทรวงต่างๆ เขตพระราชฐาน พระที่นั่งอนันตสมาคม พระที่นั่งวิมานเมฆ วัดบวรราชนิเวศน์ วัดเบญจมบพิตร สถาบันราชภัฏสวนสุนันทาและสวนดุสิต อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อนุสรณ์สถาน 14 ตุลาคม 2516 พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ สวนอัมพร สนามมวยราชดำเนิน ตลอดจนสวนสัตว์เขาดินวนา ฯลฯ

ความเป็นพื้นที่เปิดของท่าพระจันทร์และบริเวณใกล้เคียงส่งผลให้รัฐของ ม.ธ. ท่าพระจันทร์ ไม่สามารถแบ่งแยกตัวเองออกจากโลกภายนอก ม.ธ. ได้อย่างเด็ดขาด เพราะประวัติ 75 ปี ของ ม.ธ. แสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้เกิดขึ้นมาเป็น ม.ธ.ก. เพื่อสร้างระบอบการปกครองใหม่คือระบอบประชาธิปไตย แม้ในบางยุคบางสมัยที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้ถูกปกครองด้วยอธิการบดีที่มาจากคณะรัฐประหารนับตั้งแต่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือ จอมพลถนอม กิตติขจร แต่ต่อมาในพื้นที่ ม.ธ. ท่าพระจันทร์ คือจุดเริ่มต้นเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย และแม้ได้เกิดเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 แต่ในทศวรรษ 2520 ประเทศไทยต้องกลับมามีรัฐธรรมนูญให้มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย (ครึ่งใบ) อีกครั้งหนึ่ง

ประวัติ 75 ปี ของ ม.ธ. นั้นแสดงให้เห็นถึงพื้นที่สาธารณะที่ท่าพระจันทร์ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าในยุคการปกครองประเทศไทยและ ม.ธ. ด้วยระบอบเผด็จการคือพื้นที่สาธารณะในจินตนาการหรือวัฒนธรรมการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของชาวธรรมศาสตร์

วัฒนธรรมการใช้เหตุพลอย่างตรงไปตรงมา

นอกจากพื้นที่สาธารณะของ ม.ธ. ท่าพระจันทร์แล้ว ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือวัฒนธรรมการใช้เหตุพลอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันที่มีมาตั้งแต่สมัย ม.ธ.ก. แล้วนับตั้งแต่สมัย ธ.ป. ดังที่คุณประสงค์ สุวรรณเทศ ต.ม.ธ.ก. รุ่น 3 เล่าถึงเรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การ ม.ธ.ก. กับกรณีการเดินทางขบวนเรียกร้องดินแดนคืนใน พ.ศ. 2483 ว่า

“

..... วาจาของท่านทำให้ผมมีความรู้สึกประทับใจอย่างยิ่ง ท่านมิใช่มธุรสพจน์ แต่ท่านจะใช้เหตุผลอย่างตรงไปตรงมาในการพูดของท่านซึ่งเป็นประพจน์ปฏิบัติของผู้ที่เคยศึกษาธรรมศาสตร์โดยทั่วไป.....

”

คุณประสงค์ สุวรรณเทศ เล่าถึงว่า อาจารย์ปรีดีได้ให้เหตุผลเพื่อแย้งหรือท้วงการเข้าร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนของนักศึกษา ม.ธ.ก. และนักเรียน ต.ม.ธ.ก. ใน พ.ศ. 2483 แต่น่าสังเกตว่าอาจารย์ปรีดีไม่ได้ห้ามเพราะเป็นสิทธิของคนธรรมศาสตร์ที่จะเลือกตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

น่าสังเกตต่อไปว่า คุณประสงค์ซึ่งได้ไปร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนฯ แล้วนั้น ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนความคิดกลับมาเห็นพ้องกับความเห็นของอาจารย์ปรีดีว่าถูกต้องมากกว่า

ดังนั้นด้วยวัฒนธรรมการใช้เหตุผลอย่างตรงไปตรงมาของคนธรรมศาสตร์นี้เองที่เปิดโอกาสให้คนธรรมศาสตร์เลือกทำได้ตามสิทธิและการตัดสินใจตามความเห็นของตนเองได้โดยเสรี ทั้งนี้มีการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ด้วยการใช้เหตุผลอย่างตรงไปตรงมา “มิใช่มธุรสพจน์”

วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันใน ม.ธ. ท้าพระจันทร์ที่เกิดจากผู้ประศาสน์การนั้น ไม่มีการใช้อำนาจบังคับความคิดและการเลือกทำตามสิทธิของนักศึกษา มีแต่การชี้แจงด้วยเหตุผลและยอมรับสิทธิการเลือกที่แตกต่างไปของนักศึกษา ถึงแม้นักศึกษาคือคุณประสงค์ก็กล้าเลือกทำตามความเห็นที่แตกต่างกับผู้ประศาสน์การ ตลอดจนกล้ายอมรับว่าตนเองได้เลือกที่ผิดพลาดต่อสาธารณะ อีกทั้งกล้ายอมรับยกย่องผู้ที่เห็นต่างจากตนคือผู้ประศาสน์การว่ามีความเห็นที่ถูกต้อง

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เขียนไว้ใน “ดูนักศึกษา ม.ธ.ก. ด้วยแว่นขาว” ใน พ.ศ. 2495 ว่า

“

..... นักศึกษาและบัณฑิตของ ม.ธ.ก. มีความรักในมหาวิทยาลัยของเขา มิใช่เพราะเหตุแต่เพียงว่าเขาได้เรียนในมหาวิทยาลัยนี้ เขาได้วิชาความรู้ไปจากมหาวิทยาลัยนี้ เขารักมหาวิทยาลัยนี้เพราะว่ามีธาตุบางอย่างของมหาวิทยาลัยนี้ที่สอนให้เขารู้จักรักคนอื่น รู้จักคิดถึงความทุกข์ยากของคนอื่น เพราะว่ามีมหาวิทยาลัยนี้ไม่กักกันเขาไว้ในอุปาทานและความคิดที่จะเอาแต่ตัวรอดเท่านั้น ชาว ม.ธ.ก. รักมหาวิทยาลัยของเขาเพราะว่ามีมหาวิทยาลัยของเขา รู้จักรักคนอื่นด้วย.....

”

กุหลาบได้ชี้ให้เห็นถึงสำนักบางประการที่แฝงอยู่ในคนธรรมศาสตร์ ทั้งนี้เพราะในวัฒนธรรมการใช้เหตุผลอย่างตรงไปตรงมาระหว่างผู้ประศาสน์การกับคุณประสงคนั้นแสดงให้เห็นถึง *หลักการ* ของการใช้เหตุผลของคนธรรมศาสตร์ว่าเป็นหลักการของการรักและคิดถึงความทุกข์ยากของผู้อื่น จึงพิจารณาถึงประโยชน์สาธารณะของประเทศชาติและประชาชนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง ดังเห็นได้จากคุณประสงค์เลือกไปเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนฯ นั้นเพราะเห็นว่าเป็นการทำไปเพื่อประเทศชาติในขณะนั้น ในขณะที่อาจารย์ปรีดีได้แย้งด้วยเหตุผลถึงการพิจารณาถึงประโยชน์ของประเทศชาติเช่นเดียวกัน แต่ด้วยการวิเคราะห์จากสายตาทียาวไกลกว่า

ความแตกต่างของคนธรรมศาสตร์จึงมิได้อยู่ที่หลักการในการเลือกตัดสินใจทำ เพราะมีหลักการเดียวกันที่มหาวิทยาลัยสอนให้รู้จักรักและคิดถึงความทุกข์ยากของผู้อื่น แต่ชัดเจนว่าแตกต่างกันที่วิจรรณญาณในการวิเคราะห์ด้วยวิชาการและเหตุผลก่อนการเลือกตัดสินใจทำ

วัฒนธรรมการใช้เหตุผลอย่างตรงไปตรงมาของผู้ประศาสน์การและผู้เรียนธรรมศาสตร์ทั่วไปมีมาตั้งแต่ในทศวรรษ 2480 นั้น ส่งผลโดยตรงต่อปัญญาชนไทยในทศวรรษ 2490 ซึ่งหลายคนเรียนที่ ม.ธ.ก. หรือเรียนมาตั้งแต่ ต.ม.ธ.ก. เมื่องานเขียนของปัญญาชนในทศวรรษ 2490 ได้ส่งผลกระทบต่อปัญญาอย่างกว้างขวาง (จากการตีพิมพ์งานเขียนใหม่) ต่อขบวนการนักเรียนนิสิตนักศึกษาไทยในทศวรรษ 2510 อันมีศูนย์กลางการนำอยู่ที่ ม.ธ. ทำพระจันทร์อีกครั้งหนึ่ง และเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาใน ม.ธ. ตลอดช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 เป็นอย่างน้อย

ประชาคมธรรมศาสตร์ : อัตลักษณ์แห่งพื้นที่สาธารณะท่าพระจันทร์

นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ผู้เขียนมีประสบการณ์ตรงกับวัฒนธรรมการใช้ชีวิตอยู่ใน ม.ธ. ท่าพระจันทร์อย่างต่อเนื่องจนถึงต้นทศวรรษ 2540 (ผู้เขียนไม่มีประสบการณ์ตรงกับ ม.ธ. ในช่วงทศวรรษ 2540) ผู้เขียนมีความเห็นว่า ม.ธ. มีอัตลักษณ์ที่มากมายเกินกว่าอัตลักษณ์ “การแสวงหา” กับ “เพื่อมวลชน” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันเด่นชัดของ ม.ธ. ไปแล้ว

อัตลักษณ์ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่เด่นชัดในแต่ละยุคสมัย เช่น ธรรมศาสตร์บัณฑิต (พ.ศ. 2477-2496) การแบ่งแยกเป็นคณะ (พ.ศ. 2492-2504) การสอบคัดเลือก (ตั้งแต่ พ.ศ. 2503) “การแสวงหา” กับ “เพื่อมวลชน” (พ.ศ. 2513-2535) และการย้ายไปรังสิต (พ.ศ. 2529-2552) จึงยังคงแสดงออกได้ซึ่งความขัดแย้ง แตกต่าง สอดคล้อง สนับสนุนกันไปมา เช่น ธ.บ. ขัดแย้งกับการแบ่งคณะ, ตลาดวิชา (ซึ่งรวมทั้ง ธ.บ. กับการแบ่งคณะ) ขัดแย้งกับการสอบคัดเลือก, การสอบคัดเลือกสอดคล้องกับการแสวงหา แต่การสอบคัดเลือกขัดแย้งกับเพื่อมวลชน แต่เพื่อมวลชนสอดคล้องกับตลาดวิชา, การย้ายไปรังสิตขัดแย้งกับทุกอัตลักษณ์ที่ทำพระจันทร์ (การย้ายกลุ่มคนหนึ่งออกจากสถานที่เดิม), การย้ายไปรังสิตเป็นการสืบทอดทุกอัตลักษณ์เดิมที่ทำพระจันทร์แต่ผสมผสานด้วยอัตลักษณ์ใหม่ของศูนย์รังสิต (การย้ายกลุ่มคนหนึ่งจากสถานที่เดิมไปอยู่ร่วมกับอีกกลุ่มคนหนึ่งในสถานที่ใหม่) เป็นต้น

พื้นที่สาธารณะของ ม.ธ. ได้เปิดโอกาสให้มีอัตลักษณ์อันหลากหลายได้จากมหาวิทยาลัยไปจนถึงคณะ และจากคณะไปถึงกลุ่มหรือปัจเจกชนได้ โดยอัตลักษณ์ทั้งหมดยังคงมีพลังของตนเองได้ในกรอบ พหุลักษณะของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” อันเกิดจากวัฒนธรรมการใช้เหตุผลอย่างตรงไปตรงมา ด้วยหลักการที่มหาวิทยาลัยสอนให้รู้จักรักและคิดถึงความทุกข์ยากของผู้อื่น ภายใน “ประชาคม ธรรมศาสตร์” อันเป็นอัตลักษณ์แห่งพื้นที่สาธารณะ (ในจินตนาการ) ทำพระจันทร์ ซึ่งสามารถรวม ความแตกต่างหลากหลายของนานาอัตลักษณ์ของ “ความเป็นธรรมศาสตร์” เข้าไว้ด้วยกันได้ รวมไปถึงอัตลักษณ์ที่มี “ความเป็นอื่น” เช่น อัตลักษณ์ของปัจเจกชนคนธรรมศาสตร์แต่ละบุคคล ผู้ซึ่ง มีความคิดเห็นเป็นอิสระแตกต่างกันและกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตนเองอย่างมีหลักวิชาการ และเหตุผลอย่างตรงไปตรงมาบนบรรทัดฐานของการรู้จักรักและคิดถึงความทุกข์ยากของผู้อื่นใน ลักษณะเดียวกันกับผู้ประศาสน์การที่

“

วาทะของท่านทำให้ผมมีความรู้สึกประทับใจอย่างยิ่ง ท่านมีใช้มรรพจน์ แต่ท่านจะใช้เหตุผล อย่างตรงไปตรงมาในการพูดของท่านซึ่งเป็นประพจน์ปฏิบัติของผู้ที่เคยศึกษา ธรรมศาสตร์โดยทั่วไป

”

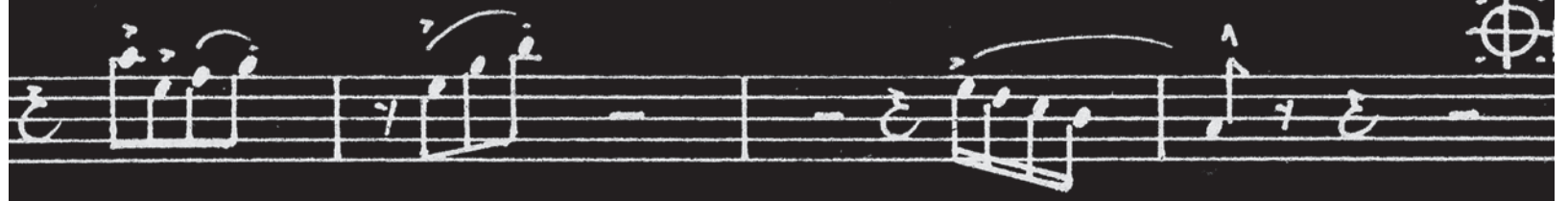
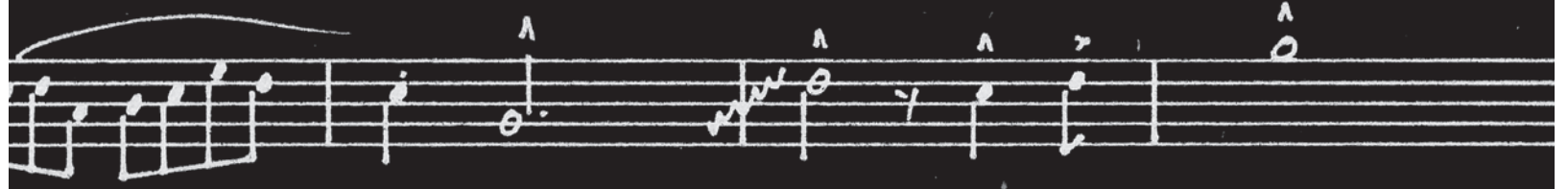
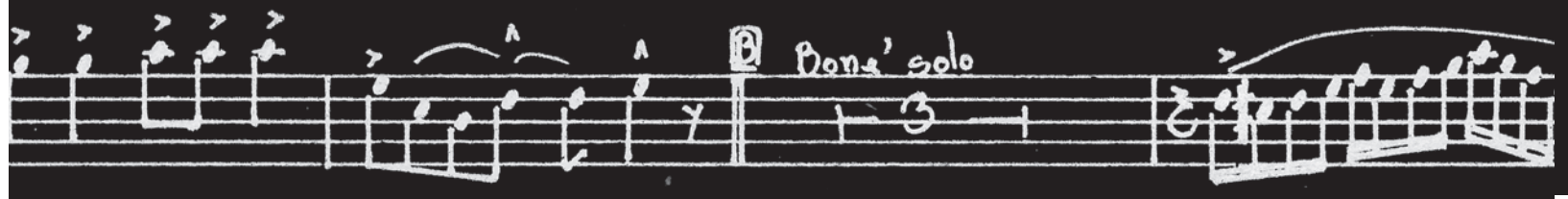
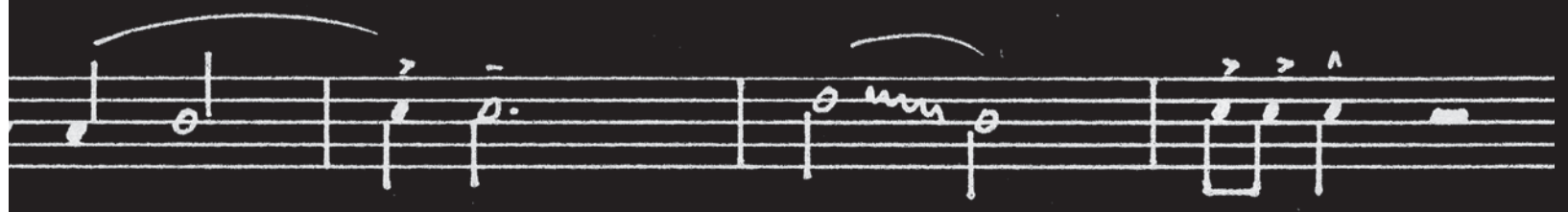
อัตลักษณ์ความเป็น ม.ธ. หรือ ม.ธ.ก. อ่านได้จากบทกวีของคุณเปลื้อง วรรณศรี ใน พ.ศ. 2495 ว่า

“

สิ่งเหล่านี้ที่โดมโหมจิตข้า ให้แกร่งกล้าเตือนปีไม่มีหวั่น
หากขาดโดม...เจ้าพระยา...ทำพระจันทร์ ก็ขาดสัญลักษณ์พิทักษ์ธรรม

”

เขียนประกอบจุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 75 ปี (2477-2552) แห่งการก่อตั้งสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ม.ธ.ก.)

จาก “มอญดูดาว” ถึง “ยุงทอง”

ข้อสังเกตเกี่ยวกับความนิยม ในบทเพลงประจำมหาวิทยาลัย

จุฑามาศ ประมูลมาก*

เกริ่นนำ

บทความนี้เกิดขึ้นเพราะ “ความฉุกฉิด” อย่างฉับพลันในความนิยมของบทเพลงประจำมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์สองบทเพลงสำคัญ คือ เพลง “เพลงประจำมหาวิทยาลัย ทำนองมอญดูดาว” หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “เพลงมอญดูดาว” ซึ่งใช้เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยตั้งแต่ พ.ศ. 2477 และเพลง พระราชนิพนธ์ “ยุงทอง” ซึ่งใช้เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยแทนเพลงมอญดูดาวตั้งแต่ พ.ศ. 2507

ทั้งสองเพลงผู้เขียนถูกฝึกให้ร้องตั้งแต่เป็นนักศึกษาใหม่ จำได้ขึ้นใจ ร้องตามได้โดยไม่ต้องเปิดเนื้อ แต่สิบหกปีที่ผ่านไป ไม่เคยมีสักครั้งที่จะลองคิดจับเอาสองเพลงนี้มาวิเคราะห์พร้อมกันเสียทีว่า นอกเหนือจากการเป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยแล้ว สิ่งใดที่บทเพลงต้องการนำเสนอ? ความเป็นธรรมศาสตร์ที่ปรากฏในบทเพลงทั้งสองมีอะไรที่เหมือนกัน? อะไรที่ต่างออกไป? อะไรคือสิ่งเดิม? อะไรคือสิ่งใหม่ที่ถูกเพิ่มเข้ามา? และเพราะเหตุใดจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในสถานะของบทเพลง และเนื้อเพลง คำถามเหล่านี้

อาจจะดูเหมือนเรื่องเก่าเอามาเล่าใหม่ แต่ก็คิดว่า คงมีอีกหลายคนที่จะลองคิดอย่างฉับพลัน เหมือนผู้เขียนก็เป็นได้

ว่าด้วยเพลงประจำมหาวิทยาลัย “มอญดูดาว”

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีเพลงประจำมหาวิทยาลัยสองเพลงด้วยกัน แต่ใช้กันคนละยุคสมัย หรือพูดให้ง่ายก็คือ มีเพลงประจำมหาวิทยาลัยเพลงเก่า และเพลงใหม่ ธรรมศาสตร์ถือกำเนิดขึ้นในนามของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองใน พ.ศ. 2477 และในปีนั้นเองก็มีเพลงประจำมหาวิทยาลัยที่เป็นทางการทันที ซึ่งก็คือเพลง “เพลงประจำมหาวิทยาลัย” ซึ่งขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) เป็นผู้ประพันธ์เนื้อเพลง ส่วนทำนองใช้ทำนองเพลงไทยเดิม “มอญดูดาว” (ราตรีประดับดาว 2 ชั้น) จึงเรียกเพลงนี้กันว่า “เพลงมอญดูดาว”

*อาจารย์ประจำโครงการเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โน้ตเพลงมอญูดาว

เพลง “เพลงประจํามหาวิทยาลัย” ทำนองมอญูดาว

สำนักไหนหมายชูประเทศไทย ด้วยอำนาจปกครองให้ผ่องเฟื่องมา
 เอ้ย เราเป็นไทยเรารักไทยบูชาไทย ไม่ยอมให้ใครผู้ใดมาล้างเสรีไทย

สำนักนั้นธรรมศาสตร์และการเมือง (ซ้ำ) ก่อรุ่งเรืองสมบูรณ์เขตต์ประเทศไทยมา
 เอ้ย ธรรมศาสตร์ ธรรมศาสตร์การเมือง ไทยจะเฟื่องจะรุ่งเรืองก็เพราะการเมืองดี

เพลงของเราคือธรรมประจำจิตต์ แดงของเราคือโลหิตอุทิศให้มา
 เอ้ย เหลืองกับแดง เหลืองกับแดง เหลืองกับแดง ทุกๆ แห่ง ทุกๆ แห่ง แต่ล้วนเหลืองกับแดง

ชื่อว่าธรรมแล้วเราเกิดให้สมไทย ทุกอย่างไปงานหรือเล่นต้องเป็นธรรมมา
 เอ้ย ใครรักชาติ ใครรักธรรมเหมือนกับเรา จงมาเข้าและโปรดเอาใจช่วยเหลืองกับแดง

อ่านโดยคร่าวที่สุด เราจะเห็นว่า เพลง “เพลงประจํามหาวิทยาลัย” (แค่ชื่อก็บ่งบอกอย่างชัดเจนว่ามีหน้าที่เป็นเพลงประจํามหาวิทยาลัย) ทำนองมอญูดาวนี้ กล่าวถึง “ตัวตน” ความเป็นธรรมศาสตร์ (ทั้งในแง่ของสถาบันและบุคคลชาวธรรมศาสตร์) ไว้อย่างภาคภูมิใจว่า นี่คือนักศึกษามหาวิทยาลัยที่หมายชูประเทศไทย มหาวิทยาลัยที่ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อมุ่งหวังสร้างคนที่มีทั้งธรรมะ และเลือดแห่งความ

รักชาติ เป็นคนรุ่นใหม่ในยุคแห่งการเมืองใหม่ที่จะนำพาชาติไปสู่ความเจริญ และยังทิ้งท้ายอีกว่า “ใครรักชาติ ใครรักธรรมเหมือนกับเรา จงมาเข้าและโปรดเอาใจช่วยเหลือภัยกับแดง” ถ้าใครที่รักชาติ ก็จงมาเข้า (เรียน) ที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้

ถ้าจะพูดกันในปัจจุบัน เพลงประจำมหาวิทยาลัย มอญดูดาว เพลงนี้ ทำหน้าที่ทั้งการเป็นเพลงประจำสถาบัน และเพลงโฆษณา ที่มีเนื้อหาสื่อสารความเป็นธรรมศาสตร์ในยุคแรกตั้งได้อย่างตรงประเด็นที่สุด และยิ่งสื่อไปถึงคนในสังคมกว้างถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งใหม่ของสังคมไทยอย่างตรงไปตรงมาไม่ต้องมีคำอธิบายใดเพิ่มเติม

ย้อนกลับไปดูประวัติศาสตร์การศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยก่อนหน้าที่จะสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น เราจะพบว่า ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยเพียงแค่แห่งเดียวเท่านั้น คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาปนาเมื่อ พ.ศ. 2459 ถือกำเนิดจากโรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมหาดเล็กทำหน้าที่ผลิตบุคลากรให้รับราชการซึ่งมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลจากพระบรมราชโองบายปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินเมื่อ พ.ศ. 2425

ต่อมาทั้งภาคราชการและเอกชนต้องการบุคลากรทำงานในสาขาวิชาต่างๆ กว้างขวางมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษา พระราชทานนามว่า “โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ต่อมาได้มีพระราชดำริที่จะขยายการศึกษาในโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คือ ไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น แต่จะรับผู้ซึ่งประสงค์จะศึกษาขั้นสูงให้เข้าเรียนได้ทั่วถึงกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อ 26 มีนาคม พ.ศ. 2459¹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนโดยระบบมหาวิทยาลัยปิด กล่าวคือ มีการทดสอบคัดเลือกคนเข้าเรียนในสาขาต่างๆ คณะที่เปิดสอนเป็นวิชาชีพเฉพาะทางได้แก่ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งหมายความว่าไม่ใช่ทุกคนที่ต้องการจะเรียนแล้วจะได้เรียน ต้องผ่านการสอบเข้า และอาจจะรวมถึงค่าใช้จ่ายในการเรียนที่น่าจะสูงอยู่ในบางสาขา ทำให้จำนวนนักศึกษาจึงจำกัดโดยปริยาย

ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ โดยกลุ่ม “คณะราษฎร” เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองที่มาจากแต่เดิมของไทย สถาปนาระบบการปกครองแบบใหม่ คือ แบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ และอีกสองปีต่อมา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง หรือชื่อย่อว่า มธก. ก็ได้ถูกสถาปนาขึ้น

การสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มาจากหลักการหนึ่งในหลัก 6 ประการของคณะราษฎรคือ การที่จะให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร เนื่องจากเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ใน พ.ศ. 2475 มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว หลักการหนึ่งของระบอบการปกครองเช่นนี้คือการเปิดฐานการรับรู้ของประชาชนให้กว้างขวาง ซึ่งต่างจากระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยซึ่งอำนาจจะจำกัดอยู่ที่ตัวบุคคลหรือคณะบุคคล²

จากจุดเริ่มต้นที่สัมพันธ์อยู่กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และความต้องการของผู้ก่อตั้งที่จะให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร จึงอาจกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเริ่มต้นด้วยการเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชน และก่อตั้งโดยสามัญชนรุ่นใหม่ที่มีความคิดในเชิงก้าวหน้าและมองถึงความก้าวหน้าของประเทศชาติในอีกมุมหนึ่งซึ่งจากการเมืองการปกครองในแบบเก่าและต้องการที่จะสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษา ที่ไม่ใช่ผู้มาจากสกุลของชนชั้นสูงและชนชั้นที่มั่งคั่งดังที่เคยเป็นมาในรูปแบบการศึกษาผูกขาดอย่างเคร่งครัดของระบอบเก่า

อาจกล่าวได้ว่า การก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นนั้น เป็นการเปิดยุคใหม่ของการศึกษาวิชาชั้นสูงและวิชาการใหม่ๆ ให้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชน นักศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงมีที่มาจากชนชั้นต่างๆ ทั้งจากผู้ที่ฐานะยากจน ชนชั้นกลาง ดังคำกราบทูลรายงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2477 ตอนหนึ่งว่า

“

การตั้งสถานศึกษาตามลักษณะของมหาวิทยาลัยย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์และเป็นปัจจัยในการแสดงความก้าวหน้าของประเทศ ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมการศึกษาอันดีตั้งแต่ชั้นต่ำตลอดจนถึงการศึกษาชั้นสูง เพราะฉะนั้นในการที่จะอำนวยความสะดวกและประโยชน์ของราษฎรในสมัยนี้จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้น มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎรผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา³

”

ดังนั้น เมื่อหวนกลับมาพิจารณาเนื้อเพลง เพลงประจำมหาวิทยาลัย มอญูดาว อีกครั้ง ในมิติทางประวัติศาสตร์ เราจึงพบว่า บทเพลงนี้ คือ บันทึกประวัติศาสตร์ของธรรมศาสตร์ในยุคแรกเริ่ม บันทึกของปรัชญา สัญลักษณ์ ความมุ่งหมาย ตัวตน จิตวิญญาณของธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยที่ก่อกำเนิดขึ้นมาในฐานะสถาบันการศึกษาชั้นสูงควบคู่มากับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ควบคู่กับบรรยากาศแห่งความพยายามที่จะสร้างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ว่าด้วยเพลงประจำมหาวิทยาลัย เพลงพระราชนิพนธ์ “ยูงทอง”

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า เพลงประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีสองบทเพลงด้วยกัน แต่ใช้กันคนละช่วงเวลา เมื่อสมัยที่ยังเป็นนักศึกษาชั้นปีหนึ่ง แรกก้าวเข้าสู่รั้วเหลืองแดง เพลงแรกที่ทุกคนต้องหัดร้องจนขึ้นใจคือเพลงพระราชนิพนธ์ “ยูงทอง” หรือเรียกกันทั่วไปว่า “เพลงยูงทอง” แล้วจึงต่อด้วยการฝึกร้องเพลงที่คิดว่ายากเหลือเกินในขณะนั้น คือ “เพลงมอญดูดาว” ที่ใช้ทำนองเป็นเพลงไทยเดิมมอญดูดาว ที่มาจากเพลงราตรีประดับดาว 2 ชั้น (แม้แต่ทุกวันนี้จะให้ร้องเองโดยไม่มีดนตรีคลอตามก็ยิ่งว่ายากอยู่) ซึ่งได้รับคำบอกกล่าวว่าเป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยอีกเพลงหนึ่ง โดยจำได้ยาวนานว่า ชื่อเพลงมอญดูดาว ร้องยาก เนื้อออกจะโบราณแต่ดูขลัง โดยไม่เคยรู้ว่า ชื่อเพลงเต็มๆ คืออะไร และทำไมถึงมีเนื้อร้อง (ที่แสนจะ) โบราณรับกับทำนองเพลง ไม่มีการสะกิดใจใดๆ เนื่องจากคิดตามหลักเหตุผลว่า เพลงพระราชนิพนธ์ “ยูงทอง” ย่อมทรงศักดิ์ และสูงส่งกว่าอันเนื่องมาจากการเป็นเพลงที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อใดที่ได้ยินเพลงนี้ จะต้องยืนตรงทำความเคารพเช่นเดียวกับเพลงสรรเสริญพระบารมี

1 st Alto Sax

ยูงทอง

001

โน้ตเพลงยูงทอง

เพลงพระราชนิพนธ์ ยุงทอง

แหล่งศึกษาร่มเย็นเด่นริมสายชลเราทุกคนรักดูจหัวใจ

ปลุกยุงทองไว้เคียงโดม

มุ่งประโลมใหม่ใจรัก

ธรรมจักร นบบุชาเทิดไว้

เหลืองแดง แสงธรรมศาสตร์ วิไล

ปกแผ่ไปในทุกทาง

สัญลักษณ์ดีเด่น เห็นกระจ่าง

อย่าจิตจาง รักร่วมทาง กันไป

ทรงธรรมปานดังตราชูเด่น

ทรงเป็นดวงธรรมนำทางให้

พิทักษ์รักษา เขิดชูไว้

อบอุ้มใจไปทุกกาล

พระธรรมสถิตย์ ร่วมจิตสมาน

ปฏิญาณรักสามัคคี

รักยุงทองงามเด่น เหมือนที่

ส่งศักดิ์ศรีไว้ให้ยิ่งยืนนาน

เพลงพระราชนิพนธ์ “ยุงทอง” เป็นเพลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ให้เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยทรงพระราชนิพนธ์เฉพาะทำนองก่อน และได้ทรงบรรเลงครั้งแรกเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2506 อันเป็นวันทรงดนตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครั้งแรก

ส่วนเพลงพระราชนิพนธ์ “ยุงทอง” ที่สมบูรณ์ทั้งเนื้อร้องและทำนองได้พระราชทานเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2507 ในวันทรงดนตรีครั้งต่อมา ผู้ประพันธ์คำร้องคือ นายจ่านอง ราชกิจ (จรัส บุญยรัตพันธุ์)⁴

แรกร้องเพลงพระราชนิพนธ์ยุงทอง สิ่งที่สัมผัสได้คือ กระแสความภาคภูมิใจในความเป็นธรรมศาสตร์ และการซึมซับว่า สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนธรรมศาสตร์ คือ สถานศึกษาริมฝั่งน้ำเจ้าพระยา ต้นยุงทองที่อยู่เคียงข้างแม่โดม ธรรมจักรสัญลักษณ์ปรากฏอยู่ทุกหนแห่ง สีเหลืองแดงสองสีสำคัญ ...เหล่านี้ คือ สัญลักษณ์ของ “ธรรมศาสตร์” สัญลักษณ์ที่ปรากฏ ณ ที่ใดก็หมายรู้ได้ทันทีว่า “ธรรมศาสตร์”

ในหนังสือ “สำนักนั้นธรรมศาสตร์และการเมือง” ผลงานวิจัยของ อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริและทีมวิจัย ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงดนตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“

ดูเหมือนว่า มธก. และ มธ. จะเป็นมหาวิทยาลัยที่มีสัญลักษณ์มากที่สุด การสร้างสัญลักษณ์เริ่มมีขึ้นพร้อมกับการตั้ง มธก. ... การสร้างสัญลักษณ์ของ มธก. เกิดขึ้นในหลายลักษณะ มีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในชุมชนนี้ต่างแสวงหาคูณธรรมร่วมจิตใจ เพื่อพิสูจน์ตนเองแก่สังคมว่าได้เกิดสถาบันใหม่ที่มีคุณประโยชน์แก่สังคมขึ้นแล้ว การมีสัญลักษณ์หลายอย่างก็ไม่ได้ขัดกัน เพราะต่างก็มีแนวทางเดียวกันตามปรัชญาแห่งการก่อตั้งมหาวิทยาลัย คือ รองรับและเร่งรัดความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้สถิตอยู่ในสังคมการเมืองไทย⁵

”

ถ้าหากจะพิจารณาแล้ว สัญลักษณ์ของธรรมศาสตร์ (ที่ไม่ใช่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองอีกต่อไป) ในเพลงพระราชนิพนธ์ “ยุงทอง” ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชาวธรรมศาสตร์นั้นมีทั้งที่เป็นสัญลักษณ์เก่า และสัญลักษณ์ใหม่ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นไม่นาน อะไรคือสิ่งเก่า และอะไรคือสิ่งใหม่ แล้วจะนำมาสู่คำถามต่อไปหรือไม่ว่า สัญลักษณ์ใหม่สะท้อนตัวตนใหม่ของธรรมศาสตร์ด้วยหรือไม่ และยังคง “รองรับและเร่งรัดความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้สถิตอยู่ในสังคมการเมืองไทย” อยู่หรือไม่?

.... *ปลุกยุงทองไว้เคียงโคม*

ถ้าหากใครช่างสังเกต จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เนื้อร้องเพลงพระราชนิพนธ์ “ยุงทอง” ท่อนแรก และท่อนที่สอง สื่อความต่างกัน ในเนื้อร้องท่อนแรกจะกล่าวถึงสัญลักษณ์ต่างๆ ของธรรมศาสตร์ อันได้แก่ เจ้าพระยา โคม ธรรมจักร และสีเหลืองแดง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์เดิมของธรรมศาสตร์ตั้งแต่แรกสถาปนา *ธรรมจักร* ได้เกิดขึ้นในต้นปี พ.ศ. 2479 โดยคำแนะนำของ ดร.ปรีดี พนมยงค์

ตราธรรมจักรใช้เป็นตราประทับบอกความหมายว่า สถาบันแห่งนี้ยึดถือคตินิยมของพุทธศาสนา เป็นหลักในการกล่อมเกล่าบัณฑิต สิ่งที่อยู่กลางธรรมจักรคือ พานรัฐธรรมนูญ หมายถึงการยึดมั่น เชิดชูรัฐธรรมนูญ เป็นหลักการที่ มธก. ยึดถือและประพฤติปฏิบัติ เป็นการแปรปรัชญาของการก่อตั้งออกมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน⁶

สี “เหลืองแดง” เริ่มใช้เมื่องานฟุตบอลประเพณี พ.ศ. 2477-2478 เป็นสีที่กลุ่มอาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยพิมพ์ลงไปในงานนั้น การที่เลือกสีเหลืองกับแดงนี้ไม่มีหลักฐานเด่นชัด เพียงแต่ทราบว่า ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้เลือก ซึ่งอาจมาจากความต้องการเอาสีเหลืองซึ่งเป็นสีของศาสนาเหมือนดังธรรมจักรกับสีแดงซึ่งแสดงความเข้มข้น คือ เลือด อันสื่อเค้าของการเป็นพวก หัวก้าวหน้าที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลง⁷

ส่วน *โคม* และ *เจ้าพระยา* นั้น เป็นสัญลักษณ์ที่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับปรัชญาการก่อตั้งธรรมศาสตร์ แต่เป็นสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นจากสิ่งโดดเด่นของตัวมหาวิทยาลัย คือ อาคารโคมที่ต่อเติมจากอาคารโรงทหารเก่าของกระทรวงกลาโหม 4 หลังติดที่ดินมาพร้อมกับการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การได้มอบหมายให้นายหิว อภัยวงศ์ สถาปนิกที่มีชื่อเสียงในเวลานั้น ออกแบบปรับปรุงอาคารทั้ง 4 หลังใหม่ใน พ.ศ. 2477

นายหิว อภัยวงศ์ ได้ออกแบบอาคารเป็นรูปทรงโคม ครอบเข้าประหว่งทางเดินเชื่อมอาคาร 2 และ อาคาร 3 “ตึกโคม” จึงได้ก่อรูปร่างมาตั้งแต่บัดนั้น โดยเป็นการประยุกต์อาคารเก่า 4 หลัง ให้เป็นหลังเดียว มีลักษณะเด่น สวยงาม และใช้การได้เป็นอย่างดี มีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2479 และเป็นตึกขนาดใหญ่เพียงไม่กี่ตึกในกรุงเทพมหานครในขณะนั้น และอาคารโคมได้กลายมาเป็น “แม่โคม” สัญลักษณ์อย่างไม่เป็นทางการของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง⁸ ังดงามตามแบบศิลปกรรมฝรั่งเศสอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

สัญลักษณ์ใหม่ที่ปรากฏขึ้นในบทเพลงพระราชนิพนธ์ “ยุงทอง” คือ ดอกหางนกยูง (ฝรั่ง) ที่กลายมาเป็นดอกไม้ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มาของสัญลักษณ์ใหม่นี้ เริ่มจากจุดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทรงดนตรีที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2506 และได้ทรงปลูกต้น “หางนกยูง” จำนวนห้าต้น ที่บริเวณหน้าหอประชุมใหญ่ เพื่อให้เป็นต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัยตามที่นักศึกษาขอพระราชทาน⁹

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนิน
มาทรงปลูต้นไม้ยางทองที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันทรงดนตรี เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินตามคำกราบบังคมทูลเชิญของมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อทรงดนตรีร่วมกับวงดนตรีของนิสิตนักศึกษา จนเกิดเป็นประเพณี “วันทรงดนตรี” สืบเนื่องมาเป็นเวลานานกว่า 10 ปี

ในระหว่างทรงดนตรี จะมีพระราชดำรัสอย่างเป็นกันเองกับนิสิตนักศึกษา สร้างความประทับใจตลอดจนความผูกพันทางใจให้มีต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์แก่บรรดานิสิตนักศึกษาแต่ละสถาบัน¹⁰ ซึ่งการทรงดนตรีตามสถาบันต่างๆ นี้เอง เพื่อ “พระราชทานความใกล้ชิดแก่คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา ก่อให้เกิดความผูกพันและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น เมื่อพระองค์ท่านเสด็จฯ ไปจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เหล่านิสิตได้เข้รรถยนต์พระที่นั่งไปตามถนนในบริเวณมหาวิทยาลัยโดยไม่ต้องติดเครื่องยนต์เลย”¹¹

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทรงดนตรีนี้เอง อาจถือได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นของการนำเอาสัญลักษณ์ใหม่มาสู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ “ยางทอง” หรือ “หางนกยูง” เป็นการผสมผสานสัญลักษณ์ใหม่เข้ากับสัญลักษณ์เก่าที่มีอยู่

การที่ทรงเลือก “หางนกยูง” เพราะหางนกยูงมีสีเหลืองแดง อันเป็นสีสัญลักษณ์ดั้งเดิมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ “หางนกยูง” ก็ถูกทำให้มีศักดิ์ศรีอันสูงส่งเนื่องจากเป็นของที่ได้มาด้วยการรับพระราชทาน ขณะเดียวกันเนื้อหาเพลงพระราชนิพนธ์ “ยางทอง” ก็กล่าวถึง “ยางทอง” ซึ่งผูกพันกับสัญลักษณ์ดั้งเดิมของธรรมศาสตร์ อันได้แก่ โดม ธรรมจักร สีเหลืองแดง และแม่น้ำเจ้าพระยา อันเป็นสัญลักษณ์ที่ชาวธรรมศาสตร์คุ้นเคยมาก่อน ดังที่ปรากฏในเนื้อเพลงที่ว่า

แหล่งศึกษาร่มเย็นเด่นริมสายชล
เราทุกคนรักดูจหัวใจ
ปลูกยูงทองไว้เคียงโดม
มุ่งประโลมไหม้ใจรัก
ธรรมจักร นบบุชาเทิดไว้
เหลืองแดง แสงธรรมศาสตร์ วิไล
ปกแผ่ไปในทุกทาง
สัญลักษณ์ดีเด่น เห็นกระจ่าง
อย่าจิตจาง รักร่วมทาง กันไป

ในเนื้อเพลงท่อนที่สองของเพลงพระราชนิพนธ์ “ยูงทอง” กล่าวว่า

ทรงธรรมปานดังตราชูเด่น
ทรงเป็นดวงธรรมนำทางให้
พิทักษ์รักษา เข็ดขูไว้
อบอุ่นใจไปทุกกาล
พระธรรมสถิตย์ ร่วมจิตสมาน
ปฏิญาณรักสามัคคี
รักยูงทองงามเด่น เหมือนที่
ส่งศักดิ์ศรีไว้ให้อึ้งยี่นนาน

จากการแปลความอย่างง่ายที่สุด จะเห็นได้ว่า ในเนื้อเพลงท่อนที่สองนี้ไม่สอดคล้องกันกับเนื้อเพลงในท่อนแรกแม้แต่น้อย ดังที่กล่าวแล้วว่า ท่อนแรกกล่าวถึงสัญลักษณ์ต่างๆ แต่ท่อนที่สองกล่าวถึงสิ่งอื่นที่ไม่ใช่สัญลักษณ์ แต่เป็นอะไรที่ยิ่งใหญ่เหนือขึ้นไปจากสัญลักษณ์ต่างๆ ไป ความฉงนนี้ เกิดขึ้นอย่างฉับพลันแต่เชื่องช้า เพราะเกิดขึ้นหลังจากแรกเริ่มร้องเพลงนี้เมื่อสิบหกปีก่อน

สิ่งที่ดูเหมือนธรรมดา แต่ดูโดดเด่น คือ คำว่า “ทรง” ที่ปรากฏในเนื้อเพลง “ทรงธรรมปานดังตราชูเด่น ทรงเป็นดวงธรรมนำทางให้”

ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า ทรง ไว้ดังนี้

ทรง เป็นคำราชาศัพท์ มีความหมายว่า ชี้ หรือ ถือ เป็นต้น ตามเนื้อความของคำที่ตามหลัง ใช้นำหน้าคำกริยาสามัญให้เป็นราชาศัพท์เช่น ทรงทราบ ทรงยินดี

ทรงธรรม หมายถึง ฟังเทศน์ แต่คำว่า “ธรรม” ในที่นี้ที่อยู่คำว่าทรง ไม่น่าจะหมายถึงการฟังเทศน์ ความหมายอื่นของคำว่า “ธรรม” ในพจนานุกรม ได้แก่

....ธรรม เป็นคำนาม แปลว่า คุณความดี หรือ คำสั่งสอนในศาสนา หรือ หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา หรือ ความยุติธรรมความถูกต้อง หรือ กฎ กฏเกณฑ์ หรือ กฎหมาย และ สิ่งทั้งหลาย สิ่งของ

...ทรงธรรมปานดังตราชูด่น... จึงเป็นข้อความที่ละประธานผู้ทำกริยา “ทรงธรรม” ในความหมายว่า มีความยุติธรรมถูกต้องดังเช่นตราชูด่น หรือตาชั่งที่เป็นสัญลักษณ์ของความเที่ยงธรรม

...ทรงเป็นดวงธรรมนำทางให้... ประธานบุคคลเดียวกันเป็นผู้ที่นำไปสู่หนทางที่ควรประพฤติปฏิบัติไปสู่สิ่งดีงาม

และเมื่อคำว่า “ทรง” เป็นคำราชาศัพท์ เนื้อเพลงทั้งสองวรรคจึงไม่สามารถใช้ประธานอื่นใดไปได้ นอกเหนือจากองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งก็น่าจะหมายถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นั่นเอง พระผู้ทรงพระราชทานดอกไม้ประจำมหาวิทยาลัยและเพลงประจำมหาวิทยาลัย

ดังนั้น ความหมายของบทเพลงที่อยู่สูงขึ้นไปจากการกล่าวถึงสัญลักษณ์ต่างๆ ของธรรมศาสตร์แล้ว ก็ยังได้บ่งบอกและชวนให้ผู้ที่ร้องหรือได้ยินเพลงนี้ทวนระลึกถึงพระมหากษัตริย์ และต้องร่วมกัน “พิทักษ์รักษาเชิดชูไว้ อบอุ่นใจไปทุกกาล”

อันที่จริงแล้วสิ่งนี้ก็ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะแต่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ในบทเพลงพระราชนิพนธ์ประจำมหาวิทยาลัยอื่น ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็มีเนื้อร้องในความหมายคล้ายคลึงกัน¹²

เพราะเหตุใดจึงปรากฏเนื้อความที่กล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ในเพลงประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์?

.... อดีตที่ลบลือน

นับจาก พ.ศ. 2477 ปี แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ปรัชญาอุดมการณ์ ผู้คน และประวัติศาสตร์ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ประวัติศาสตร์และความทรงจำเก่าเกี่ยวกับกำเนิดของมหาวิทยาลัย ปรัชญาการก่อตั้ง หรือเรื่องราวของผู้ประศาสน์การกลับเลือนหายไปจากความทรงจำของนักศึกษารุ่นต่อๆ มา อันเนื่องมาจากความต้องการของผู้นำทางการเมืองและบริหารทางสังคมเองที่ก่อให้เกิดนักศึกษากลุ่มใหม่ที่เหมือนจะถูกตัดขาดจากรากเดิมของการเป็นธรรมศาสตร์ในแบบยุคเก่าก่อน ดังที่สะท้อนผ่านการรับรู้ของนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ในยุคสมัยหนึ่งว่า

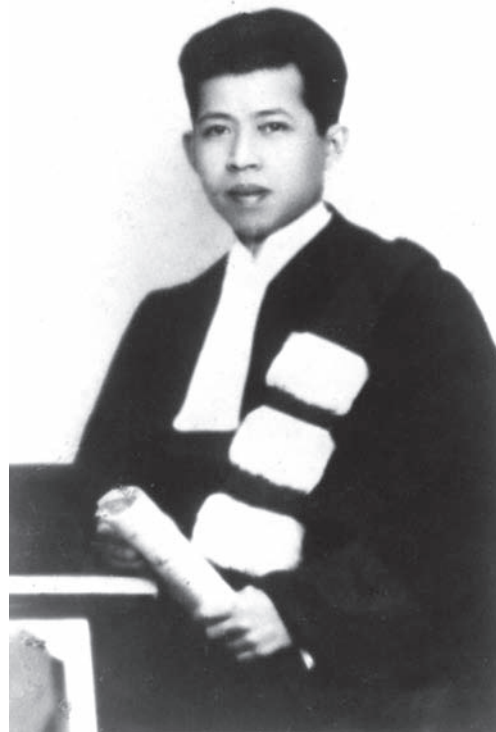
 ๑๑

อดีตของเรานับตั้งแต่ถิ่นกำเนิดโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ในรัชกาลที่ 5 ซึ่งพระราชบิดาได้ตั้งขึ้นและทรงสอนด้วยพระองค์เองก้าวรุดหน้าเรื่อยมา จนได้รับการสถาปนาเมื่อ 27 มิถุนายน 2477 เป็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จนกระทั่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในที่สุด¹³

 ๑๑

พระราชบิดา ในที่นี้หมายถึง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และการสถาปนามหาวิทยาลัยก็ไม่ได้เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2475 หากแต่เป็น พ.ศ. 2477 ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเช่นนี้เป็นผลมาจากความพยายามล้มล้างสำนักทางประวัติศาสตร์และบทบาทการต่อสู้ของนักศึกษา การทำลายอุดมการณ์ของนักศึกษาบาง ลอบดัดที่เป็นสัญลักษณ์ประชาธิปไตยของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งก็คือ ความพยายามในการลบภาพ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จากการรับรู้ของชาวธรรมศาสตร์

สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้บรรยากาศสังคมการเมืองยุคเผด็จการเต็มรูปแบบของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง หรือในชื่อใหม่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายอนุรักษ์นิยมและไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการการเมืองภายนอก รวมถึง “ตลาดวิชา” ที่ได้ดำเนินมานับตั้งแต่การสถาปนามหาวิทยาลัยเพื่อให้โอกาสแก่ประชาชนได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ สร้างประชาชนที่มั่นคงสำหรับการปกครองในประชาธิปไตยที่ถูกปิดลงไป นี่คือการทำลายจุดมุ่งหมายเดิมหรือปรัชญาดั้งเดิมของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยลงอย่างสิ้นเชิง¹⁴

ปรีดี พนมยงค์ ในชุดครุย
Docteur en Droit ถ่ายที่
ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2470

.... จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ไทย

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 11 ภายใต้สถานการณ์ความวุ่นวายทางการเมือง และเมื่อขึ้นสู่อำนาจแล้วได้สร้างความชอบธรรมหลายๆ อย่างเพื่อความมั่นคงทางการเมืองของตน หนึ่งในนั้นคือการฟื้นฟูสถาบันพระมหากษัตริย์ที่อ่อนพลังลงไปนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทั้งนี้ เป็นเพราะรากฐานคณะรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังไม่มั่นคงมากนักและยังมีความชอบธรรมน้อยเมื่อเทียบกับคณะราษฎรที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งก่อน ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องหันไปพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพื่อการสนับสนุนและเพื่อความชอบธรรม

เห็นได้อย่างชัดเจนว่า บทบาทของสถาบันกษัตริย์ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมและโดดเด่นขึ้นอย่างรวดเร็ว รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พยายามที่จะให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้แสดงพระองค์ทั้งในประเทศและนานาชาติมากขึ้น เพราะเมื่อพระองค์ทรงมีพระบารมีมากขึ้น รัฐบาลก็ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากการจัดให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสทั้งภายในและต่างประเทศ¹⁵

นอกจากนี้ รัฐบาลได้จัดให้มีการรื้อฟื้นงานนักขัตฤกษ์และงานพิธีที่มีมาแต่โบราณที่เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ไทย มีหลายงานที่ได้ถูกยกเลิกไปหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ความสนใจกับการเพิ่มความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์และการสร้างความชอบธรรมของรัฐบาลให้เข้มแข็งขึ้น อาทิ การรื้อฟื้นงานพิธี งานพระราชพิธีต่างๆ

เช่น การจัดงานเฉลิมฉลองวันพระราชสมภพ และเปลี่ยนวันชาติมาเป็นวันเดียวกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา การสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ การประดับประดาไฟบนถนนราชดำเนินในวันเฉลิม ฯลฯ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมความสามัคคีในชาติโดยการที่ให้ประชาชนทุกคนเข้าร่วมงานพิธีที่แสดงถึงมรดกทางวัฒนธรรมอีกทางหนึ่งด้วย¹⁶

พร้อมๆ ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลใหม่ที่กำลังสร้างความชอบธรรมด้วยการอิงอยู่กับสถาบันกษัตริย์นั้น บรรยากาศภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เองก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

เช่นกัน ผู้นำนักศึกษารุ่นใหม่ อาทิ วิทยา สุขดำรง, สมัคร สุนทรเวช ฯลฯ

ผู้นำกลุ่มนี้จะมองธรรมศาสตร์ในช่วงก่อนหน้านี้น่าจะ เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองมากเกินไป จึงทำให้ ถูกแทรกแซง จึงมีแนวคิดที่จะทำให้ธรรมศาสตร์เป็นธรรมศาสตร์ยุคใหม่ที่ปลอดจากการเมือง สร้าง ภาพพจน์ใหม่ให้เป็นสถาบันที่บริสุทธิ์ ให้เด่นในสายตาชาวบ้านและโดยเฉพาะให้เป็นมหาวิทยาลัยที่ จงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว¹⁷ ซึ่งในหมู่นักศึกษาธรรมศาสตร์เอง เมื่อสถานะของ ธรรมศาสตร์ได้กลายมาเป็นมหาวิทยาลัยปิด มีระบบการสอบเข้า การเรียนวิชาบังคับของคณะ ศิลปศาสตร์ก็ได้เกิดความต้องการแสวงหาตัวตนใหม่ แสวงหาคคุณค่าใหม่ๆ ให้กับตนเองและ มหาวิทยาลัย และพยายามที่จะเปรียบเทียบตัวเองในแง่ของฐานะและศักดิ์ศรีกับจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยอยู่ตลอดเวลา พยายามเลียนแบบจุฬาฯ ในหลายๆ ทาง

การรื้อฟื้นสถาบันกษัตริย์ของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำให้สถาบันกษัตริย์กลับคืนสู่การ เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนไทยอีกครั้งหนึ่ง และเมื่อรวมกับทิศทางของนักศึกษาที่ได้เริ่มหันมาสู่ สถาบันกษัตริย์ จึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งใดๆ¹⁸ ในช่วงนี้เองได้ปรากฏ บทบาทของผู้นำนักศึกษาในการนำนักศึกษาธรรมศาสตร์ไปสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์อย่าง จริงจังเป็นครั้งแรก ด้วยความพยายามที่จะขอพระราชทานพระราชวโรกาสให้นักศึกษาได้เข้าเฝ้าใน โอกาสทรงดนตรี ซึ่งประเพณีทรงดนตรีนี้ได้เริ่มขึ้นก่อนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2502 จากนั้นธรรมศาสตร์จึงได้เจริญรอยตาม¹⁹

วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2505 เป็นครั้งแรกที่นักศึกษาธรรมศาสตร์ได้รับพระราชทานพระราชวโรกาส ให้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงดนตรี ณ เวทีลีลาศ สวนอัมพร พระราชวังดุสิต การเสด็จพระราชดำเนินทรงดนตรีได้ดำเนินสืบเนื่องในปีต่อๆ มา โดยเสด็จที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในปีนั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับสั่งว่า จะพระราชทานเพลงประจำมหาวิทยาลัย ให้ตามที่นักศึกษาได้ขอพระราชทาน²⁰ และในวันทรงดนตรีปีต่อมา คือ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2506 ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงดนตรีที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้ทรงปลุกต้น “หางนกยูง” จำนวนห้าต้น ที่บริเวณหน้าหอประชุมใหญ่ เพื่อให้เป็นต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัย และ ที่สร้างความปลื้มปิติให้กับธรรมศาสตร์เป็นอย่างมากก็คือ การพระราชทานเพลงประจำมหาวิทยาลัย เพลงพระราชนิพนธ์ “ยูงทอง”

.... รักยงทองงามเด่นเหนือคิ ส่องศักดิ์ศรีไว้ให้ยงยืนนาน

ในช่วงใกล้เปิดภาคเรียนที่ 1 ตามได้ฤกษ์ของแต่ละคณะจะเต็มไปด้วยรุ่นพี่ที่กำลังซ้อมร้องเพลง ซ้อมหลีดเพื่อเตรียมงานรับเพื่อนใหม่ นักศึกษารุ่นใหม่ๆ ของธรรมศาสตร์ เพลงพระราชนิพนธ์ “ยูงทอง” ถูกร้องอย่างตั้งใจ “เชียร์ลีดเดอร์” ก็ตั้งใจจะวาดแขนสะบัดมืออย่างสง่างามเข้าจังหวะของ

บทเพลง ทั้งแบบที่เป็นมาร์ช และเป็นเพลงช้า ไม่ว่าจะจังหวะใดก็ล้วนดูมีพลัง หากแต่เพลงประจำมหาวิทยาลัยอีกบทเพลง “เพลงมอญดูดาว” กลับค่อยๆ จางหายไปจากกิจกรรมรับเพื่อนใหม่ไปทุกที ผู้ที่จะขับร้องได้ถูกต้องตามจังหวะทำนองก็มักจะเป็นนักร้องนักดนตรีในวงดนตรีของมหาวิทยาลัยไป

ในทางประวัติศาสตร์นั้น เราถือว่า บทเพลง เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง ไม่ว่าจะผู้แต่งจะตั้งใจหรือไม่ในการแต่งทำนองคำร้องขึ้นมา แต่บทเพลงนั้นๆ ก็ทำหน้าที่บันทึกเหตุการณ์แห่งยุคสมัยไว้เป็นที่เรียบร้อย ยุคสมัยช่วงเวลาของธรรมศาสตร์ก็เช่นกัน ด้วยความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ประวัติศาสตร์ของธรรมศาสตร์ก็ถูกจารึกไว้ในบทเพลงประจำมหาวิทยาลัยเช่นเดียวกัน

ปิดท้าย

ในขณะที่กำลังพิมพ์บทความนี้ สถานการณ์ทางการเมืองภายนอกกำลังร้อนระอุ ทั่วเมืองเต็มไปด้วยสีแดง และอาจจะมีสีเหลืองตามมา ทำให้คิดไปถึงเนื้อเพลงเก่าในเพลงมอญดูดาววรรคที่ว่า “ทุกๆ แห่ง ทุกๆ แห่ง แต่ล้วนเหลืองกับแดง” แต่คงจะไม่ใช่ในความหมายหรือจุดมุ่งหมายเดียวกับบทเพลงเป็นแน่ พร้อมๆ กับที่ภายนอกรัฐธรรมนูญกำลังวุ่นวาย ได้ตีความของผู้เขียน เสียงเพลงพระราชนิพนธ์ “ยูงทอง” ก็ดังขึ้นมาอีกวาระ ตามด้วย TU BOOM และบทเพลงอื่นๆ อีกมากมาย

เชิงอรรถ

¹ ข้อมูลประวัติมหาวิทยาลัย “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” จากเว็บไซต์ของสถาบัน <http://www.chula.ac.th/about/thai/history.htm>

² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, สำนักนั้นธรรมชาติและเมือง, (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2535), หน้า 42.

³ ธรรมชาติและเมือง, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2547), หน้า 20-24.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 296.

⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, สำนักนั้นธรรมชาติและเมือง, (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2535), หน้า 54.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 323.

¹⁰ โรงเรียนจิตรลดา, ๕ สติในดวงใจนิรันดร์, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : โรงเรียนจิตรลดา, 2543), หน้า 45.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 46.

¹² เพลงพระราชนิพนธ์ มหาจุฬาลงกรณ์

น้ำใจน้องที่สืบทอด	ทุกคนไม่รู้ลืมบูชา
พระคุณของแหล่งเรียนมา	จุฬาลงกรณ์
ขอทูลขอเทิดพระนามไท	พระคุณแนบไว้วันรันดร
ขอองค์พระเอื้ออาทร	หลังพระคัมภีร์ครอง
นิสิตพร้อมหน้า	สัญญาประคอง
ความดีทุกอย่างต่างปอง	ผยองพระเกียรติเกริกไกร
ขอตราพระเกี้ยวยั่งยืนยง	นิสิตประสงค์เป็นธงชัย
ถาวรยศอยู่คู่ไทย	เชิดชัย ชโย

เพลงพระราชนิพนธ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เขี้ยวธงขจี	ก่อเกิดไมตรี สามัคคีมั่น
สถานเรียนเกษตรนั้น	เราผูกพันบูชา
เขี้ยวหน้าป่าไผ่	แผ่นดินถิ่นไทย ไผ่บุลย์หนักหนา
เพราะไทยผลิตค้า	ทุกแหล่งฟ้า หล้าอ้อมเอม
(ญ) แม่เหนือยกาย	ใจสำราญ
เสรีกิจการงาน	เกษตรเกษม
(ช) ล้วนปรีเปรม	นำวิชา
สร้างชาติ สร้างตน	รวมแรงรวมใจ
จะจงรัก จอมจักริน	อีกแดนแผ่นดิน ทำกินเก็บผล
พระคุณเกษตรสัน	รักเปี่ยมทัน ดวงจิตเอย

¹³ อ่างใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, สำนักนั้นธรรมชาติและเมือง, (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2535), หน้า 318.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 317.

¹⁵ ทักษิ์ เกลิมเตียรณ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์, แปลโดย พรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 412.

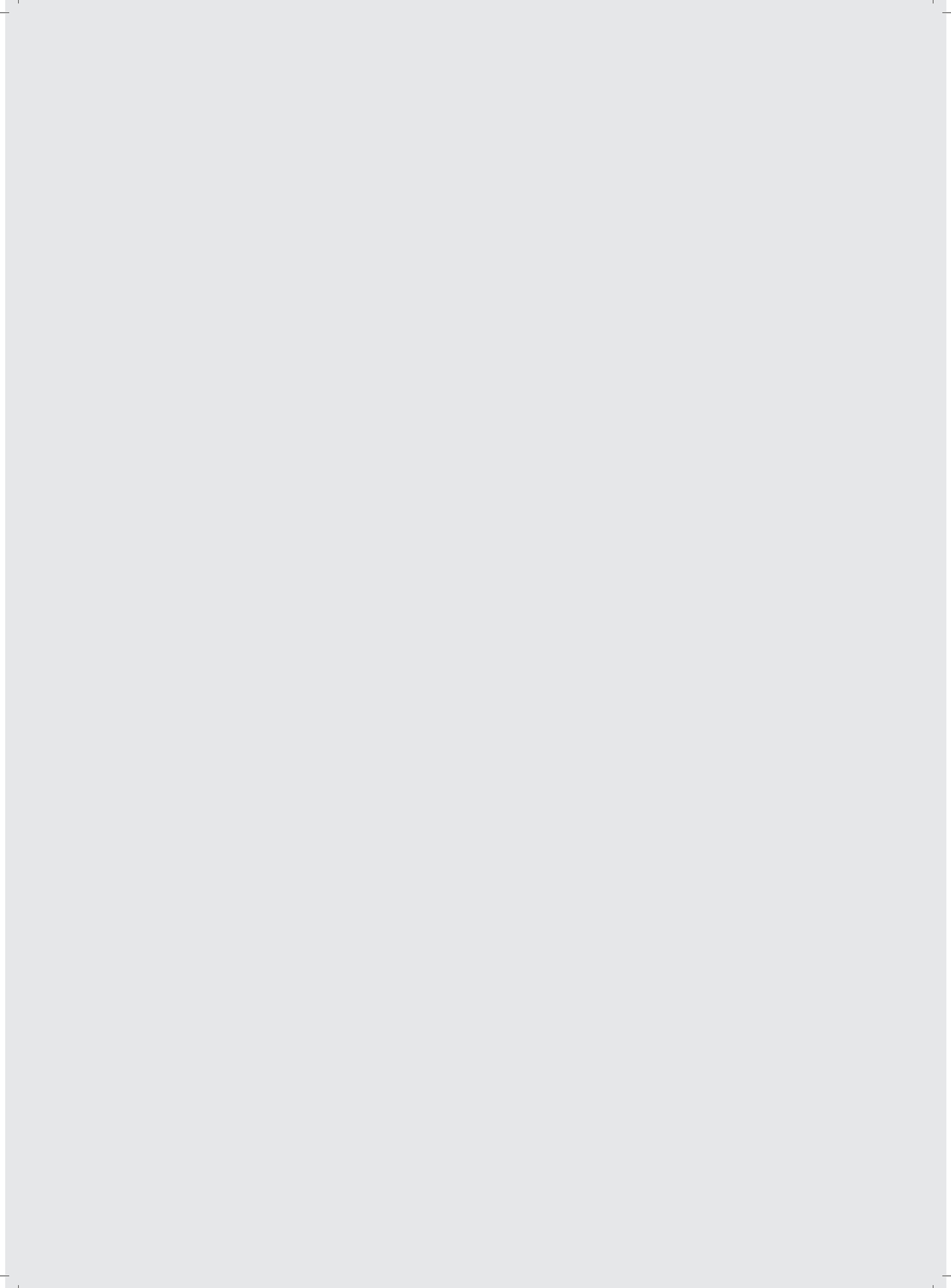
¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 427.

¹⁷ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, สำนักนั้นธรรมชาติและเมือง, (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2535), หน้า 320.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 321.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 321.

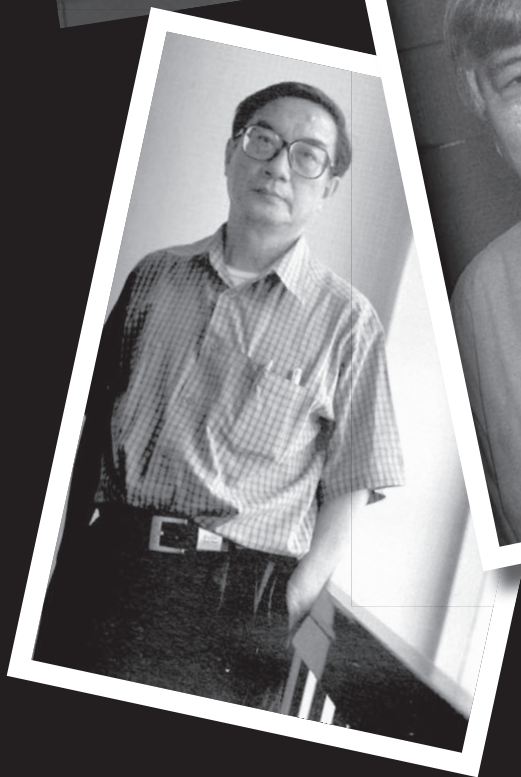
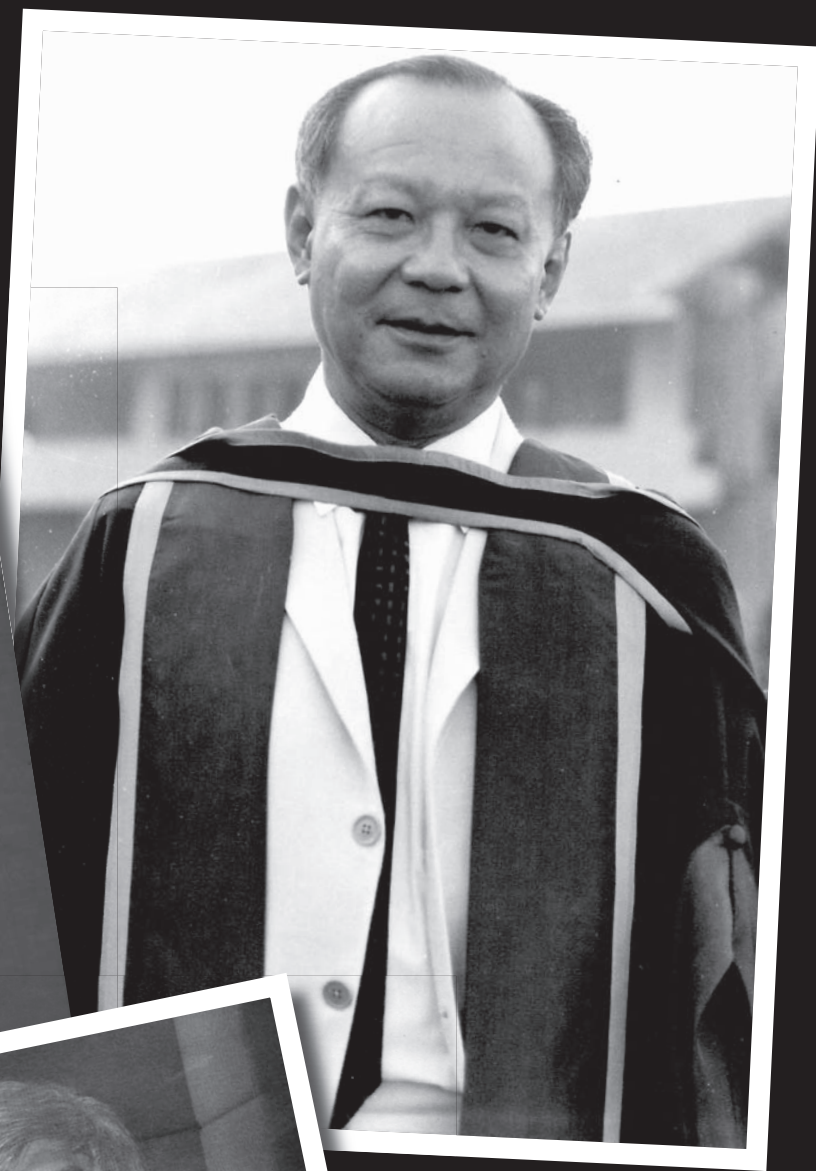
²⁰ เพลงพระราชนิพนธ์ประจำมหาวิทยาลัยที่ทรงพระราชนิพนธ์ เพลงแรกคือ เพลงมหาจุฬาลงกรณ์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2459 อันเป็นปีสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้นมา นิสิตจุฬาฯ มีเพลงร้องภายในมหาวิทยาลัยมากมาย แต่ไม่ปรากฏว่าใช้เพลงใดเป็นเพลงประจำสถาบัน จนกระทั่ง พ.ศ. 2492 ทางมหาวิทยาลัยโดย ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.สุนชาติ สวัสดิ์กุล จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานเพลงประจำมหาวิทยาลัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช ได้ทรงพระราชทานทำนองเพลงที่ได้พระราชนิพนธ์ไว้ก่อนแล้ว พระราชทานแก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโปรดเกล้าฯ ให้ใส่คำร้องเอง ภายหลังท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา และนายสุราร ผลขีวิน จึงได้ประพันธ์คำร้องขึ้นถวาย

openbooks

20

๒๐ ปี ปริญญาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

22 ปี ปาฐกถา ‘ป่วย อังภากรณ์’

ปกป้อง จันวิทย์*

ปาฐกถाप่วย

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดแสดงปาฐกถาพิเศษ ป่วย อังภากรณ์ (Puey Lecture Series) มาแล้ว 11 ครั้ง เป็นประจำทุก 2 ปี เริ่มครั้งแรกใน พ.ศ. 2530 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- (1) เผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของอาจารย์ป่วย อังภากรณ์ อดีตคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- (2) สดุดีและประกาศเกียรติคุณนักวิชาการที่มีผลงานทางวิชาการดีเด่น และมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- (3) ส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่การศึกษาและการค้นคว้าที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ

โดยปกติแล้ว ปาฐกถाप่วยจัดขึ้นในวันคล้ายวันเกิดของอาจารย์ป่วย นั่นคือ วันที่ 9 มีนาคม ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีคณะทำงานสัมมนาของคณะเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าฟัง โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

การแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์ 11 ครั้งที่ผ่านมา มีรายนามปาฐกและหัวข้อปาฐกถาดังต่อไปนี้

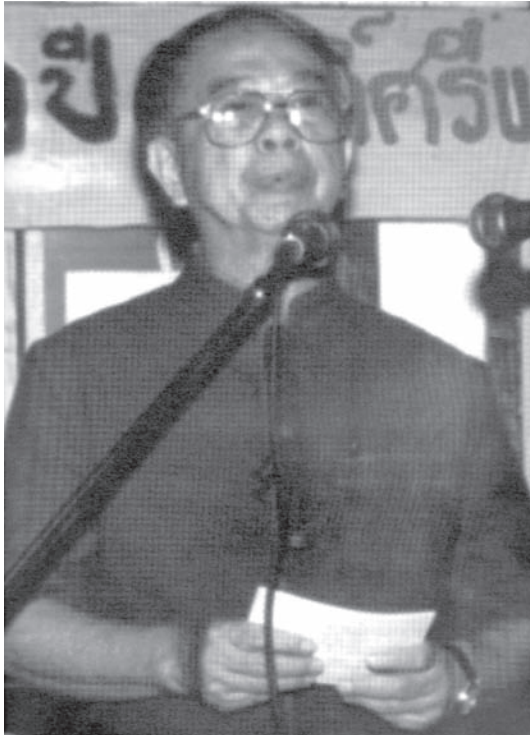
ครั้งที่ 1 วันศุกร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2530
ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ.นิคม จันทรวิฑูร หัวข้อ “แรงงานกับรัฐ: สามทศวรรษแห่งการพัฒนา”
ศ.ดร.อัมมาร สยามวาลา หัวข้อ “เกษตรกรกับรัฐ”

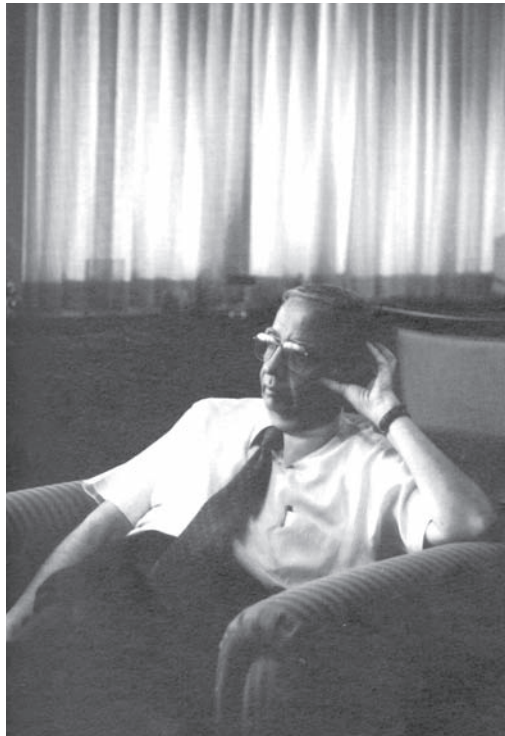
ครั้งที่ 2 วันพฤหัสบดีที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2532
ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

*อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

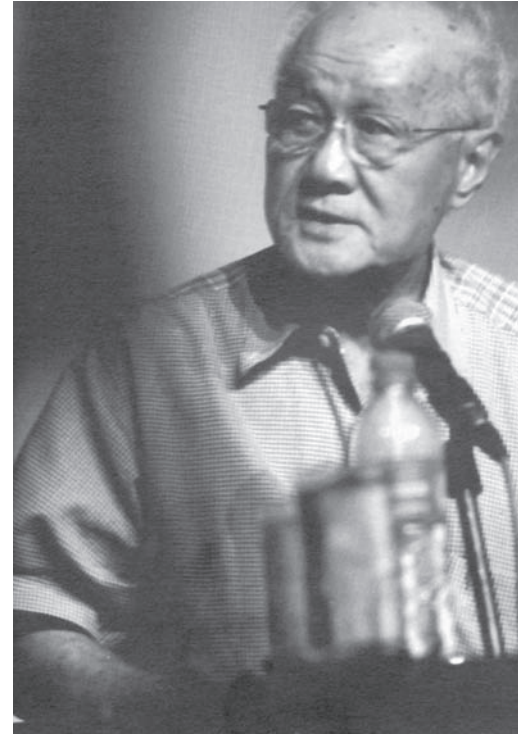
ศ.เสนห์ จามริก หัวข้อ “เศรษฐกิจการเมืองเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี”

ปาฐกถาครั้งที่ 1 ศ.นิคม จันทรวีฑูร

ปาฐกถาครั้งที่ 1 ศ.ดร.อัมมาร สยามวาลา

ปาฐกถาครั้งที่ 2 ศ.เสน่ห์ จามริก

ครั้งที่ 3 วันศุกร์ที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2533
ณ สมาคมธรรมศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์

ศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา หัวข้อ “วัฒนธรรมตะวันตกกับพัฒนาการสังคมไทย”

ครั้งที่ 4 วันอังคารที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2536
ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ หัวข้อ “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย”

ครั้งที่ 5 วันพฤหัสบดีที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2538
ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ใหญ่วินบูลย์ เข็มเฉลิม หัวข้อ “รากฐานชีวิต”

ครั้งที่ 6 วันจันทร์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2541
ณ ห้องประชุมชั้น 4 ตึกอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ.นพ.ประเวศ วะสี หัวข้อ “ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม
(สังคมสันติประชาธรรม)”

ครั้งที่ 7 วันศุกร์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2544

ณ ห้องประชุมชั้น 4 ตึกอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ หัวข้อ “สร้างสรรค์สันติประชาธรรมให้เป็นจริงในสังคม”

ครั้งที่ 8 วันศุกร์ที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2546

ณ ห้องประชุมชั้น 4 ตึกอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายไพฑูลย์ วัฒนศิริธรรม หัวข้อ “การบริหารสังคม : ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก”

ครั้งที่ 9 วันพุธที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2548

ณ ห้องจัด เศรษฐบุตร คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ม.ร.ว.อ.คิน รพีพัฒน์ หัวข้อ “ระบบอุปถัมภ์กับการพัฒนาสังคม : ด้านหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย”

ครั้งที่ 10 วันศุกร์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2550

ณ ห้องบรรยาย ค.101 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ หัวข้อ “จารีตรัฐธรรมนูญไทยกับสันติประชาธรรม”

ครั้งที่ 11 วันจันทร์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2552

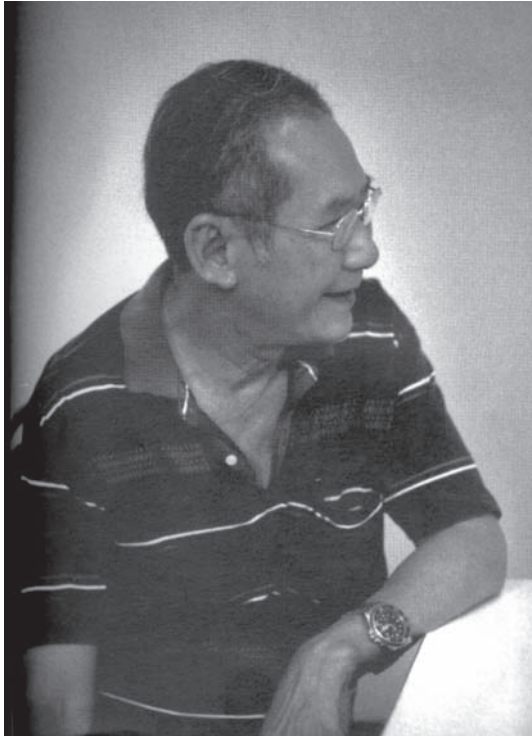
ณ ห้องบรรยาย ค.101 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ หัวข้อ “ลัทธิชาตินิยมไทยสยามกับกัมพูชา : ข้อพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร (กลับมาเยือน)”

ในช่วงต้น กำหนดการจัดงานปาฐกถาป่วยแต่ละครั้งมีความไม่แน่นอน เนื่องจากให้องค์ปาฐกเป็นผู้กำหนดหัวข้อและวันของการแสดงปาฐกถา แต่ตั้งแต่การแสดงปาฐกถาป่วยครั้งที่ 4 เป็นต้นมา ปาฐกถาป่วยจัดขึ้นในวันคล้ายวันเกิดของอาจารย์ป่วยเกือบทุกครั้ง

ปาฐกถาป่วยครั้งที่ 7 เป็นปาฐกถาครั้งแรกที่จัดขึ้นหลังจากอาจารย์ป่วยเสียชีวิต มีผู้เสนอให้จัดงานในวันที่ 28 กรกฎาคม ซึ่งเป็นวันครบกำหนด 2 ปี นับจากอาจารย์ป่วยเสียชีวิต แต่อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ องค์ปาฐกในปีนั้นยืนยันให้จัดงานในวันคล้ายวันเกิดดั้งเดิม

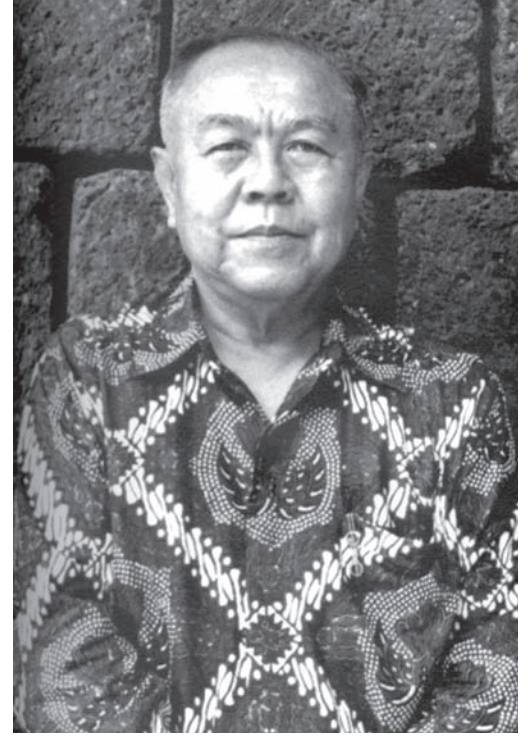
โดยให้เหตุผลว่า “อาจารย์ป่วยยังไม่ตาย”

ปาฐกถาครั้งที่ 4 ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์

ปาฐกถาครั้งที่ 6 ศ.นพ.ประเวศ ะลี

ปาฐกถาครั้งที่ 7 อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์

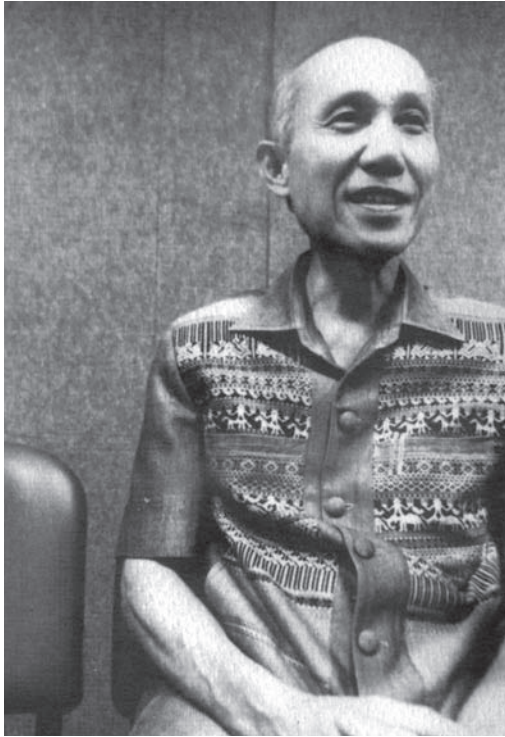
เปิดเพิ่มหนังสือที่ระลึก

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดทำหนังสือที่ระลึกสำหรับแจกจ่ายผู้เข้าร่วมงาน ปาฐกถาป่วยทุกครั้ง เนื้อหาของหนังสือมี 2 ส่วนหลัก ได้แก่ (1) ประวัติชีวิตและงานขององค์ปาฐก ซึ่งเขียนขึ้นโดยกัลยาณมิตรหรือลูกศิษย์ลูกหา ผู้ใกล้ชิด และ (2) เนื้อหาของปาฐกถา ซึ่งโดยมาก เป็นบทความวิชาการที่องค์ปาฐกเขียนขึ้นเพื่องานนี้เป็นการเฉพาะ บ้างก็เป็นบทปาฐกถา

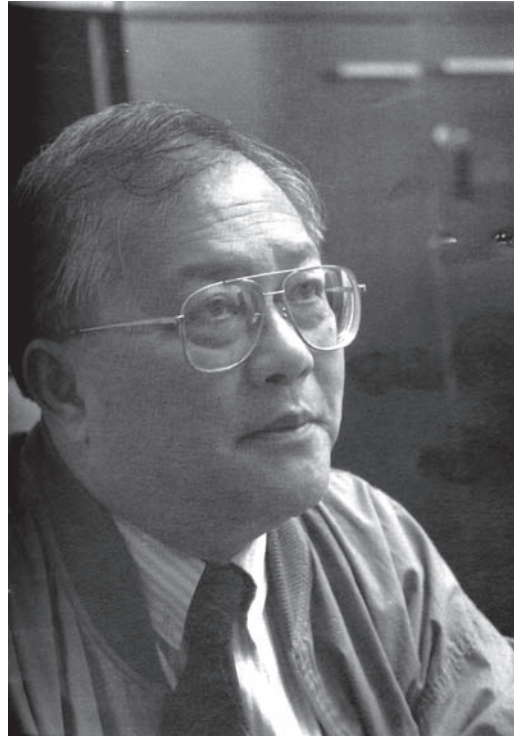
หนังสือที่ระลึกของการแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์ครั้งแรก ซึ่งมี นิพนธ์ พัวพงศกร เป็น บรรณาธิการ ได้บอกเล่าจุดกำเนิดของการแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์ ไว้ในคำนำ ดังนี้

66

.....ในปี 2525 อาจารย์กลุ่มหนึ่งของคณะเศรษฐศาสตร์มีความเห็นร่วมกันว่าสมควร ที่คณะเศรษฐศาสตร์จะได้จัดให้มีการบรรยายพิเศษเพื่อเป็นเกียรติแก่ศาสตราจารย์ป่วย อังภากรณ์ แต่ความเห็นดังกล่าวไม่มีการสนองตอบ จนกระทั่งในปี 2528 คณะกรรมการ สัมมนาและเผยแพร่ชุดปีการศึกษา 2528-2529 จึงริเริ่มโครงการปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์ ขึ้นอย่างจริงจัง ในปี 2529 คณะเศรษฐศาสตร์ได้แต่งตั้งกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อคัดเลือก นักวิชาการที่มีผลงานดีเด่นมาเป็นองค์ปาฐก

ปาฐกถาครั้งที่ 8 นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

ปาฐกถาครั้งที่ 9 ม.ร.ว.วคิน รพีพัฒน์

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า คณะกรรมการสัมมนาฯ ไม่อาจจัดการแสดงปาฐกถาขึ้นได้ในปี 2529 เพราะคณบดีในขณะนั้นต้องการให้สถาบันแห่งหนึ่งเป็นเจ้าของภาพจัดงานร่วมกับ คณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งขัดกับมติของกรรมการคัดเลือกองค์ปาฐก แต่หลังจากนายพรายพล คุ่มทรัพย์ เข้ามาดำรงตำแหน่งคณบดี การดำเนินการเพื่อให้มีงานแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์ ภายใต้ความรับผิดชอบของคณะเศรษฐศาสตร์ จึงสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น.....

”

หนังสือที่ระลึกงานปาฐกถาป่วยเป็นหนังสือที่มีคุณค่ายิ่ง นอกจากเป็นการตีพิมพ์เนื้อความปาฐกถา และบทความวิชาการฉบับสมบูรณ์ของปาฐก ซึ่งมีคุณภาพสูงแล้ว เนื้อหาในส่วนตัวชีวิตและผลงานของปาฐกยังเป็นบทบันทึกว่าด้วยชีวิตและงานที่มีความสมบูรณ์ น่าอ่าน และมีเสน่ห์ เนื่องจากเหล่ากัลยาณมิตรและลูกศิษย์ลูกหาของปาฐกแต่ละท่านต่างลงมือเขียนอย่างตั้งใจจริง ทำการบ้านอย่างหนักในการวิเคราะห์ความคิดและผลงานของปาฐก ทั้งยังสอดแทรกเกร็ดชีวิตและเรื่องเล่าขององค์ปาฐกแต่ละท่านอย่างมีลีลา อ่านสนุก บ้างจากประสบการณ์ตรง บ้างจากการสัมภาษณ์คนใกล้ชิด ทำให้เนื้อความหลายตอนเป็นการเปิดเผยเรื่องราวของปาฐกซึ่งไม่เป็นที่รู้จักกันไป

สำหรับรายชื่อผู้เขียนประวัติชีวิตและผลงานขององค์ปาฐกแต่ละท่าน มีดังนี้

- ครั้งที่ 1 ประวัติชีวิตและผลงานของ ศ.นิคม จันทรวิทุร เขียนโดย นิพนธ์ พัวพงศกร
ประวัติชีวิตและผลงานของ ศ.ดร.อัมมาร สยามวาลา เขียนโดย รังสรรค์ ณะพรพันธุ์
- ครั้งที่ 2 ประวัติชีวิตและผลงานของ ศ.เสน่ห์ จามริก เขียนโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
- ครั้งที่ 3 ประวัติชีวิตและผลงานของ ศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เขียนโดย ชูศรี มณีพุกษ์
- ครั้งที่ 4 ประวัติชีวิตและผลงานของ ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ เขียนโดย อัญชลี สุธายัฒน์
- ครั้งที่ 5 ประวัติชีวิตและผลงานของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม เขียนโดย เสรี พงศ์พิศ
- ครั้งที่ 6 ประวัติชีวิตและผลงานของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี เขียนโดย ชูชัย คุภวงค์
- ครั้งที่ 7 ประวัติชีวิตและผลงานของอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เขียนโดย สันติสุข โสภณศิริ
- ครั้งที่ 8 ประวัติชีวิตและผลงานของนายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เขียนโดย ศิริวรรณ เจนการ
- ครั้งที่ 9 ประวัติชีวิตและผลงานของ ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ เขียนโดย ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล
- ครั้งที่ 10 ประวัติชีวิตและผลงานของ ศ.รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ เขียนโดย ชูศรี มณีพุกษ์
- ครั้งที่ 11 ประวัติชีวิตและผลงานของ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เขียนโดย กาญจนี ละอองศรี

พลวัตของปาฐกถาป่วย

ในคำนำของหนังสือที่ระลึกสำหรับปาฐกถาป่วยครั้งแรกระบุวัตถุประสงค์ของการจัดปาฐกถาป่วยไว้ส่วนหนึ่งว่า

“

- ...2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่การศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ
3. เพื่อสวดดีและประกาศเกียรติคุณนักเศรษฐศาสตร์รุ่นใหม่ ที่มีผลงานทางวิชาการอันดีเด่น และมีความรับผิดชอบต่อสังคม....

”

เห็นได้ว่า เมื่อแรก ปาฐกถาป่วยมุ่งนำเสนอผลงานและประกาศเกียรติคุณนักวิชาการสาขาเศรษฐศาสตร์เป็นสำคัญ แต่ต่อมา “โลก” ของปาฐกถาป่วยก็มีขอบเขตกว้างขวางขึ้นจาก “เศรษฐศาสตร์” เป็น “สังคมศาสตร์” ดังเจตนารมณ์ที่ตีพิมพ์อยู่ในหนังสือที่ระลึกของงานปาฐกถาป่วยครั้งที่ 2 ความตอนหนึ่งว่า

“

...(เพื่อ) เป็นการคัดเลือกนักวิชาการสังคมศาสตร์ผู้มีผลงานดีเด่นในการพยายามทำความเข้าใจและแก้ปัญหาสังคมไทยให้เป็นผู้แสดงปาฐกถาพิเศษ คณะเศรษฐศาสตร์หวังว่าวิธีการดังกล่าวจักเป็นการส่งเสริมและให้กำลังใจทางสังคมแก่นักวิชาการรุ่นหลังเพื่อให้เจริญรอยตามอาจารย์ป่วย และพยายามศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของไทย.....

”

และ

“

...คณะเศรษฐศาสตร์หวังว่าในอนาคต การแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์ จะไม่ใช่เป็นเพียงกิจกรรมของคณะเศรษฐศาสตร์เพียงผู้เดียว แต่ปรารถนาจะให้เป็นที่กิจกรรมร่วมของนักวิชาการสังคมศาสตร์ทุกสาขา

”

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในคำนิยมของหนังสือ “20 ปี ปาฐกถาป่วย อังภากรณ์” (2550) ถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

“

.....อาจารย์ ดร.ป่วย เป็นครูสอนหนังสือ เป็นนักเศรษฐศาสตร์ เป็นวีรชน เป็นนักพัฒนา เป็นข้าราชการ และที่สำคัญคือเป็นนักมนุษยธรรม ดังนั้น ความสนใจและผลงานของท่าน จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่วิชา ‘เศรษฐศาสตร์’ หรือพรมแดนทางภูมิศาสตร์เพียงแค่มณฑลที่ ‘ประเทศไทย/ชวาทอง’

วิชาการของท่านไม่เพียงขยายครอบคลุม ‘สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์’ แต่ยังก้าวข้ามไปสู่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก้าวข้ามไปสู่ความฝันอันยิ่งใหญ่ที่จะให้วิชาการสร้าง ‘สันติประชาธรรม’ ขึ้นมาให้จงได้ ...

... เป็นเรื่องที่น่ายินดียิ่งที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เป็นหัวหอกผลักดัน ‘การแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์’ ทุกๆ 2 ปี มาเป็นระยะเวลาจนถึง 20 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 และแม้ว่าในครั้งแรกนั้นจะ ‘เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่การศึกษาทาง

เศรษฐศาสตร์ให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ’ แต่ผู้รับผิดชอบของคณะก็ตระหนักในเวลาอันรวดเร็วว่านั่น ‘หาใช่อาจารย์ป่วย’ ไม่ และได้ขยายขอบเขตให้กว้างขวาง ‘เพื่อสถิติและประกาศเกียรติคุณนักวิชาการที่มีผลงานทางวิชาการอันดีเด่นและมีความรับผิดชอบต่อสังคม’ ดังจะเห็นได้จาก ‘ปาฐกถาพิเศษ’ ทั้ง 10 ครั้ง (พ.ศ. 2530-2550) ที่นำมารวมไว้ในหนังสือเล่มนี้

อาจารย์ป่วยเป็นสามัญชนที่ไม่ธรรมดา งานชุด ‘ปาฐกถาพิเศษ’ นี้ก็มีในงานวิชาการธรรมดา ซึ่งมีและทำกันอยู่ดาษดื่น การจัดงานครบรอบหรือเฉลิมฉลองที่บ้านเมืองของเราทำกันเกลื่อนกลาดแทบจะทุกปีนั่น โดยส่วนใหญ่เป็นการกระทำที่มีแต่เรื่องราวของการสรรเสริญเยินยอ ใช้จ่ายงบประมาณ (ของชาติและราษฎร) มากมายมหาศาล เมื่อจบไปแล้วก็แทบจะไม่มีอะไรหลงเหลืออยู่เป็นแก่นเป็นสาร แต่่น่าเชื่อว่าผลงานรวมเล่มนี้ จะช่วยให้เห็นความรอบรู้ ความสนใจ และความกว้างขวางทางวิชาการ ทั้งสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันเป็น ‘ตัวตน’ ที่แท้จริงของอาจารย์ป่วย

หากไล่เรียงรายชื่อปาฐกทั้ง 12 ท่าน ตลอดระยะเวลา 22 ปีที่ผ่านมา พบว่ามีนักเศรษฐศาสตร์อาชีพเพียง 3 ท่านเท่านั้น ได้แก่ ศ.ดร.อัมมาร สยามวาลา ศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ ศ.รังสรรค์ ธาระพรพันธ์ ส่วนท่านอื่นๆ เป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่อุทิศตนให้กับการแก้ไขปัญหาแรงงานอย่างเป็นระบบ นักรัฐศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ นักพัฒนา นายแพทย์ผู้อุทิศตนให้กับการเสริมสร้าง “สุขภาพะ” แก่สังคม นักมานุษยวิทยา ปัญญาชนสยาม กระทั่งเกษตรกร

ที่มาขององค์ปาฐก

การคัดเลือกปาฐกสำหรับการแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อิงภาครณแต่ละครั้งเป็นไปอย่างจริงจังและมีมาตรฐาน คณะกรรมการคัดเลือกองค์ปาฐกประกอบด้วยกรรมการจากภายในและภายนอกคณะ ซึ่งมีที่มาจากการเสนอชื่อและการเลือกตั้งโดยคณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ โดยมีคณบดีและผู้อำนวยการคณะทำงานสัมมนาเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

คณะกรรมการคัดเลือกองค์ปาฐกชุดแรก (พ.ศ. 2529) ประกอบด้วย คณะกรรมการ 8 ท่าน มีคณบดีเป็นประธาน ผู้อำนวยการคณะทำงานสัมมนาเป็นเลขานุการ กรรมการที่เหลือมาจากการเสนอชื่อและการเลือกตั้งโดยคณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ทั้งคณะ กรรมการจำนวน 4 ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ส่วนอีก 2 ท่าน เป็นอาจารย์ของคณะ

คณะกรรมการฯ ชุดแรกได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกองค์ปาฐก ดังนี้ (1) เป็นนักวิชาการที่มีผลงานทางเศรษฐศาสตร์และสาขาวิชาที่ศาสตราจารย์ป่วย อิงภาครณ ให้ความสนใจ และ (2) เป็นผู้มีความรู้และจิตสำนึกในการแก้ปัญหาของสังคมไทย

นอกจากนั้น คณะกรรมการฯ ยังได้ให้คณะเศรษฐศาสตร์ของสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งภาคเอกชน และรัฐบาล สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และสมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย มีส่วนร่วมในการเสนอชื่อนักวิชาการที่มีผลงานดีเด่นตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดอีกด้วย

สำหรับการคัดเลือกองค์ปาฐกสำหรับปาฐกถาป่วยครั้งที่ 2 ได้มีการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกองค์ปาฐก โดยใช้หลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) เป็นนักเศรษฐศาสตร์หรือนักสังคมศาสตร์ในสาขาวิชาที่ศาสตราจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ให้ความสนใจเป็นพิเศษ ได้แก่ การพัฒนาชนบท การศึกษา พุทธศาสนา และสาขาส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย (2) มีผลงานโดดเด่น เป็นงานที่พยายามทำความเข้าใจและอธิบายปัญหาสังคมไทย และ (3) ต้องมีเกียรติประวัติอันแสดงถึงคุณธรรมและจิตสำนึกในการแก้ปัญหาสังคมไทย

เมื่อคณะกรรมการฯ ได้ขยายขอบเขตจาก “นักเศรษฐศาสตร์” เป็น “นักสังคมศาสตร์” จึงได้เพิ่มเติมให้คณะต่างๆ ทางด้านสังคมศาสตร์ของสถาบันการศึกษาต่างๆ มีส่วนร่วมในการเสนอชื่อองค์ปาฐก นอกเหนือจากคณะเศรษฐศาสตร์ดังชุดแรก รวมทั้งสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วย

นอกจากนั้น ในส่วนของกรรมการภายนอก ยังได้เลือกสรรอดีตองค์ปาฐกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการคัดเลือกองค์ปาฐกอีกด้วย

คณะผู้จัดงานได้เขียนไว้ในหนังสือที่ระลึกของปาฐกถาป่วย ครั้งที่ 2 ด้วยว่า

“

ค่าใช้จ่ายในการจัดงานปาฐกถาพิเศษได้มาจากงบบุพิเศษของคณะเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์จะหลีกเลี่ยงการหาเงินอุดหนุนจากวงการธุรกิจ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเจริญรอยตามการกระทำของอาจารย์ป่วย สมัยที่เคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมภายในคณะ โดยเฉพาะการจัดทำหนังสืออนุสรณ์ อาจารย์ป่วยจะไม่ยอมให้มีการขอเงินอุดหนุนจากบริษัท ห้างร้าน แต่อาจารย์ป่วยจะเจียดเงินส่วนตัวสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว การใช้จ่ายต่างๆ จึงเป็นไปอย่างประหยัดแต่ได้ผลสมบูรณ์ตามความมุ่งหมาย

”

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกปาฐกยังคงยึดถือปฏิบัติกระทั่งปัจจุบัน แต่การเปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาต่างๆ และสมาคมต่างๆ มีส่วนร่วมในการเสนอชื่อปาฐก ได้ยกเลิกไปตั้งแต่ครั้งที่ 5 เป็นต้นมา

ส่วนองค์ประกอบของคณะกรรมการคัดเลือกปาฐก แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่หลักการใหญ่ยังคงอยู่ นั่นคือ คณะกรรมการฯ มีที่มาจากการเสนอชื่อและการเลือกตั้งของคณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกจำนวน 2-3 ท่าน ร่วมเป็นกรรมการพร้อมกับอาจารย์ของคณะ

2-3 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกส่วนหนึ่งเป็นอดีตปาฐก บางปีมีตัวแทนสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์
ร่วมเป็นกรรมการคัดเลือก โดยมีคณบดีเป็นประธาน และผู้อำนวยการคณะทำงานสัมมนาเป็นเลขานุการ

นับตั้งแต่ปาฐกถาครั้งที่ 10 คณะเศรษฐศาสตร์จะเริ่มต้นกระบวนการคัดเลือกปาฐกสำหรับปาฐกถา
ครั้งถัดไปภายหลังจากเสร็จสิ้นปาฐกถาครั้งล่าสุดเสร็จสิ้นลง เพื่อให้ปาฐกได้มีโอกาสเตรียมการในการ
แสดงปาฐกถาล่วงหน้าเป็นเวลาเกือบสองปีเต็ม เพื่อให้การแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อึ้งภากรณ์
มีคุณค่าและมีคุณภาพสูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ดั่งที่ ศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ กล่าวนำการปาฐกถาของท่านว่า

“

(การได้รับเลือกเป็นปาฐก) นับเป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่เหนือกว่าเกียรติยศใดๆ
ที่เคยได้รับตลอดช่วงแห่งชีวิต

”

บรรณานุกรม

หนังสือที่ระลึกเนื่องในการแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อังภาภรณ์ ครั้งที่ 1-11

หนังสือ 20 ปี ปาฐกถาพิเศษป่วย อังภาภรณ์ (2550). คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสำนักพิมพ์ openbooks. ปกป้อง จันวิทย์ (บรรณาธิการ).

ภาพรวม

รายชื่อคณะกรรมการคัดเลือกปาฐกถาของการแสดงปาฐกถาพิเศษป่วย อังภาภรณ์ ครั้งที่ 1-11

ครั้งที่ 1 : ศิริบุญรณ์ เนาว์ถิ์นสุข (ประธาน) • อรัญ ธรรมโน • บุญมา วงศ์สุวรรณ • ฉัตรทิพย์ นาถสุภา • ประเวศ วะสี • รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ • โฆษะ อารียา (กรรมการ) • และ นิพนธ์ พัวพงศกร (กรรมการและเลขานุการ)

ครั้งที่ 2 : สุพจน์ จุโนนนตธรรม (ประธาน) • นิคม จันทรวิฑูร • อัมมาร สยามวาลา • สุลักษณ์ ศิวรักษ์ • อรัญ ธรรมโน • รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ • วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (กรรมการ) • นิพนธ์ พัวพงศกร (กรรมการและเลขานุการ) • และฐานิสร์ จาตุรงค์กุล (ผู้ช่วยเลขานุการ)

ครั้งที่ 3 : สุพจน์ จุโนนนตธรรม (ประธาน) • เสนาะ อุณาภูล • อัมมาร สยามวาลา • ชัยอนันต์ สมุทวณิช • รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ • นิพนธ์ พัวพงศกร (กรรมการ) • สมศักดิ์ เต็มบุญเลิศชัย (กรรมการและเลขานุการ) • และสกันธ์ วัลญญวัฒนา (กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ)

ครั้งที่ 4 : วราภรณ์ สามโกเศศ (ประธาน) • เสนาะ อุณาภูล • อัมมาร สยามวาลา • สุพจน์ จุโนนนตธรรม • รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ • นิพนธ์ พัวพงศกร (กรรมการ) • สมศักดิ์ เต็มบุญเลิศชัย

(กรรมการและเลขานุการ) • และสกันธ์ วัลญญวัฒนา (กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ)

ครั้งที่ 5 : นริศ ชัยสูตร (ประธาน) • ชัยอนันต์ สมุทวณิช • นิธิ เอียวศรีวงศ์ • พรายพล คุ่มทรัพย์ • รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (กรรมการ) • และวันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (กรรมการและเลขานุการ)

ครั้งที่ 6 : สิริลักษณ์ คอมันตร์ (ประธาน) • นิธิ เอียวศรีวงศ์ • ปรีดียาทร เทวกุล • ฉัตรทิพย์ นาถสุภา • ประยงค์ เนตยารักษ์ • ชูศรี มณีพฤกษ์ (กรรมการ) • และสมชาย สุขสิริเสีกุล • (กรรมการและเลขานุการ)

ครั้งที่ 7 : สุกัญญา นิธิกร (ประธาน) • ประเวศ วะสี • ฉัตรทิพย์ นาถสุภา • ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ • รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ • ประยงค์ เนตยารักษ์ (กรรมการ) • และสมบูรณ์ ศิริประชัย (กรรมการและเลขานุการ)

ครั้งที่ 8 : สุกัญญา นิธิกร (ประธาน) • นายอัมมาร สยามวาลา • ศรีสว่าง พ่วงค์แพทย์ • โฆษะ อารียา • รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ • พรายพล คุ่มทรัพย์ (กรรมการ) • และปราณี ทินกร (กรรมการและเลขานุการ)

ครั้งที่ 9 : ปราณี ทินกร (ประธาน) • ประเวศ วะสี • ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม • อัมมาร สยามวาลา • ชูศรี มณีพฤกษ์ • พรายพล คุ่มทรัพย์ (กรรมการ) • และสมบูรณ์ ศิริประชัย (กรรมการและเลขานุการ)

ครั้งที่ 10 : นิพนธ์ พัวพงศกร (ประธาน) • อัมมาร สยามวาลา • ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ • สมบูรณ์ ศิริประชัย • ชรินทร์ มีโกคิต • ปัทมาวดี ชูชุกิ (กรรมการ) • และอภิชาติ สถิตนิรามัย (กรรมการและเลขานุการ)

ครั้งที่ 11 : นิพนธ์ พัวพงศกร (ประธาน) • นริศ ชัยสูตร • ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ • รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ • วิชรียา โตสวนง • กิริยา กุลกลการ • และปกป้อง จันวิทย์ (กรรมการและเลขานุการ)

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ สำนักพิมพ์ openbooks จัดทำหนังสือ “20 ปี ปาฐกถาป่วย อังภาภรณ์” เพื่อรวบรวมเนื้อหาทั้งหมดของการแสดงปาฐกถาพิเศษ ป่วย อังภาภรณ์ ครั้งที่ 1-10 (พ.ศ. 2530-2550) และ เผยแพร่องค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์หลากหลายสาขาสู่สาธารณะ

ผู้สนใจติดต่อได้ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบริษัทเคล็ดไทย จำกัด

รายละเอียดของหนังสือ

ชื่อ : 20 ปี ปาฐกถาพิเศษป่วย อังภาภรณ์

ผู้เขียน : นิคม จันทรวิฑูร • อัมมาร สยามวาลา • เสนาะ จามริก • ฉัตรทิพย์ นาถสุภา • นิธิ เอียวศรีวงศ์ • วิบูลย์ เข็มเฉลิม • ประเวศ วะสี • สุลักษณ์ ศิวรักษ์ • ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม • อคิน รพีพัฒน์ • และรังสรรค์ ชนะพรพันธุ์

คำนิยม : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

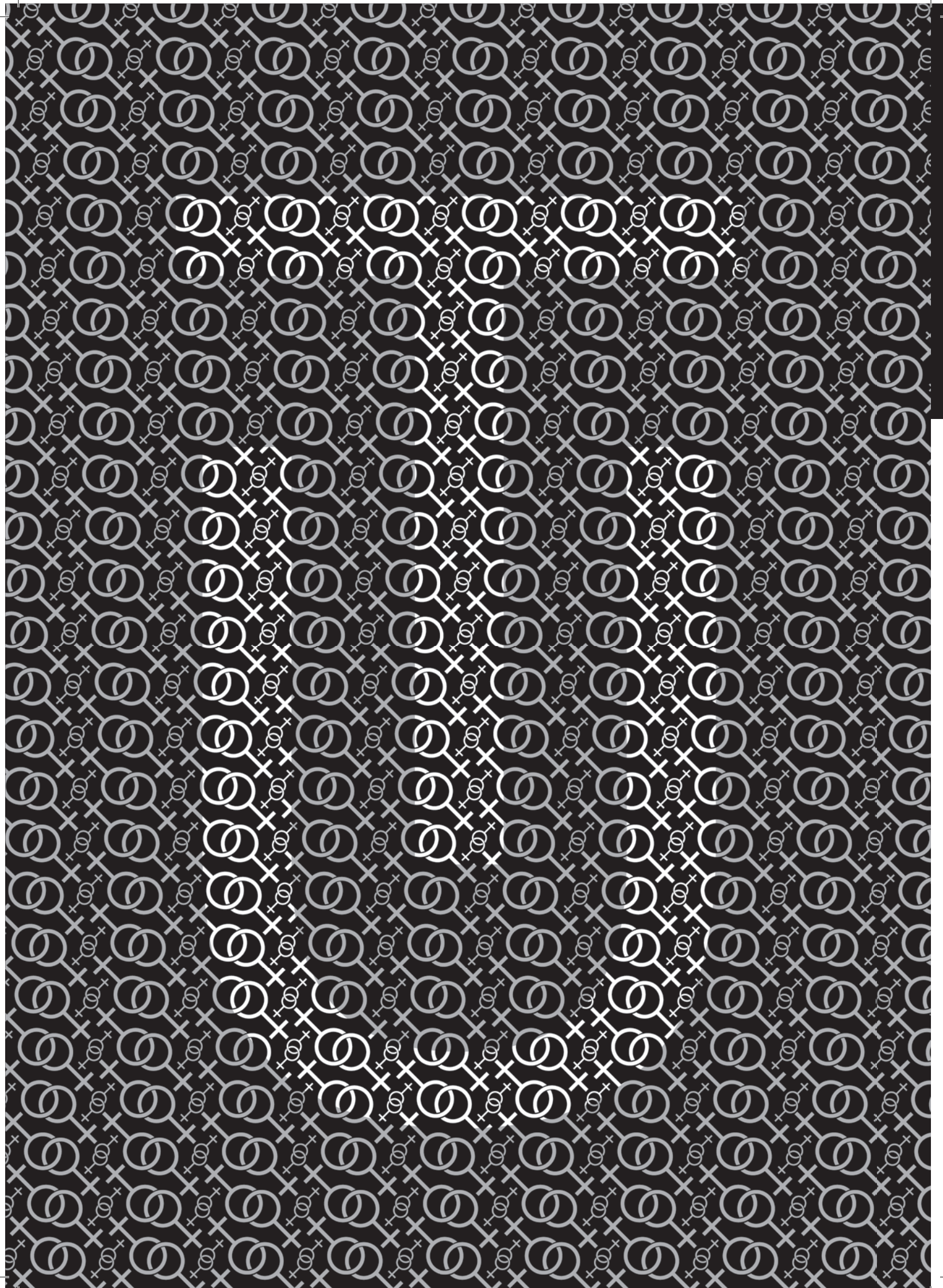
บรรณาธิการ : ปกป้อง จันวิทย์

ปีที่พิมพ์ : กันยายน 2550

รูปเล่ม : ปกแข็ง เย็บกี่ ขนาด 16 หน้ายก จำนวน 624 หน้า

สำนักพิมพ์ : openbooks

ราคา : 450 บาท

เรื่องเล่าคนเล็กคนน้อยว่าด้วยเรื่อง : “หญิงรักหญิง” ในธรรมศาสตร์

นนทิยา สุคนธ์ปฎิภาค*

วันพุธที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๒

สวัสดีจ้า

ไม่ได้เจอกันนาน ชีวิตช่วงนี้เป็นอย่างไรบ้าง บรรยากาศบ้านเมืองร้อนระอุอย่างนี้ หวังว่าเธอคงจะสบายดี เออ...คงแปลกใจสินะ อยู่ๆ ก็ได้รับจดหมายจากฉัน ความจริงแล้วฉันก็ไม่ได้มีฐานะสำคัญอะไรกับเธอมากนัก เพียงแค่ฉันมีเรื่องเล่าซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับคนเล็กคนน้อยในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในอดีต และเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีคนให้ความสนใจและกล่าวถึงมากนัก เอามาฝากเธอนะสิ และนั่นก็คือ เรื่องราวเกี่ยวกับ “หญิงรักหญิง” ในธรรมศาสตร์ ในช่วงเวลาก่อนการเคลื่อนไหวทางสังคมและรณรงค์ในประเด็นเรื่องสิทธิของผู้หญิงรักเพศเดียวกันในสังคมไทย

เรื่องเล่าที่เธอจะได้อ่านต่อไปนี้มาจากแรงบันดาลใจซึ่งเกิดขึ้นในงานเสวนา “ครบรอบ 1 เดือน เหตุการณ์เชียงใหม่เกย์ไพรด์²” ซึ่งจัดขึ้นในช่วงบ่ายวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลาฯ ขณะที่อยู่ในงานเสวนา ฉันได้ถามตัวเองและคนรู้จักคนหนึ่งที่ไม่เจอกันในงานว่า องค์กรใดในสังคมไทยที่ออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมและทำงานรณรงค์ในประเด็นสิทธิของคนรักเพศเดียวกัน³ และคนข้ามเพศ⁴ เป็นองค์กรแรก คำตอบที่ได้จากเขาคนนั้นก็คือ ไม่แน่ใจ แต่รู้ว่า “กลุ่มอัญจारी⁵” เป็นกลุ่มหญิงรักหญิงกลุ่มแรกที่ออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมและทำงานรณรงค์ในประเด็นเรื่องสิทธิของผู้หญิงรักเพศเดียวกัน⁶ ฉันเองก็พอรู้อยู่บ้างว่ากลุ่มอัญจारीได้เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของผู้หญิงรักหญิง 4 คน ในปี พ.ศ. 2529 และใน พ.ศ. 2536 กลุ่มอัญจारीได้เริ่มเปิดตัวสู่การรับรู้ของสาธารณชนในวงกว้างขึ้น โดยมีสมาชิกคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้หญิงไทยคนเดียวที่เปิดเผยมการเป็นหญิงรักหญิงต่อสาธารณชนและสื่อมวลชนในช่วงเวลานั้น ทำหน้าที่เป็นตัวแทนกลุ่มติดต่อกับสื่อมวลชน⁷

หมายเหตุ : รูปภาพประกอบในบทความนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการเป็นหญิงรักหญิง แต่นำมาใช้ประกอบบทความเพื่อให้เห็นภาพนักศึกษายุ่งธรรมศาสตร์ในอดีตเท่านั้น

*ศิษย์เก่าธรรมศาสตร์รหัส 35
เรียนจบจากสาขาประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์

แต่ในปัจจุบันนี้ กลุ่มอัญจारीอยู่ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร และหยุดบทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคม ฉันได้คิดทบทวนเรื่องกลุ่มอัญจारी สักพักก็นึกขึ้นได้ว่าหญิงรักหญิงทั้ง 4 คนที่ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มอัญจारी ล้วนแล้วแต่เป็นศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ทั้งนั้น และตรงจุดนี้เอง ฉันได้เกิดความอยากรู้ขึ้นมาว่าในช่วงเวลาที่สมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มอัญจारीแต่ละคนเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์นั้น พวกเขาแต่ละคนแสดงตัวตนทางเพศของตนเองอย่างไร และประสบพบเจอกับอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบต่อตัวตนทางเพศของแต่ละคนในมหาวิทยาลัยที่มีการกล่าวกันว่า “ที่นี่มีเสรีภาพทุกตารางนิ้ว”

มีรุ่นพี่ธรรมศาสตร์ 3 คน แนะนำฉันว่าถ้าอยาการู้เรื่องเหล่านี้ ควรจะไปสัมภาษณ์คุณอัญญา สุวรรณานนท์ เพราะเป็นหนึ่งในสมาชิกผู้ก่อตั้งกลุ่มอัญจารี และเป็นสมาชิกคนเดียวที่เปิดเผยการเป็นหญิงรักหญิงต่อสาธารณชนและสื่อมวลชนในช่วงเวลานั้นด้วย ดังนั้นฉันจึงได้ติดต่อคุณอัญญาเพื่อขอสัมภาษณ์ แต่กว่าที่ฉันจะได้สัมภาษณ์ก็ล่วงเลยมาจนถึงต้นเดือนเมษายนแล้ว เนื่องจากเวลาว่างของเราทั้งสองไม่ตรงกัน และด้วยเรื่องของเวลา จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถสัมภาษณ์สมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มอัญจารีที่เหลืออีก 3 คนได้ ดังนั้นฉันจึงสัมภาษณ์คุณอัญญาเพียงคนเดียว เอ้อ! เกือบลืมไปแล้ว ฉันยังไม่ได้แนะนำเลยสินะว่าคุณอัญญาเป็นใครกัน อืม...คุณอัญญา สุวรรณานนท์ หรือพี่แดง ได้เข้ามาเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ในปีการศึกษา 2518 พี่แดงเรียนสาขาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ และในช่วงก่อน 6 ตุลา 19 เคยทำกิจกรรมร่วมกับ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” บ้างเล็กน้อย แต่ในช่วงหลัง 6 ตุลา 19 พี่แดงได้เข้าไปเป็นสมาชิกของ “กลุ่มผู้หญิง” กลุ่มหนึ่งในธรรมศาสตร์ และหลังจากจบการศึกษาจากธรรมศาสตร์ พี่แดงได้ทำงานเกี่ยวกับประเด็นสิทธิสตรีในองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสตรีแห่งหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 พี่แดงกับเพื่อนอีก 3 คน ซึ่งเป็นศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ ได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่ม “อัญจารี” และในปัจจุบัน พี่แดงก็ยังทำงานเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นสิทธิของคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศในสังคมไทย

อ้อ! ก่อนที่เธอจะอ่านเรื่องเล่านี้ ฉันขอให้เธอฟังระลึกและตระหนักว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พี่แดงนั้น เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับหญิงรักหญิงในธรรมศาสตร์ในช่วงเวลาที่พี่แดงเป็นนักศึกษาอยู่เท่านั้น และเป็นเพียงข้อมูลบางส่วน บางด้าน รวมทั้งเป็นมุมมองของพี่แดงด้วย ในขณะที่เดียวกัน แม้ว่าข้อมูลเหล่านี้มาจากประสบการณ์ของพี่แดงที่เกิดขึ้นในธรรมศาสตร์ แต่ประสบการณ์ดังกล่าวถูกจัด

เก็บไว้ในความทรงจำมานาน 30 ปีกว่า และถูกกลั่นกรองออกมาเป็นเรื่องเล่าจากประสบการณ์ ดังนั้น จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าเรื่องเล่านี้เป็นความจริงอันสมบูรณ์ และฉันขอให้เธอมองข้อมูลเหล่านี้เป็นเสมือนจิ๊กซอว์ตัวหนึ่งของภาพตัวแทนของความจริงภาพหนึ่งที่ถูกเลือกขึ้นมาเพื่อนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับหญิงรักหญิงในธรรมศาสตร์ และต่อไปในอนาคตเราอาจสามารถนำจิ๊กซอว์ตัวนี้ไปปะติดปะต่อกับจิ๊กซอว์ตัวอื่นๆ ได้ ถ้าเราสามารถค้นหาเจอ และในวันหนึ่งซึ่งก็ไม่ว่าวันไหน เราก็อาจได้เห็นภาพตัวแทนความจริงภาพหนึ่งของเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงรักเพศเดียวกันในสังคมมหาวิทยาลัย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

กาลครั้งหนึ่งในรั้วธรรมศาสตร์ เมื่อหญิงรักหญิงคนหนึ่งก้าวเข้ามา...

หลังจากจบการศึกษาจากชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสตรีวิทยา พี่แดงก็สอบติดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเข้ามาเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ในปีการศึกษา 2518 การเข้ามาเป็นนักศึกษาใหม่ในรั้วธรรมศาสตร์ พี่แดงก็เช่นเดียวกับนักศึกษาคนอื่นๆ ที่ต้องปรับตัวหลายอย่าง แต่ก็มีอิสระมากขึ้นเมื่อเทียบกับการเป็นนักเรียนมัธยม เช่น เรื่องการเรียนซึ่งนักศึกษาสามารถกำหนดตารางเรียนของตนเองได้ หรือเรื่องการแต่งกายมาเรียนในมหาวิทยาลัย ซึ่งนักศึกษาไม่จำเป็นต้องแต่งกายด้วยเครื่องแบบนักศึกษา และหลายคนเลือกใส่เสื้อเชิ้ต หรือไม่ก็เสื้อยืด และกางเกงยีนส์มาเรียน เมื่อเข้ามาเป็นนักศึกษาใหม่ พี่แดงอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่มาจากสตรีวิทยา และมีรุ่นพี่ธรรมศาสตร์ที่เป็นศิษย์เก่าสตรีวิทยามาช่วยดูแล และให้คำแนะนำในเรื่องการจัดตารางเรียน และเรื่องเรียน ตลอดจนถึงเรื่องการทำกิจกรรมต่างๆ ในมหาวิทยาลัยให้แก่พี่แดงและเพื่อนๆ จากสตรีวิทยา

เมื่อฉันถามถึงเรื่องเรียนและกิจกรรมในปีแรกในรั้วธรรมศาสตร์ว่าเป็นอย่างไรบ้าง พี่แดงบอกว่า ตอนปี 1 ไม่ค่อยใส่ใจกับเรื่องเรียนมากนัก โดยเฉพาะเมื่อต้องเข้าห้องบรรยายรวม และไม่ค่อยได้เข้าร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยด้วย เนื่องจากให้ความสนใจกับการจีบเพื่อนหญิงซึ่งเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่สมัยเรียนมัธยม พี่แดงเล่าว่า

“

บรรยากาศการเรียนรวมในปี 1 เราก็เลยนั่งคุยจุกจิกๆ กับเพื่อนเพราะมันไม่เคยกับการที่จะต้องคุมความสนใจของตนเองกับการเรียนนะค่ะ ตอนนั้นก็เลยนั่งจีบเพื่อนผู้หญิง นั่งเรียนก็พยายามตามเขา ลงเรียนวิชาเดียวกับเขา และก็ไม่ค่อยได้ทำกิจกรรม เพราะว่าไปหลงรักเพื่อนคนนี้ พยายามตามเขาตลอด หลงรักเขาอยู่ตั้ง 2 ปีแล้วตั้งแต่สมัยเรียนอยู่สตรีวิทยา

”

พี่แดงยังเล่าต่ออีกนะว่าเพื่อนผู้หญิงคนนี้ไม่ได้สนใจพี่แดง เพราะเขามีแฟนอยู่แล้ว และมองว่าพี่แดงเป็นเพื่อนคนหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้พี่แดงบอกว่าเมื่อคิดย้อนกลับไปแล้ว เพื่อนคนนี้ของพี่แดงคงมองตัวของเขาเองว่าเป็นทอม และมองว่าพี่แดงก็เป็นทอมด้วยเหมือนกัน แต่จริงๆ แล้ว พี่แดงไม่ได้มองเพื่อนคนนี้ว่าเป็นทอม แต่มองว่าเป็นผู้หญิงเก่ง และพี่แดงเองก็ไม่เคยคิดว่าตนเองเป็นทอม หรือ ดี ในตอนนั้นพี่แดงมองตัวเองว่าเป็นเพียงเด็กผู้หญิงที่มีลักษณะแก่นแก้ว ซึ่งตัดผมสั้นและขอยนิคหน่อย แต่ไม่ถึงกับสั้นมาก มีลักษณะคล้ายกับทรงบ๊อบ แต่ก็ไม่ได้มีลักษณะของทอมบอย และรู้สึกว่าคุณผู้หญิงเก่ง และอยากเป็นผู้หญิงเก่งที่มีความสามารถไม่แพ้ผู้ชายคนไหน แต่ไม่ได้อยากเป็นผู้ชาย

หลังจากฟังพี่แดงเล่าจบ ฉันก็เกิดความสงสัยต่อว่า ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงในรูปแบบ ทอม-ดี ในธรรมศาสตร์สมัยนั้น มีให้เห็นบ้างไหม เพราะฉันรู้ว่าคำว่า “ทอม” และ “ดี” ปรากฏขึ้นในสังคมไทยเพื่อใช้เรียกผู้หญิงรักเพศเดียวกันในสังคมไทยประมาณ พ.ศ. 2513 หรือในช่วงทศวรรษ 1970s⁸ แต่คำเหล่านี้น่าจะเริ่มแพร่หลายในสังคมไทยในช่วงหลัง พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นช่วงที่อัญชลี จงคดีกิจ นักร้องที่มีลักษณะของความเป็นทอมบอยกำลังได้รับความนิยมอย่างสูงในสังคมไทย⁹ พี่แดงบอกฉันว่า

“

มีบรรยากาศ ทอม-ดี พอสมควร คิดว่าช่วงนั้นเหวี่ยง หลายๆ คน เริ่มมีความคิดตรงนั้นแล้ว อาจเป็นช่วงก่อร่างแบบแผนหรือความคิดของความเป็นทอมเป็นดีมากกว่า แต่ก็ยังไม่มีแบบแผนตายตัว แต่อาจเป็นฐานให้กับทอม-ดีรุ่นหลังมากกว่า

”

พี่แดงพูดถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงรักผู้หญิงด้วยกันในสังคมไทยสมัยนั้นว่าไม่ได้มีเพียงรูปแบบเดียว ซึ่งเป็นสิ่งที่ฉันก็ได้รับรู้มาเช่นเดียวกันว่ามีทั้งความสัมพันธ์ในรูปแบบทอม-ดี ซึ่งให้ความสำคัญกับ gender role และไม่ได้อยู่ในรูปแบบทอม-ดี ซึ่งให้ความสำคัญกับ sexual orientation มากกว่า gender role จากนั้นพี่แดงได้ขยายความต่ออีกว่า

“

...แต่รูปแบบความสัมพันธ์แบบทอม-ดี มันมีรูปลักษณะที่จับต้องได้มากกว่า ทำให้เห็นภาพชัดมากกว่า เพราะฉะนั้นมันก็ดำรงอยู่และถ่ายทอดได้แรงกว่า อันนั้นส่วนที่หนึ่ง ส่วนที่สองคือ ในแง่ของการดำรงอยู่ หรือการที่จะสังเกตกันและกันได้ ว่าใครเป็นหญิงรักหญิงหรือไม่ รูปแบบของทอมดีเป็นทางเลือกทางหนึ่ง มันเป็นกลไกบางอย่างที่ช่วยให้เราสื่อสารกันได้สังเกตกันได้ว่าใครเป็นหญิงรักหญิง โดยที่ไม่รู้จักกันมาก่อน ไม่ต้องมีใครแนะนำ

”

แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาที่พี่แดงเป็นนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์นั้น กระแสหลักทางสังคมในสมัยนั้น ยังไม่เปิดพื้นที่ทางสังคมให้คนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศออกมาแสดงตัวตนทางเพศมากนัก กลุ่มคนเหล่านี้จึงต้องพยายามปกปิดตัวตนทางเพศของตนเอง แต่หากว่าพวกเขาเปิดเผยหรือแสดงตัวตนทางเพศ พวกเขาอาจถูกเลือกปฏิบัติ ถูกเพิกเฉย หรือถูกตำหนิติเตียน ถูกต่อว่า ตำหนอ หรือถูกกระทำความรุนแรงได้จากผู้ที่มีอคติต่อพวกเขา แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขาก็สามารถเปิดเผยตัวตนทางเพศได้ในกลุ่มพวกเขาเอง หรือในพื้นที่ส่วนตัว หรือไม่ก็ในพื้นที่ชายขอบของสังคมกระแสหลัก ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะพบเห็นคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศเปิดเผยและแสดงตัวตนทางเพศออกมาสู่สาธารณชนในธรรมศาสตร์ในช่วงเวลานั้น แม้มีคำกล่าวที่ว่า “ที่นี่มีเสรีภาพทุกตารางนิ้ว” ก็ตาม

สำหรับพี่แดงแล้ว เมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนมัธยมในโรงเรียนสตรีวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีชื่อดังแห่งหนึ่ง การเปิดเผยหรือแสดงตัวตนทางเพศออกมาว่าเป็นหญิงรักหญิง ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาให้กับพี่แดงแต่อย่างใด พี่แดงให้เหตุผลว่าการอยู่ในสังคมภายในโรงเรียนมัธยมสตรีล้วนไม่ได้ทำให้รู้สึกว่าการชอบผู้หญิงด้วยกันเป็นเรื่องแปลก หรือผิดปกติ หรือไม่ดีแต่อย่างใด เพราะเพื่อนๆ หลายคนต่างก็ผ่านประสบการณ์การมีคู่ควง แฟน หรือคนรักที่เป็นผู้หญิง แต่หลังจากออกจากรั้วสตรีวิทยาเข้าสู่รั้วธรรมศาสตร์ ความรู้สึกสบายใจในการเปิดเผยและแสดงตัวตนทางเพศให้เพื่อนใหม่ในธรรมศาสตร์ได้รับรู้ เหมือนดังเช่นที่เคยทำในสตรีวิทยา ได้ค่อยๆ เริ่มหายไป

ในปีแรกของการเป็นนักศึกษาระรรมศาสตร์ พี่แดงยังเกาะกลุ่มอยู่กับกลุ่มเพื่อนที่มาด้วยกันจากโรงเรียนสตรีวิทยา การอยู่กับเพื่อนกลุ่มเดิมได้ทำให้พี่แดงสามารถเป็นตัวของตัวเองและแสดงตัวตนทางเพศของตนเองได้ โดยไม่ต่างไปจากช่วงเวลาที่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียนสตรีวิทยา พี่แดงเล่าว่า

“

ในแง่ของบรรยากาศหรือเพื่อน ๆ พี่ไม่ค่อยรู้สึกบีบคั้นหรือกดดันนะ เป็นตัวของตัวเองได้พอสมควร อาจเป็นเพราะยังอยู่ในกลุ่มเพื่อนสตรีวิทย์ บางคนมีแฟนเป็นผู้หญิงมาก่อน อาจจริงจัง หรืออาจจะเล่นๆ ก็แล้วแต่ คือได้ผ่านบรรยากาศการมีคู่ดวงเป็นนักเรียนสตรีวิทย์ มาด้วยกัน อะไรแบบเนี่ยแหละคะ ก็เลยรู้สึกที่เปิดเผยได้ จีบใครอยู่ เพื่อนในกลุ่มก็รู้ว่าเป็นแฟนกับใคร...การอยู่ในสังคมภายในโรงเรียนมัธยมสตรีล้วนก็ไม่ได้ทำให้รู้สึกว่าแปลกอะไร แต่บางคนอาจรู้สึกนิดๆ ว่าอาจจะเขยมากกว่า ยังไม่พัฒนาตัวเองไปอีก นี้อยู่มหา'ลัยแล้วโลกแห่งความเป็นจริงอะไรประมาณนี้ เพื่อนกลุ่มนี้ไม่เคยมาพูดให้รู้สึกสะเทือนใจ ไม่เคยรู้สึกเลยว่าเพื่อนกลุ่มนี้มาพูดอะไรในทางที่ทำให้เรารู้สึกไม่ดีในการชอบผู้หญิง แต่ก็ยังมีนิดๆ ในแง่ของพฤติกรรมบางอย่างที่มองเห็นว่าเป็นการให้คุณค่าของการมีแฟนเป็นผู้ชายเริ่มขึ้นก็มีรุ่นพี่ผู้ชายมาให้ความสนใจอะไรอย่างงี้ เพราะกลุ่มเราก็เป็นกลุ่มผู้หญิงกลุ่มใหญ่ และมันก็มาพร้อมกับค่านิยมแบบว่าผู้ชายหน้าตาดีหรือเปล่านั้น เป็นนักกีฬาหรือเปล่านั้น มีฐานะยังไงเรียนอะไร เรียนเก่งไหม ค่านิยมเหล่านี้ไม่ค่อย คืบคลานเข้ามาอะคะ

”

และพีแด้งได้เล่าถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากอยู่ในรั้วธรรมศาสตร์ผ่านมาแล้ว 1 ปี ว่า

“

เรารู้สึกถึงความแตกต่างที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชายได้รับความสำคัญ ได้รับการชื่นชม ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับหญิง ไม่มีใครให้ความสนใจ และเหมือนอย่างในกลุ่มเพื่อนฝูงก็จะล้อกัน ล้อในทางชื่นชมนะ เวลาที่มีผู้ชายมาสนใจนะ เราก็รู้สึก เอ๊ะ ทำไมมันเป็นอย่างนี้ และก็อาการที่จะเริ่มชอบๆ ตัว หรือพยายามทำให้เจียบๆ ว่าชอบกันของเพื่อนผู้หญิงที่ชอบผู้ชาย ก็เริ่มจะมีมากขึ้น ลักษณะที่เหมือนกับยอมรับตัวเองน้อยลง ค่อยๆ ก่อตัวมากขึ้น มากกว่าตอนแรกๆ ปีแรกๆ ที่เข้าไป ความรู้สึกที่จะเปิดตัวว่าชอบผู้หญิง มันลดลง ก็ไม่ได้แสดงออกมากเท่าไร ก็มีแต่กลุ่มเพื่อนเดิมจากสตรีวิทย์เท่านั้นที่รู้ กลุ่มเพื่อนใหม่ เราก็ไม่ค่อยได้พูดเท่าไร

”

นอกจากนี้ เมื่อพีแด้งได้เข้าไปอยู่ในกลุ่มนักศึกษาที่ทำกิจกรรม บรรยากาศของการเปิดใจรับจากเพื่อนๆ ในกลุ่มกิจกรรมนั้น แตกต่างจากกลุ่มเพื่อนสตรีวิทยา พีแด้งเล่าถึงความรู้สึกในตอนนั้นว่า

“

...เมื่อเข้าไปอยู่ในกลุ่มกิจกรรมนะ รู้สึกว่ามีความกดดันสูงขึ้นในเรื่องของการที่ถูกมองว่าการไปชอบผู้ชายด้วยกันเป็นสิ่งไม่ดี เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง...คือจะรู้สึกสะตอกใจสบายใจเฉพาะกับกลุ่มเพื่อนที่มาจากสตรีวิทย์ ในขณะที่บรรดากลุ่มกิจกรรมต่างๆ รู้สึกว่าเราแปลกๆ ไปรีเปลา่ เขาไม่ได้บอกกันตรงๆ แต่มันมีตัวบ่งบอกอะไรบางอย่างที่ทำให้เราไม่แสดงออกมาก

”

เมื่อหญิงรักหญิงคนหนึ่งแสวงหาคำอธิบายและแสดงตัวตนทางเพศ
ในธรรมศาสตร์

ในปัจจุบัน ฉันสังเกตเห็นว่าห้องสมุดหลายแห่งของธรรมศาสตร์มีเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยจำนวนมากที่กล่าวถึงเรื่องเพศสภาพ (gender) และเพศวิถี (sexuality) ของคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศ ในกรอบแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลาย รวมทั้งมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ในหลายสาขาวิชา ดังนั้นจึงสามารถตอบสนองความต้องการของนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่สนใจแสวงหาความรู้ และความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับในสมัยที่พีแด้งเป็นนักศึกษา สิ่งเหล่านี้กลับแตกต่างและตรงข้ามกับปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง พีแด้งพูดถึงเรื่องหนังสือ งานวิชาการต่างๆ และ

การเรียนการสอนที่เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ในธรรมศาสตร์ว่ามีน้อยมาก และการอธิบายส่วนใหญ่อยู่ในกรอบแนวความคิดทฤษฎีเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสาขาจิตวิทยา และมีอธิบายด้วยทัศนคติเชิงลบที่แต่งเล่าประสบการณ์ในธรรมศาสตร์ที่พี่แดงได้รับการแสวงหาความรู้และความเข้าใจตัวตนทางเพศของตนเองให้ฉันฟังด้วยเสียงเหน้อยหน้าว่า

“66”

เรื่องนี้ที่ธรรมศาสตร์ไม่เคยมีอะไรที่เป็นด้านบวก จำได้ด้วยว่าตอนเรียนธรรมศาสตร์ ไปเลือกเรียนจิตวิทยาเพราะคิดว่ามันอาจจะช่วยเราอธิบาย หรือช่วยให้เราเข้าใจในเรื่องประเด็นหญิงรักหญิง ซึ่งเป็นประเด็นที่อยู่ในความคิดในใจเราเนี่ย ว่ามันจะมีคำอธิบายอะไรได้บ้าง และก็ยังเรียนยิ่งสับสน เพราะมันมีแต่ข้อความที่แบบพูดในด้านลบเกี่ยวกับการรักเพศเดียวกันอะไรอย่างเนี่ยนะคะ...ในนั้นเรียก “รักร่วมเพศ” คือ มันตีความในแบบเก่าที่ว่า เป็นโรคทางจิตแบบหนึ่ง ซึ่งในสมัยนั้นยังมองว่าเป็นโรคจิต ยังไม่มีการประกาศยกเลิกจากองค์การอนามัยโลก ยังอยู่ในบัญชีรายการโรคทางจิตประเภทหนึ่ง...ก็คือมองว่าการเรียนในธรรมศาสตร์ก็ไม่ได้ช่วยเราให้เกิดความกระจ่าง ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจ แต่อาจารย์ที่สอนก็มีวิจารณ์ญาติ มีความละเอียดอ่อนพอสมควร การใช้คำพูดที่แสดงความจงเกลียดจงชังไม่มี เพียงแต่ไม่ได้สอนอะไรที่เป็นทางเลือกอื่นให้

”99”

พอฟังจบแล้ว ฉันเชื่อว่าถ้าพี่แดงเป็นนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ในปัจจุบัน พี่แดงจะไม่พูดเช่นนี้ โดยเฉพาะคำพูดที่ว่า “เรื่องนี้ที่ธรรมศาสตร์ไม่เคยมีอะไรที่เป็นด้านบวก” และ “การเรียนในธรรมศาสตร์ก็ไม่ได้ช่วยเราให้เกิดความกระจ่าง ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจ”

ไม่รู้เธอคิดเหมือนฉันไหมว่า นักศึกษาระบบธรรมศาสตร์รุ่นปัจจุบันที่เป็นคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศช่างโชคดียิ่ง สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีได้ไม่ยากทั้งในอินเทอร์เน็ต ห้องสมุด และในห้องเรียนบางวิชา หรือแม้แต่การแสดงตัวตนทางเพศออกมาให้คนรอบข้างในสังคมธรรมศาสตร์ได้รับรู้ ก็สามารถพบเห็นได้ทั่วไป และถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ก็คงเป็นเพราะว่าส่วนหนึ่งนั้นอาจเป็นผลพวงมาจากการเข้ามาของกระแสสิทธิมนุษยชน และการเคลื่อนไหวทางสังคมและรณรงค์ในประเด็นสิทธิของคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศ จึงทำให้สังคมไทยปัจจุบันสามารถอดทนอดกลั้นและเปิดใจรับเรื่องเหล่านี้ได้มากขึ้นกว่าเดิม แต่ในสมัยที่พี่แดงเป็นนักศึกษา ตัวตนทางเพศและความรู้สึกนึกคิดในเรื่องเพศสภาพและเพศวิถี เป็นสิ่งที่ควรปกปิดและเก็บซ่อนไว้มากกว่าการแสดงออกมา เพื่อหลีกเลี่ยงการไม่ยอมรับ และการเลือกปฏิบัติ หรือการมีท่าทีที่เปลี่ยนไปจากเดิมของคนอื่นๆ แต่ถ้าพวกเขาต้องการแสดงตัวตนทางเพศของตนเองออกมาให้เพื่อนสนิท และคนรู้จัก หรือคนรอบข้างได้รับรู้ โดยคาดหวังว่าจะได้รับการรับฟังและการเปิดใจรับจากผู้คนเหล่านี้ ผลที่ได้รับอาจแตกต่างจากสิ่งที่คาดหวังไว้ก็ได้ ดังตัวอย่างที่พี่แดงนำมาเล่าให้ฉันฟังว่า

“

ตอนที่ไปสนิทกับอาจารย์คนหนึ่ง อาจารย์ผู้หญิง จำชื่อไม่ได้แล้ว เป็นอาจารย์ในเอกอังกฤษ นะคะ แล้วก็พอกบไป คบไปแล้ว ก็ยิ่งเห็นชัดมากขึ้น เขาค่อนข้างที่จะเอียงขวาอย่างหนึ่งล่ะ แล้วก็ตอนหลัง จำไม่ได้แล้วว่าอายุปีไหน พยายามให้เขารู้ว่าพี่ชอบผู้หญิง เขาก็ เหมือนกับว่า เราไม่ได้รับการรับฟังนะคะ และหลังจากนั้นเขาก็เสีงๆ ไม่มีเวลาที่จะพบด้วยเหมือนแต่ก่อน ะไรอย่างเนี่ย คือเขาเป็นอาจารย์ที่ค่อนข้างอายุน้อย อายุห่างจากเราไม่มากนัก จากนั้นก็ เลยห่างกันไป พี่ก็เลยรู้สึกตัว พี่ก็เป็นหนึ่งใน 2-3 cases ของคนที่รู้จักกันหรือเป็นเพื่อนกัน ที่หลังจากรู้ว่าเราชอบผู้หญิง แล้วเขาก็ไม่yakคบกับเรา พี่ก็เป็นตัวอย่างคนหนึ่ง แต่ว่าในฐานะอาจารย์ เขาก็ไม่ได้ทำอะไร

”

แม้ว่าไม่มีการแสดงตัวตนทางเพศและความรู้สึกนึกคิดในเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีอย่างเปิดเผย โดยทั่วไปในธรรมศาสตร์ก็ตาม แต่ทว่าสังคมในธรรมศาสตร์สมัยนั้น ก็มีการรับรู้และตระหนักถึงการมีนักศึกษาและบุคลากรที่เป็นคนรักเพศเดียวกันอยู่ในธรรมศาสตร์ พี่แต่งบอกว่าเห็นได้จากการ ชุบชิบนิทานคนที่ถูกสงสัยว่าน่าจะเป็นคนรักเพศเดียวกัน ดังเช่นว่า

“

ในสมัยนั้น ก็มีอาจารย์ฝรั่งหลายคนที่สอง ส่วนมากมักเป็นคนอายุน้อย 20 กว่าๆ ประมาณ แก่กว่าพี่หน่อย เขามาสอน... มีอาจารย์คนหนึ่ง ก็เพื่อนๆ ก็ชอบมาพูดถึง แอบมาพูดใน ทางนิมิตา เห็นไหมว่าเวลาที่เขาพูดถึงคนนี้เป็นเกย์หรือเปล่า ก็กระซิบกระซาบกัน พูดกัน ในทำนองลบ มันเหมือนกับการเป็นเกย์เป็นดำนไม่ดี และเวลาเขาพูดถึงว่าเขาเป็นเกย์หรือ เปล่า ก็เหมือนเอาดำนไม่ดีของเขามานินทา ทีนี้พี่ก็ไม่ว่าอาจารย์คนนี้ใช่ไม่ใช่ แต่พี่คิดว่าใช่ และพี่ก็แอบอดไม่ได้ที่รู้สึกดี เอ้อ เราก็มีอาจารย์เป็นเกย์ ะไรอย่างเนี่ย ถึงแม้ว่าต่อหน้า เพื่อนคนอื่น เราก็ต้องยอมทนกับอคติหรือทำที่ที่เห็นที่มีต่อความเป็นเกย์ของอาจารย์จาก เพื่อนๆ นะคะ และคณะที่พี่เรียนด้วย พวกผู้ชายที่มาเรียนที่คณะนี้ ก็ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเป็น ผู้ชายแท้ พี่ก็ขี้เกียจพูด มันก็มีบ้าง แต่นานๆ จะเผลอมาชะหนึ่งคนอะไรอย่างเนี่ย

”

พี่แต่งให้ข้อมูลเรื่องอาจารย์ฝรั่งคนนี้เพิ่มเติมว่า ภายหลังพี่แต่งแน่ใจว่าอาจารย์ฝรั่งคนนี้เป็นเกย์ เนื่องจากไปเจออาจารย์คนหนึ่งที่ติสโก้แห่งหนึ่งแถวสีลมในคืนวันหนึ่ง

“

มีคืนหนึ่งพี่ก็ไปแถวสีลม ก็มีเกย์บาร์ไซโซใหม่ พี่ไปดิสโก้แห่งหนึ่ง จำชื่อไม่ได้แล้ว แต่ดังมากเลยในสมัยนั้น มันมีชั้น 2 และก็ต้องจ่ายประมาณ 100 บาท เป็นค่าเข้า จากนั้นก็ไปเดินได้ และมันก็มีวันพุธหรือพฤหัสบดี ศุกร์ วันอะไรสักอย่าง เขาบอกว่าเป็น Lady Night ผู้หญิงเข้าฟรี ไม่ต้องจ่าย เพราะว่าเขามองว่ามีเป็นวิธีดึงลูกค้าผู้ชายที่จะมาสิผู้หญิง มาดูผู้หญิง แต่ปรากฏว่าทอม-ดี้ มากันเต็มเลย เป็นโอกาส อย่างทอมก็ถือโอกาสเป็นผู้หญิงในวันนั้น ขอเข้าฟรีด้วย อะไรอย่างเนี่ย ...แล้วที่นี้ไปยืนเข้าแถวรอ กำลังเดินเข้า อู๊ย! ตาย เจออาจารย์คนนี้ แล้วแต่งตัวแบบ เป็นแฟชั่นของเกย์ที่เข้าผับในสมัยนั้นนะคะ ก็มีการใส่หมวก แบบ คล้ายๆ หมวกตำรวจฝรั่ง มีปีกหน้อยหนึ่ง ดำๆ และก็ใส่เสื้อดำพิตๆ หรือไม่ก็ใส่สายหนังคาด อะไรอย่างเนี่ย แล้วเธอก็เป็นคนแบบมีกลิ่น ออกผายไหล่ผึ่ง หุ่นแบบเป็น style ที่เป็น ความปรารถนาของเกย์เลย เรายืนอยู่ ก็ร้องทักว่า อ้าว! มาทำอะไร แล้วเขาก็ถามว่า you ละมาทำอะไร อะไรอย่างเนี่ย ทำเสียงดูๆ อ๊ะ แล้ว you มาทำอะไร ก็คิดว่าเขาก็คงลำบากใจ เหมือนกัน การที่เป็นเกย์ และก็เป็นอาจารย์ มันก็จะรู้สึกเสี่ยงกับการที่ไม่ได้รับการยอมรับ

”

นอกจากนี้ก็ยังมีการประท้วงของพี่แดงที่ได้รับความเดือดร้อนจากการไปหาหมอที่ห้องงานแพทย์และอนามัย ซึ่งทำให้ฉันรู้สึกประหลาดใจพอสมควรว่าในอดีตงานแพทย์และอนามัยก็มีการให้บริการรักษาบำบัด พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันด้วย พี่แดงเล่าเรื่องนี้อย่างขำๆ ให้ฉันฟังว่า

“

ตอนนั้นเริ่มมีแฟนคนแรก ตอนอยู่ปี 1 พี่มีปัญหาเรื่องปวดท้องประจำเดือน ปวดมาก หน้าซีดหน้าเขียวเลย ขนาดนอนตื่นได้เลย ขนาดอาเจียนก็เคย ตอนนั้นไปป่วยที่ธรรมศาสตร์ ก็ขึ้นไปนอนที่ห้องพยาบาล ทีนี้ที่นั่นก็จะเข้านอนห้องพยาบาลครั้งแรกก็ต้องลงทะเบียนก่อน ก็มีคำถามมากมาย ยาวเหยียดเลย รวมทั้งคำถามด้วยว่าชอบผู้ชายหรือชอบผู้หญิง พี่ก็งงๆ พี่ก็บอกว่าชอบผู้หญิง และหมอนั่นก็เป็นหมอผู้หญิงผู้หญิงใหญ่ๆ หน้อย และก็มองเราเหมือนแบบว่าเธอพูดอะไรเพื่อจ้อแบบเนี่ย มองแบบไม่เชื่อ และพยายามจะพูดทำนองว่าก็คงชอบแบบติดเพื่อนใช้ใหม่ละ อะไรอย่างเนี่ย เราก็บอกไม่ใช่ค่ะ เป็นแฟนกันค่ะ เขาก็ถามเป็นแฟนกันยังไง เป็นแบบจับกันแบบเด็กๆ ใช้ใหม่ เราก็บอกไม่ใช่ค่ะ มี sex กันด้วยค่ะ พูดแบบภาคภูมิใจเลย หมอนั่นตรึงตรงอยู่สักพักหนึ่ง แล้วก็บอก เออ อยากจะมาคุยกับกลุ่มใหม่ละ เขาก็มีการจัดกลุ่มกัน เราก็ถามกลุ่มอะไรคะ เราก็พอจะเข้าใจเป็นนัยๆ นะว่า จำคำพูดของ หมอนั่นไม่ได้ แต่จำเป็นนัยๆ ได้ว่าเหมือนกับเป็นกลุ่มมารักขาประมาณเนี่ย มาเจอกัน แต่ใจเราสิก็ๆ แล้ว ตื่นเต้น อยากจะเจอคนอื่น มีใครบ้างวะ มาในกลุ่มนี้ อยากจะเจอหน้อย ก็เลยตกลงรับปากรับคำ เขาก็นัดอาทิตย์ละครั้งหรือสองครั้ง จำไม่ได้ เราก็จดวันเวลาไว้แล้ว ที่ห้องพยาบาลนี่ละ ตอนบ่าย 3 วันอะไรก็จำไม่ได้ วันพุธหรือพฤหัสบดี วันอะไรสักอย่างเนี่ย

เราก็เตรียมไว้แล้วว่าจะมา และก็หลังจากที่คุยกับหมอแล้ว ก็ไปเจอแฟน ไปรายงานให้เขา ฟัง เออ เขี่ย หมอบอกไว้อย่างเขี่ย เราก็จะไป แฟนก็ไม่เห็นด้วย ไปทำไม เรื่องอะไรจะต้อง ไปให้เขามารักษาอะไรเรา เราไม่ได้เป็นอะไรสักหน่อยอะไรอย่างเขี่ย เราก็บอกเออเข้าไปดูว่า เขาทำอะไรกันมั้ง อายากรู้เขาคูยอะไรกัน อะไรอย่างเขี่ย แฟนก็ไม่เอาไม่เห็นด้วยอะไรอย่าง เขี่ย เราก็เถียงกันตั้งหลายวัน เพราะที่นั่นเขานัดล่วงหน้าเป็นอาทิตย์ เราก็คิดว่าเขาไม่ได้ ซีเรียสมาก แล้วพอถึงวันจริงที่เขานัดกัน ตอนใกล้ๆ เวลาที่เตรียมจะไป แฟนเราก็ไม่ยอม ไม่ให้ไปให้ได้ คือดูแล้วเขี่ยถ้าที่ฝันไปคงจะต้องแตกหัก ตกกระโถนแน่เลย ก็เลยยอมเขาก็เลยไม่ไป เออเสียดายมากเลย และทุกวันนี้ก็ยังไม่รู้เลยถ้าไปวันนั้นจะเห็นใครนั่งรอบโต๊ะบ้าง ก็เราอยากรู้ว่ามีใครบ้าง

”

หลังจากฟังจบ ฉันบอกพี่แดงว่ารู้สึกเสียดายแทน ฉันก็อยาก رؤอยากเห็นเหมือนกันว่าในกลุ่มบำบัด นั้นทำอะไรกันบ้าง มีใครมากันบ้าง และผลหลังจากการบำบัดแล้วเป็นอย่างไร ฉันลองคิดดูเล่นๆ ว่า ถ้าพี่แดงไปเข้ากลุ่มบำบัดนี้ บางทีพี่แดงอาจชักชวนบรรดาคนรักเพศเดียวกันในกลุ่มบำบัดรวมตัวกันตั้งกลุ่มนักศึกษาคนรักเพศเดียวกันขึ้นมาก็ได้ เหมือนกับในสมัยที่ฉันเป็นนักศึกษา ก็มีโต๊ะกลุ่มนักศึกษาสาวประเภทสอง ซึ่งไม่ได้เป็นกลุ่มกิจกรรมอะไร เป็นเพียงการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของบรรดานักศึกษาสาวประเภทสองในธรรมศาสตร์มานั่งพูดคุยปรึกษาหารือกันเรื่องต่างๆ ไปเท่านั้น เมื่อยังคิดก็ยิ่งเสียดายที่พี่แดงไม่ได้ไปเข้าร่วมกลุ่ม มิฉะนั้นก็คงมีเรื่องเล่าที่น่าสนใจมากมายทีเดียว พี่แดงได้ให้ความคิดเห็นทั้งท้ายเกี่ยวกับเรื่องการจัดกลุ่มเพื่อรับการบำบัดพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันว่า

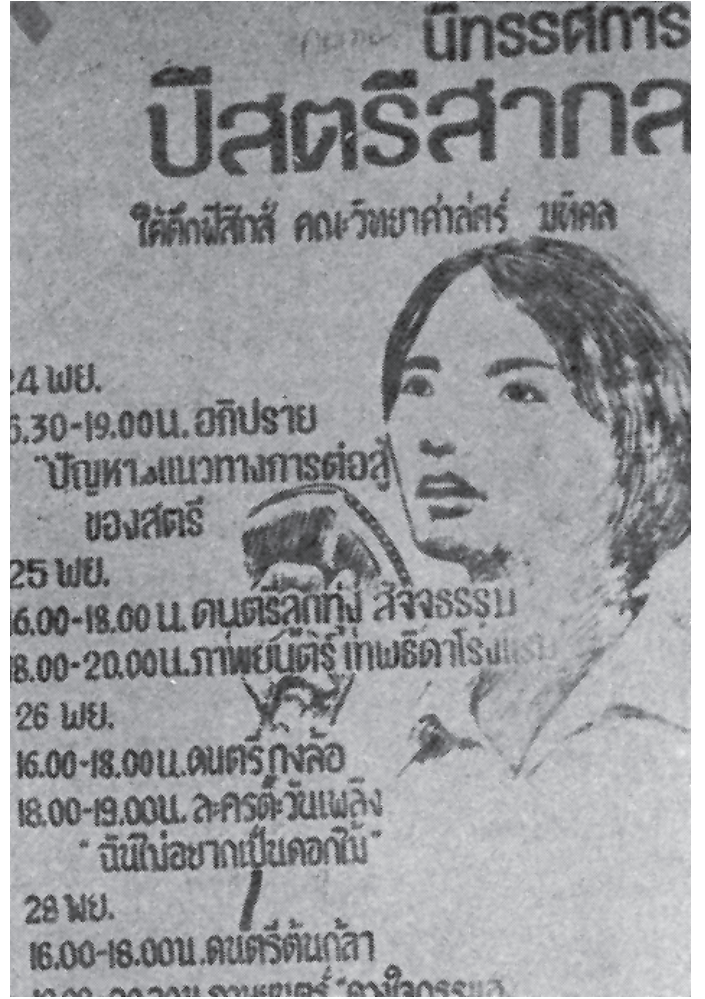
“

เขี่ยแสดงว่าตอนนั้นนะ ประเด็นหญิงรักหญิงเขี่ย ในธรรมศาสตร์มีการ recognize มีการมอง และก็รู้ว่ามียู โดยอย่างน้อยก็โดยห้องพยาบาล และก็มีบริการเพื่อที่จะช่วยบำบัดด้วย อย่างเช่นที่เขาหนดให้พี่ไปกลุ่ม การรวมกลุ่มคุยกัน แสดงว่ามีความพยายามที่จะบำบัด และ ก็แสดงว่าเขาดีใจแล้วว่ามีเป็นโรค เป็นประเด็นปัญหาที่นักศึกษาเป็นอยู่

”

เมื่อหญิงรักหญิงคนหนึ่งรู้จักกับกลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์

แม้ว่าในช่วงก่อน 6 ตุลา 19 พี่แดงไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมนักศึกษาในธรรมศาสตร์ แต่เนื่องจากการตามเพื่อนๆ เก่าจากสตรีวิทยาซึ่งเล่นกีฬาบอลเลย์บอล ไปอยู่ในชุมนุมวอลเลย์บอล แม้ว่าจะเล่นกีฬาไม่เป็นก็ตาม เมื่อไปอยู่ในบริเวณแหล่งชุมชนของเด็กกิจกรรมทั้งหลาย พี่แดงจึงได้มีโอกาสรู้จักกับ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ซึ่งมีคำขวัญที่กล่าวว่า “สตรี เสมอภาค สร้างสรรค์” และด้วยความสนใจในประเด็นเรื่องผู้หญิง ได้ดึงดูดให้พี่แดงลองเข้าไปร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มนี้บ้างเล็กน้อยในช่วงก่อน 6 ตุลา 19

เอ่อ...นี่ เธอรู้จัก “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ไหมล่ะ ก่อนที่จะเขียนเล่าต่อ ฉันขอแทรกเรื่องราวของกลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์ แต่เพียงคร่าวๆ ก่อนนะ เพราะฉันเดาได้เลยว่าหลายคนอาจจะไม่รู้จักหรือได้ยินชื่อ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ในหนังสือของ อ.สุชีลา ตันชัยนันท์ เรื่อง “เปิดบันทึกนักโทษหญิง 6 ตุลา” และวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา ของ คุณสุนี ไชยรส เรื่อง “การหลอมรวมอุดมการณ์ เฟมินิสต์ ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน : ศึกษาผ่านประสบการณ์ สุนี ไชยรส” ได้เล่าความเป็นมาของ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ว่าเริ่มต้นมาจากนักศึกษาหญิงคณะศิลปศาสตร์กลุ่มหนึ่ง ได้ไปเข้าทำงานในคณะกรรมการนักศึกษาของคณะ และได้เสนอโครงการกิจกรรมต่างๆ และหนึ่งในนั้น คือ โครงการกลุ่มผู้หญิงศิลปศาสตร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักศึกษาหญิงศิลปศาสตร์เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาตนเอง ศึกษาปัญหาของผู้หญิงที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ มีส่วนร่วมรับผิดชอบในปัญหาสังคม และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์¹⁰

กลุ่มผู้หญิงศิลปศาสตร์ได้ถูกก่อตั้งขึ้นด้วยความเชื่อมั่นว่า ผู้หญิงก็ควรมีส่วนร่วมช่วยสังคมได้ และเชื่อว่าหญิงชายก็คือนุขย์เท่าเทียมกัน จึงไม่ควรจะถูกกดขี่เอาเปรียบจากเพศชาย ในช่วงนั้นกลุ่มผู้หญิงศิลปศาสตร์ได้จัดกิจกรรมขึ้นหลายอย่าง และกิจกรรมที่โดดเด่นได้แก่ การจัดอภิปรายที่หอประชุมใหญ่ เรื่อง “สวัสดิภาพสตรีในปัจจุบัน” เพื่อสะท้อนปัญหาความไม่ปลอดภัยของผู้หญิงใน

สังคม เนื่องจากมีชาวผู้หญิงถูกข่มขืนอยู่ไม่เว้นแต่ละวัน รวมทั้งการจัดทำหนังสือชื่อ “เล็บ” ซึ่งมีเนื้อหาแสดงถึงความไม่เป็นธรรมในสังคมที่หญิงได้รับ และกล่าวถึงการต่อสู้ของขบวนการสิทธิสตรีในต่างประเทศด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 สมาชิกส่วนหนึ่งของกลุ่มผู้หญิงศิลปศาสตร์ได้พูดคุยกับนักศึกษาหญิงจากคณะต่างๆ จนครบทุกคณะ เพื่อหาสมาชิกจากคณะต่างๆ และรวมตัวกันทำกิจกรรมในนาม “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ซึ่งเป็นกลุ่มอิสระกลุ่มหนึ่งในธรรมศาสตร์เช่นเดียวกับกลุ่มสภาน้ำโดม¹¹

กิจกรรมของ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” มีหลายอย่าง เช่น การจัดกลุ่มศึกษาปัญหาทำแท้ง ปัญหาของหญิงบริการและทำความเข้าใจชีวิตของหญิงบริการ การตั้งวงสนทนาถกเถียงในประเด็นเรื่องภาพของผู้หญิงในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เรื่องความรักและครอบครัว การไม่มีสถานเลี้ยงดูเด็กสำหรับผู้ใช้แรงงานและคนจน และการลุกขึ้นสู้ของผู้หญิงต่างประเทศ ควบคู่กับการศึกษาเรียนรู้จากวรรณกรรม วิเคราะห์ปัญหาสังคม การรณรงค์ต่อต้านการประกวดนางสาวไทยในงานวชิราวุธานุสรณ์ การเข้าร่วมสัมมนาค่ายอาสาพัฒนาชนบททั่วประเทศ การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย และการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ เป็นต้น¹² ภายหลัง 14 ตุลา 16 “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” เริ่มมีการนำประเด็นเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้นเชื่อมโยงกับเรื่องการต่อสู้ทางเพศ¹³ ดังตัวอย่างที่เห็นได้จากหนังสือชื่อ “ทางเลือก” ซึ่งถูกจัดพิมพ์โดย “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” บทนำของหนังสือเล่มนี้ได้ตั้งคำถามว่า

“

จากประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน สภาพของสตรีถูกเอารัดเอาเปรียบไว้สองชั้น คือถูกเอารัดเอาเปรียบทางชนชั้นต่อหนึ่ง และถูกเอารัดเอาเปรียบบางเพศอีกต่อหนึ่ง... เธอจะเลือกเดินเฉพาะการปลดแอกเพื่อส่วนตัว หรือเพื่อสตรีทั้งหมด และเธอจะเลือกเดินเฉพาะการปลดแอกของสตรีทั้งหมด หรือเพื่อชีวิตทุกชีวิตที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม¹⁴

”

“กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ยังได้ทำงานร่วมกับ “กลุ่มผู้หญิง” ในมหาวิทยาลัยต่างๆ และกลุ่มอิสระอื่นๆ ทั้งในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในการเคลื่อนไหวและทำกิจกรรมกับผู้ใช้แรงงานและเกษตรกร ควบคู่กับการรณรงค์ด้านประชาธิปไตยอีกด้วย แต่แล้วเมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 สมาชิกกลุ่มผู้หญิงจำนวนหนึ่งถูกจับในธรรมศาสตร์ และมีจำนวนไม่น้อยที่เข้าป่า ภายหลัง 6 ตุลา 19 “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” อาจจะไม่มียีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีสมาชิกของกลุ่มจำนวนหนึ่งซึ่งรอดพ้นจากภัยคุกคามจากเผด็จการในสมัยนั้น ได้ทำการสานต่ออุดมการณ์และกิจกรรมบางอย่างของกลุ่มผู้หญิง เท่าที่สามารถทำได้ตามศักยภาพของแต่ละคนและตามเงื่อนไขทางสังคมในสมัยนั้น ดังเช่น การเป็นกรรมกรนักศึกษาของคณะ และการก่อตั้งชุมนุมผู้หญิงบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมในเวลาต่อมา¹⁵

เป็นไงล่ะเธอ หลังจากได้รู้เรื่องราวคร่าวๆ ของ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” เธอว่าการทำกิจกรรม

ของนักศึกษาหญิงธรรมศาสตร์กลุ่มนี้น่าสนใจและน่าทึ่งใช่ไหมล่ะ อิม...แต่สำหรับพี่แดง คำตอบคือ ไม่ เธอคงงงล่ะสิ ทำไมคนที่สนใจประเด็นเรื่องผู้หญิง จึงรู้สึกว่าการทำกิจกรรมของ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ไม่น่าสนใจ นี่ก็เป็นเพราะว่า เมื่อพี่แดงเข้าไปร่วมกิจกรรมกับ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ปรากฏว่าไม่มีการกล่าวถึงประเด็นเรื่องผู้หญิง หรือเรื่องสิทธิสตรีเลย มีแต่เรื่องปัญหาความยากจน หรือเรื่องชนชั้น พี่แดงเล่าถึงการเข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ในช่วงก่อน 6 ตุลา 19 ว่า

“

ไปเสียบๆ เคียงๆ “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” บ้างนิดหน่อย แต่เวลาที่เราเข้าไปนั่งในกลุ่มนั้น เขาไม่ได้พูดถึงเรื่องผู้หญิงเท่าไร ไม่เห็นเขาพูดประเด็นเรื่องสิทธิผู้หญิงเลย เห็นแต่พูดถึงประเด็นที่ฝ่ายซ้ายพูด เรื่องปัญหาความยากจน เรื่องปัญหาชนชั้น แต่ไม่ได้พูดถึงประเด็นผู้หญิงเลย และก็เลยรู้สึกว่าเหมือนกับไม่ใช่กลุ่มผู้หญิงจริงๆ เรามีความรู้สึกว่าผิดหวัง ไม่ใช่ประเด็นผู้หญิงที่เราสนใจ... คือ สิ่งที่เราสนใจคือ ส่องหาอยู่ตอนนั้น และที่พี่อยากเข้าไปหา “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” คือ อยากจะมองในเรื่องของประเด็นสิทธิผู้หญิงอะไรอย่างเนี่ย ก็รู้สึกเหมือนกับ อ้อ เขาก็ไม่เห็นค่อยพูดถึงเรื่องนี้เท่าไร ไม่เท่าอย่างที่เราคิดว่ามันน่าจะเป็นก็เลยไม่ได้เข้าไปมาก เข้าไปนิดหน่อย แล้วก็เลยถอยๆ ออกมา แต่ต้องบอกไว้ก่อนนะว่า พี่ไม่ได้เข้าไปมาก เข้าไปน้อยมาก เขาอาจพูดก็ได้ ตอนพี่ไม่ได้ไปฟัง

”

ทันทีที่พี่แดงพูดจบ ฉันก็ถามต่อเลยว่า มีเหตุผลอื่นๆ อีกไหมที่ทำให้พี่แดงเข้าไปทำกิจกรรมกับกลุ่มนี้น้อยมาก จนค่อยๆ ถอยออกมาจากกลุ่ม ในเมื่อพี่แดงก็สนใจประเด็นเรื่องผู้หญิง และเรื่องสิทธิสตรี การถามพี่แดงเช่นนี้เป็นเพราะฉันคาดเดาว่าเหตุที่พี่แดงค่อยๆ ถอยออกมาจากการร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มนี้น่าจะมาจากความรู้สึกกดดันในเรื่องการเป็นหญิงรักหญิงของพี่แดง แต่ทว่าคำตอบที่ฉันได้จากพี่แดงต่างจากที่ฉันคาดเดามาก นั่นก็คือ

“

ก็เพราะว่าพี่ก็มาจากครอบครัวชนชั้นกลางที่เชียงใหม่ ก็ถูกเตือน ถูกสอนไว้ว่าอย่าเข้าไปยุ่งกับเรื่องของกิจกรรมนักศึกษา พวกนี้มันอะไรอยู่เบื้องหลัง อะไรอย่างเนี่ยนะคะ และก็ทำให้เรามองกิจกรรมนักศึกษาอย่างเคลือบแคลง ไม่เชื่อใจ อะไรอย่างเนี่ย นี่ก็คือความคิดของเราที่ตอนเข้าไปมหา'ลัย มีความรู้สึกไม่เชื่อใจกิจกรรมนักศึกษาว่าจริงใจ ไม่มีอะไรอยู่เบื้องหลังจริงหรือ ก็เลยเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เราไม่ได้เข้าไปร่วมเท่าไร แต่ในขณะที่เดียวกันตอนที่อยู่ในธรรมศาสตร์ก็ได้คุยได้แลกเปลี่ยนกับนักศึกษาคนอื่นฯ ซึ่งตอนหลังบางคนก็กลายมาเป็นเพื่อนกัน เราได้รับข้อมูลหลายอย่างเกี่ยวกับความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งทำให้เราต้องตั้งคำถามกับความคิดของตัวเองหลายๆ อย่าง เราก็ได้เรียนรู้อะไรบางอย่างจากเขา

แต่มันเหมือนมันไม่ชัด มันก็ไม่มันใจว่าเขามีความตั้งใจจริงๆ นะ ไม่ได้ถูกใครเขาเลียมความคิดมา ไม่ได้เป็นตัวของตัวเอง ทั้งๆ ที่จริงแล้ว เขาเป็นตัวของเขาเอง เขาคิดอย่างนั้นจริงๆ... และความรู้สึกกับกลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์เฝีย ตอนต้นๆ ที่ก็มีความคิดกลางแกลงใจหน่อยๆ อยู่แล้ว และก็ไม่ได้เปิดใจที่จะรับเท่าไร

๑๑

เมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 พี่แดงยอมรับว่าความคิดอันคับแคบ และการไม่เปิดใจรับของพี่แดงในเรื่องการทำกิจกรรมของนักศึกษาธรรมศาสตร์ ได้เปลี่ยนไปจากเดิม เนื่องจากได้เห็นภาพข่าวเหตุการณ์ความรุนแรง ความโหดร้ายที่เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษา และประชาชนในธรรมศาสตร์และบริเวณรอบๆ ทำให้พี่แดงรู้สึกว่สิ่งที่นักศึกษาถูกกล่าวหาจากพวกฝ่ายขวาไม่ใช่เรื่องจริง และมองเห็นชัดขึ้นว่าใครกันแน่ที่เป็นฝ่ายที่เลวร้าย ทำลาย ฆ่ากัน

เมื่อเป็น “หญิงรักหญิง” ใน “กลุ่มผู้หญิง” ในธรรมศาสตร์

ภายหลัง 6 ตุลา 19 พี่แดงเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มผู้หญิงกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 10 กว่าคน กลุ่มผู้หญิงกลุ่มนี้เกิดจากการรวมตัวกันของนักศึกษาหญิงธรรมศาสตร์กลุ่มหนึ่งภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยตั้งเป็นกลุ่มอิสระ ซึ่งจับกลุ่มตั้งวงสนทนากัน ศึกษา วิพากษ์วิจารณ์ และเผยแพร่สาระความรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคมการเมือง โดยมีลักษณะเป็นกลุ่มทำกิจกรรมเคลื่อนไหวได้ดินไม่เปิดเผยกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีการแอบนัดพบกันนอกมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 มหาวิทยาลัยได้เข้มงวดอย่างมาก และสั่งห้ามการทำกิจกรรมนักศึกษา

การตัดสินใจเข้ากลุ่มผู้หญิงนี้ พี่แดงให้เหตุผลว่า ก่อน 6 ตุลา 19 ไม่ค่อยได้เข้าร่วมทำกิจกรรมซึ่งมาจากความรู้สึกเคลือบแคลงใจในการทำกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มกิจกรรมนักศึกษาในมหาวิทยาลัย จึงรู้สึกเสียใจและเสียตายเป็นไม่ได้ช่วยทำอะไรบ้างเลย และเมื่อพี่แดงมีโอกาสได้พบกับเพื่อนผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนเก่าจากสตรีวิทยา และเพื่อนคนนี้ก็อยู่ใน “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ตั้งแต่ก่อน 6 ตุลา 19 ดังนั้นพี่แดงจึงได้บอกกับเพื่อนคนนั้นว่ารู้สึกเสียตายเป็นก่อนหน้านี้ไม่ค่อยได้เข้าร่วมทำกิจกรรมอะไรเลย ตอนนี้อาจจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแต่ก็ไม่รู้ว่าจะทำอะไร ที่ไหน เพราะมีการสั่งห้ามการทำกิจกรรมนักศึกษาในมหาวิทยาลัย และหลังจากนั้นสักพักหนึ่ง เพื่อนคนนี้ก็จึงมาชวนพี่แดงให้ไปเข้ากลุ่มของเขา และคนที่อยู่ในกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่าเป็น “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” แต่ก็ไม่รู้ว่าใครเป็นสมาชิก “กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์” ก่อน 6 ตุลา 19 บ้าง หลังจากเข้าไปอยู่ในกลุ่มนี้แล้ว พี่แดงได้ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มนี้หลายอย่าง พี่แดงเล่าให้ฉันฟังอย่างตื่นเต้นว่า

๑๒

...กลุ่มนี้ศึกษาประเด็นปัญหาทางสังคมการเมือง และนานๆ ก็เอาข้อมูลที่ได้ไปฟังมาได้ยินมาจาก ตอนนั้นก็มีการจากวิทยุคลื่นสั้น รายการไทยที่ใช้สถานีที่ปักกิ่งในการกระจาย

เสียงหะคะ เราก็รับฟังข่าวสารของฝ่ายที่ตรงกันข้ามกับเผด็จการ กับรัฐบาลทหาร ส่วนมาก เป็นข่าวที่เขากล้าพูด...บางทีเราก็เอาข้อมูลที่มาพิมพ์ใส่กระดาษไป ทำเป็นใบปลิว เพื่อที่จะเผยแพร่ข้อมูลต่อไป แต่ก็ทำน้อยมาก ทำไปก็กลัวถูกจับได้ เอาไปปะในห้องน้ำก็กลัวเจอ อาจารย์ค้นด้วย...มีเรื่องตื่นเต้นเยอะเลย อย่างตอนที่กำลังวางหรือเอาใบปลิวเอาสติ๊กเกอร์ ไปติดในห้องน้ำผู้หญิงอะไรอย่างเนี่ย บางทีก็มีพวกอาจารย์ฝ่ายขวาเนี่ย ก็คอยเป็นหูเป็นตา คอยคุม คอยเข้ามาดู เราก็เอาสติ๊กเกอร์ยัดใส่ปากเคี้ยวอะไรอย่างเนี่ย ตอนนั้นน้ำกลั้วนะ ตอนนั้นน้ำกลั้วมาก มันเหมือนกับเรามองเห็นคุณอยู่เบื้องหน้า เพราะอาจถูกจับได้ ต้องอาศัยความกล้ามาก

”

แต่อย่างไรก็ตาม การทำกิจกรรมอยู่ในกลุ่มนี้ ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกความขัดแย้งขึ้นในใจของพี่แดง อันเกิดมาจากเรื่องแนวความคิดที่กลุ่มนี้ได้พูดถึง ซึ่งแตกต่างและขัดแย้งกับสิ่งที่พี่แดงได้รับการสั่งสอน และเรียนรู้มาจากครอบครัวซึ่งเป็นชนชั้นกลางฝ่ายขวา แนวความคิดดังกล่าว คือ แนวความคิด เรื่องการปลดปล่อยทางชนชั้น และเรื่องสิทธิสตรีในกรอบทางชนชั้น ภายใต้กรอบแนวคิดของ มาร์กซิสต์ พี่แดงเล่าว่าเพื่อนสมาชิกในกลุ่มมักกล่าวทำนองว่า “ต้องมีการปลดปล่อยทางชนชั้นก่อน และผู้หญิงจึงมีสิทธิมีโอกาส และจึงจะได้รับการปลดปล่อยหลังจากนั้น...” และในประเด็นเรื่อง ขบวนการผู้หญิง และสิทธิสตรี ก็มักให้ความสำคัญกับเรื่องกรรมกรหญิง

ในขณะที่พี่แดงทำกิจกรรมในกลุ่มผู้หญิงกลุ่มนี้ พี่แดงก็เป็นแฟนกับหัวหน้ากลุ่มนี้ด้วย แต่ไม่กล้าเปิดเผยโดยตรง และคาดว่าสมาชิกหลายคนน่าจะรู้ แต่อาจไม่แน่ใจ เพราะสมาชิกในกลุ่มค่อนข้างสนิทกัน และเหตุผลที่พี่แดงไม่กล้าเปิดเผยโดยตรง เป็นเพราะว่า

“

ส่วนหนึ่งเหมือนกับรู้สึกอาจจะอายมั้ง มีอะไรกันลึกซึ้งขนาดนั้น พี่ไม่ได้เพราะว่าเป็นผู้หญิงด้วยกันนะ อีกส่วนหนึ่งอาจจะรู้สึกแปลกๆ มากกว่า และไม่แน่ใจว่าพวกเขาจะยอมรับได้มากแค่ไหน และก็วิธีคิดของฝ่ายชายในยุคนั้น มีแนวคิดในการควบคุมคนมาก ทำอะไรถึงจะถูก ทำอะไรถึงจะผิด มีการตีเส้นถูกผิดค่อนข้างเข้ม ค่อนข้างชัด

”

และแล้วความสัมพันธ์แบบคู่รักระหว่างพี่แดงกับหัวหน้ากลุ่ม ก็ได้นำไปสู่ปัญหาที่พี่แดงและหัวหน้ากลุ่ม เมื่อสมาชิกในกลุ่มรู้ความจริงและแน่ใจว่าความสัมพันธ์ระหว่างพี่แดงกับแฟนไม่ได้เป็นแค่เพื่อนกัน แต่มีอะไรที่มากกว่านั้น ความสัมพันธ์แบบคู่รักระหว่างสองคนนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่ม โดยมีการให้เหตุผลว่าการที่สมาชิกที่เป็นระดับหัวหน้าไปมีความสัมพันธ์แบบคู่รักกับสมาชิกระดับ ลูกน้องในกลุ่ม เป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม เพราะจะทำให้สมาชิกคนอื่นๆ รู้สึกว่าอาจเกิดความไม่

โปร่งใส และความไม่เสมอภาคเกิดขึ้นในกลุ่มได้ แต่ทว่าที่แตกกลับคิดมากกว่านั้น และได้กลายเป็น ปัญหาหัวใจที่แตก ที่แตกเล่ารายละเอียดของเรื่องนี้ให้ฟังว่า

“

มีวันหนึ่ง มีคนในกลุ่มมาหาที่บ้าน และตอนนั้นที่อยู่กับแฟนที่ เขามาในช่วงที่ เหมือนกับว่าเป็นการขัดจังหวะ ทำให้เขารู้ว่า จริงๆ แล้ว ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเรา เป็นแฟนกัน ไม่ใช่เป็นแค่เพื่อน แต่เขาก็ไม่ได้พูดอะไรนะ เราก็ไม่ได้พูดอะไร ชะงักกันไป และ การที่ต่างฝ่ายต่างเงียบไป โดยนัยยะมันก็คงเป็นตัวบ่งบอกว่าเขาไม่พร้อมที่จะเปิดรับ ยอมรับ เลยไม่พูด และหลังจากนั้น มันก็เหมือนกับ ตัวเขาไม่ได้มาพูดกันตรงๆ แต่ผ่านเพื่อนร่วม กลุ่มบางคนมาบอก คล้ายๆ กับเป็นการเตือนว่ามันจะดีหรือที่เธอสองคนเป็นแฟนกัน แต่ การเตือนนี้มันมีความกำกวมนะ เขาเตือนว่าแฟนที่มีฐานะเป็นผู้นำของกลุ่ม การที่มีแฟน เป็นสมาชิกกลุ่ม มันเหมาะสมหรือ เพราะจะทำให้สมาชิกคนอื่นในกลุ่มรู้สึกเหมือนกับมัน ไม่โปร่งใส ไม่เสมอภาคหรือเปล่า หรือว่าที่เขาเตือนเราเป็นเพราะว่าเราชอบผู้หญิงกันแน่ แต่โดยภาพรวมเราก็รู้ว่ามันเกี่ยวกับการชอบผู้หญิงด้วยนั่นละ แต่ก็เสียงไปลงที่ประเด็นที่ ว่าเขาเป็นหัวหน้ากลุ่มเขาไม่ควรมามีความสัมพันธ์กับใครในกลุ่ม หลังจากนั้นแฟนที่ก็เลย ถอนตัวออกไป เขาก็ไปอยู่กลุ่มอื่น ไม่เป็นหัวหน้ากลุ่มนี้ เหมือนกับการที่จะเสี่ยงสภาพที่ว่า เป็นหัวหน้ากลุ่มแล้วมามีแฟนอยู่ในกลุ่มประมาณนี้ละ แต่ไอ้ประเด็นที่ว่าเราสองคนเป็น แฟนกัน มันเหมาะสมแล้วหรือ นี่มันเป็นผู้หญิง มันก็เป็นคำถามคาใจอยู่ คือ ที่คิดว่ามัน ทำให้เราถามตัวเอง โดยผ่านวิธีถามอย่างไม่ตรงไปตรงมาของขบวนการฝ่ายซ้ายใต้ดินใน ตอนนั้น เพราะเขาไม่ได้ว่าออกมาตรงๆ แต่เขาก็มีวิธีการที่ทำให้เรารู้สึกว่าสิ่งที่เราทำอยู่ มันไม่ถูก

”

หลังจากที่แฟนที่แตกย้ายไปอยู่ในกลุ่มกิจกรรมอื่นแล้วได้สักพัก แฟนที่แตกได้ขอยุติความสัมพันธ์ แบบคู่รักกับที่แตก ทั้งๆ ที่ที่แตกไม่ได้ต้องการยุติความสัมพันธ์นี้ก็ตาม ที่แตกเล่าถึงเหตุผลของการ ยุติความสัมพันธ์แบบคู่รักระหว่างที่แตกกับหัวหน้ากลุ่มว่า

“

...และหลังจากนั้นแฟนที่กับที่มาคุยกันอีกครั้งหนึ่ง และเขาก็พูดเหมือนกับว่าเป็นเรื่อง สำคัญนะ เราเป็นตัวแทน และเราต้องทำตัวให้เป็นต้นแบบที่ดีอะไรอย่างเนี่ย ก็คือหมายความว่า การมีแฟนเป็นผู้หญิงด้วยกันเนี่ย เป็นต้นแบบไม่ได้ ตอนนั้นเราก็เออออห่อหมกไปด้วย เอะ แล้วจะทำยังไงดี ตอนนั้นมีความรู้สึกว่าการที่สละความสุขส่วนตัวให้กับส่วนรวมเป็น สิ่งสำคัญที่สุด สำคัญมากกว่าตัวเอง ฉะนั้นเราเลิกกันดีกว่า เพื่อที่จะไม่ทำให้เรื่องส่วนตัว มาทำให้ขบวนการเสียหาย และก็เป็นตัวแบบที่ไม่ดี ก็เลยตกลงเลิกกัน ตอนนั้นก็เสียใจมาก

เหมือนกัน แต่การที่จะเป็นนักกิจกรรมที่ดีให้กับขบวนการเป็นสิ่งสำคัญกว่า

”

พอฉันได้ยินเหตุผลของการเลิกเป็นแฟนกันว่ามาจากความคิดที่ว่า “ต้องทำตัวเป็นต้นแบบที่ดี” และ “การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญที่สุด” ฉะนั้นถึงวิทยานิพนธ์ของ คุณสุนี ไชยรส ซึ่งกล่าวถึงเรื่องการดัดแปลงตนเองของเยาวชนและผู้หญิง ซึ่งถูกกล่าวถึงใน หนังสือเล็กๆ ไม่ระบุ สำนักพิมพ์และปีที่พิมพ์ รู้แต่ว่าเป็นหนังสือในป่าชื่อว่า “ชีวิตคนเยาวชน” ซึ่งมีบทหนึ่งในหนังสือ คือ บทครอบครัวและความรัก กล่าวว่า “เมื่อนำปัญหาความรักมาเปรียบเทียบกับปัญหาทั้งหมดของ ชีวิตมาเปรียบกับงานปฏิบัติแล้ว ความรักระหว่างเพศก็เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น...”¹⁶

พี่แดงเล่าต่อว่าหลังจากยุติความสัมพันธ์แบบคู่รักกับแฟนไปแล้วประมาณ 4-5 เดือน ก็ไม่ค่อยได้ เจอกัน เนื่องจากต่างคนต่างต้องทำกิจกรรมในกลุ่มตัวเอง และแม้ว่าพี่แดงยังทำกิจกรรมอยู่ในกลุ่มเดิม ซึ่งมีความเข้มงวดควบคุมในเรื่องชีวิตส่วนตัวและวิถีชีวิตทางเพศ แต่พี่แดงก็ไม่รู้สึกว่ามีปัญหาในการ ทำกิจกรรมอยู่ในกลุ่มนี้ เพราะสมาชิกในกลุ่มต่างเป็นคนที่มีน้ำใจ รักและเป็นห่วงซึ่งกันและกัน และเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ในช่วงนั้นพี่แดงไม่ได้เจอกับแฟนเก่าอีกเลย จนกระทั่งวันหนึ่ง พี่แดงได้เจอกับแฟนเก่าโดยบังเอิญ แต่ปรากฏว่าแฟนเก่าไม่ได้เดินมาคนเดียว แต่เดินควงคู่มากับผู้หญิงคนหนึ่ง และเมื่อสังเกตท่าทางที่มีต่อกัน การพูดจากันแล้ว พี่แดงก็สรุปได้ทันทีว่าหญิงสาวคนนี้ต้องเป็นแฟน คนใหม่ของแฟนเก่าพี่แดงแน่ๆ พี่แดงเล่าถึงความรู้สึกตอนนั้นว่า

“

เราก็ อู๊ย! ตาย นีมันแฟนมันนี่หว่า อะไรวะ เลิกกับตุแล้วไปมีแฟนใหม่ รู้สึกชุนมากเลย แต่ เราก็รู้สึกผิดหวังมากกว่า คือ เพราะเขาเป็นฝ่ายที่อยากเลิกกับเราเพื่อทำกิจกรรม ในแง่ ของการทำกิจกรรม เขาก็ทำมามากกว่าเรา และโดยนิสัยก็ไม่ได้ดีไหนจะเลิกกับเขา แต่ก็ เห็นด้วยกับเขา ก็เลิกโดยเต็มใจ แต่แล้วเรามาเห็น เอ๊ะ! เขากลับมามีแฟนก่อนเราอีก เซ็ง มากเลย

”

ในช่วงเวลาของการเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ภายหลัง 6 ตุลา 19 พี่แดงได้เข้าร่วมทำกิจกรรม นักศึกษามากขึ้นกว่าเดิม และสนใจประเด็นสิทธิสตรี แต่อย่างไรก็ตาม ในเวลานั้นพี่แดงยังไม่ได้ คิดถึงเรื่องสิทธิของผู้หญิงรักเพศเดียวกันในฐานะที่เป็นแนวความคิดอันหนึ่ง เพียงแต่ตัวพี่แดงเอง มีความความรู้สึกอึดอัดกับกรอบรอบๆ ตัวมากกว่า ซึ่งเป็นกรอบที่บีบตัวพี่แดงว่าไม่ควรเป็นหญิง รักหญิง และอึดอัดกับทัศนคติเชิงลบของสังคมที่มีต่อการเป็นผู้หญิงรักเพศเดียวกัน ซึ่งมองว่าการ เป็นผู้หญิงรักเพศเดียวกันด้อยกว่าการเป็นคนรักต่างเพศ และการก้าวเข้ามาเรียนในธรรมศาสตร์ ได้ ทำให้เริ่มรู้สึกว่าสังคมรอบข้างไม่ค่อยยอมรับเท่าไร ซึ่งสังคมที่กล่าวถึงนี้ก็คือ สังคมส่วนใหญ่ใน ธรรมศาสตร์

เรื่องราวที่พี่แดงถ่ายทอดมาให้ฉันฟังและฉันก็มาเขียนเล่าให้เธออ่านตอนนี้ เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งนะ ยังมีเรื่องเล่าของหญิงรักหญิงในธรรมศาสตร์อีกเยอะ รวมทั้งเรื่องเล่าของคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศในธรรมศาสตร์ด้วย แต่เรื่องเล่าเหล่านี้ไม่ค่อยมีใครให้ความสนใจบันทึกไว้เป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีชื่อเสียงเลื่องลือว่า “ที่นี่มีเสรีภาพทุกตารางนิ้ว”

ฉันหวังว่าเธอคงไม่มองว่าเรื่องเล่านี้เป็นเรื่องไร้สาระและไม่สมควรนำมาไว้ในประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งนี้หรอกนะ แต่ถ้าคิดต่างกันไปไม่เป็นไร ฉันต้องขอขอบคุณที่เธอติดตามอ่านเรื่องเล่านี้จนจบ เอาล่ะ ฉันก็ต้องขอจบจดหมายนี้เพียงแค่นี้

ด้วยความคิดถึง
ศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ รหัส 35

ป.ล. ฉันขอขอบคุณพี่แดงที่สละเวลามาเล่าเรื่องเหล่านี้ และขอขอบคุณ อ.ชาติรีและทีมงาน สำหรับการอดทนรอคอยจดหมายเรื่องเล่าฉบับนี้ เพื่อนำมาส่งให้เธอได้อ่าน

เชิงอรรถ

¹ คำว่า “หญิงรักหญิง” หรือ “ผู้หญิงที่รักผู้หญิง” เป็นการนำเอาคำในภาษาไทยซึ่งมีความหมายเป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้วมาเรียงต่อกันให้เกิดเป็นคำใหม่ เพื่อสื่อถึงตัวตนทางเพศวิถีอีกแบบหนึ่งของผู้หญิง คำๆ นี้มีความตรงตัว หมายถึง “ผู้หญิงที่มีจิตใจรักใคร่ชอบพอนในผู้หญิงด้วยกัน โดยที่อาจจะไม่มีเพศสัมพันธ์ หรือไม่มีเพศสัมพันธ์กันก็ได้” คำนี้เกิดขึ้นมาพร้อมกับกลุ่มอาจารย์เพื่อนำมาใช้รณรงค์ในประเด็นสิทธิของผู้หญิงรักเพศเดียวกัน [ข้อมูลจาก สุไลพร ชวลีโล, “หญิงรักหญิง” ใน พิมพวัลย์ บุญมงคล และคณะ, *ภาษาเพศในสังคมไทย : อำนาจ สิทธิ และสุขภาวะทางเพศ*, (กรุงเทพฯ : ภาควิชาความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้านเพศภาวะ เพศวิถี และสุขภาพ, 2551), หน้า 165–166.] นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ผู้หญิงรักเพศเดียวกัน” ถูกนำมาใช้ในความหมายทำนองเดียวกันกับคำว่า “หญิงรักหญิง” ทั้ง 2 คำนี้มีความหมายครอบคลุมบุคคลเพศหญิงที่มีอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ในรูปแบบ “ทอม-ดี้” ด้วย

² งานเชียงใหม่ไพรด์ จัดขึ้นในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2552 มีองค์กรพัฒนาเอกชน 22 กลุ่ม จากเครือข่ายผู้ทำงานด้านแอดลิต์เพศศึกษา เยาวชน สตรี และด้านสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ร่วมกันจัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดงานเพื่อรณรงค์ให้ความรู้เรื่องการป้องกันเชื้อ HIV ในกลุ่มชายรักชาย สร้างความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ รณรงค์เรื่องปัญหาการละเมิดสิทธิเด็ก และมุ่งลดอคติและการกดขี่ต่อผู้หญิงและผู้ติดเชื้อ HIV แต่ทำงานเชียงใหม่ไพรด์ถูกต่อต้านจากกลุ่มคนบางกลุ่มซึ่งใช้ชื่อว่ากลุ่ม “รักเชียงใหม่ 51” รวมทั้งสื่อมวลชนท้องถิ่นเชียงใหม่ ซึ่งไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของจัดงานเชียงใหม่ไพรด์ และมุ่งประโคมข่าวความน่าเกลียดน่ากลัวของเกย์และกะเทย กลุ่มคนดังกล่าวได้ใช้อ้างว่า “เพื่อ ปกป้อง วัฒนธรรมเชียงใหม่” มาสร้างความชอบธรรมในการต่อต้าน การละเมิดสิทธิมนุษยชน และการใช้ความรุนแรงกับกลุ่มเกย์และกะเทยในงานเชียงใหม่ไพรด์ นอกจากนี้ กลุ่ม “รักเชียงใหม่ 51” ได้ปลุกระดมมวลชนให้เข้ามาร่วมต่อต้านการทำกิจกรรมงานเชียงใหม่ไพรด์ โดยการด่าทอและกล่าวหาว่ากลุ่มผู้เดินขบวนพาเหรดในงานเชียงใหม่ไพรด์เป็น “พวกเลื้อยเลื้อย” และเป็นคนของรัฐบาลสงฆ์ให้เดินขบวน ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว การจัดงานเชียงใหม่ไพรด์ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมืองระหว่างกลุ่มคน “เลื้อยเลื้อย” และ “เลื้อยแดง” แต่อย่างใด ทั้งสิ้น กลุ่ม “รักเชียงใหม่ 51” ได้ทำการปิดล้อม ด่าทอ ขว้างปาสิ่งของใส่กลุ่มเกย์และกะเทยที่มาร่วมเดินขบวนพาเหรดในงานเชียงใหม่ไพรด์ โดยไม่มีการห้ามปรามจากเจ้าหน้าที่ ตำรวจจากร้อยนายซึ่งเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ควบคุมเหตุการณ์นี้ และที่สำคัญคือ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ตำรวจได้พยายามเจรจาโน้มน้าวให้คณะผู้จัดงานยอมทำตามเงื่อนไขของกลุ่ม “รักเชียงใหม่ 51” โดยตัวแทนเจ้าหน้าที่ตำรวจให้เหตุผลว่า “เพื่อให้เรื่องจบๆ ไป” คณะผู้จัดงานจำเป็นต้องทำตามเงื่อนไขของกลุ่ม “รักเชียงใหม่ 51” คือ ยุติการจัดงานและขอโทษกลุ่ม “รักเชียงใหม่ 51” ทั้งนี้ไม่ใช่ด้วยเหตุผลที่ว่า “เพื่อให้เรื่องจบๆ ไป” แต่เป็นเพราะคณะผู้จัดเป็นห่วงกลุ่มเยาวชนหลายคนที่มาร่วมงานเชียงใหม่ไพรด์

ซึ่งมีอาการตื่นกลัวมากและยังไม่ได้รับประทานอาหารเช้า [ข้อมูลจาก เอกสารแจกในงานเสวนา “ครบรอบ 1 เดือนเหตุการณ์เชียงใหม่ไพรด์” วันที่ 21 มีนาคม 2552 ณ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา ถนนราชดำเนินกลาง กรุงเทพฯ]. เหตุการณ์เชียงใหม่ไพรด์ เป็นตัวอย่างหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงการนำเอา “อคติ ความรังเกียจ และความเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศ ซึ่งเป็นสิ่งฝังตัวลึกอยู่ในสังคมไทย มาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการทรมานชนซึ่งมีอคติ ความรังเกียจ และความเกลียดกลัวดังกล่าว ให้มาเป็นพวกเดียวกัน และยังแสดงให้เห็นถึงการยอมรับการแสดงออกถึงความรังเกียจความเป็นคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศในสังคมไทย ไม่ว่าจะป็นกลุ่มเลื้อยเลื้อยหรือกลุ่มเลื้อยแดง ต่างก็แสดงออกถึงการรังเกียจความเป็นคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศ โดยการกล่าวหาและด่าทอบุคคลสำคัญบางคนของฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นเกย์ เป็นกะเทย

³ “คนรักเพศเดียวกัน” มีความหมายเหมือนกับคำว่า “homosexual” ในภาษาอังกฤษ และเป็นคำที่ถูกนำมาใช้แทนคำว่า “คนรักร่วมเพศ”

⁴ คำว่า “คนข้ามเพศ” เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า “transgender people” หรือเรียกย่อๆ ว่า “TG” ในภาษาอังกฤษ และเป็นคำที่ถูกนำมาใช้เรียกบุคคลที่มีพฤติกรรมแสดงออกมาตรงข้ามกับเพศของตนเอง และในสังคมไทย คำว่า “TG” หรือ “คนข้ามเพศ” มักถูกนำมาใช้เพื่อหมายถึง “สาวประเภทสอง” รวมทั้งยังมีคำว่า “ผู้หญิงข้ามเพศ” ซึ่งมาจากคำว่า “Transwomen” ในภาษาอังกฤษ ถูกนำมาใช้เพื่อหมายถึง “สาวประเภทสอง” ด้วยเช่นกัน

⁵ สุไลพร ชวลีโล, “ตัวตนในเรื่องเล่า : การต่อรองทางอัตลักษณ์ของผู้หญิงรักหญิง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, หน้า 133, เชิงอรรถที่ 38 ได้กล่าวถึงที่มาและความหมายของชื่อกลุ่ม “อัญญา” ว่า “ชื่อของกลุ่มมาจากการที่สมาชิกภายในกลุ่มยุคก่อตั้งช่วยกันคิดคำศัพท์กันเอง โดยต้องการให้เป็นคำศัพท์ใหม่ที่ฟังดูดี และมีความหมายที่ดี เนื่องจากในภาษาไทยยังไม่มีคำนามเฉพาะที่เป็นคำเรียกผู้หญิงที่รักเพศเดียวกันโดยตรง ส่วนคำที่มีอยู่อย่างคำว่า ทอม-ดี้ ก็เป็นคำเรียกที่จำกัดอยู่แค่เฉพาะหญิงรักหญิงบางกลุ่มเท่านั้น หรือคำว่า เลสเบี้ยน ก็เป็นคำที่หญิงรักหญิงส่วนใหญ่มองว่าให้ภาพเน้นไปที่เรื่องเพศมากเกินไป รวมถึงนัยยะไปในเชิงความผิดปกติกติทางจิตด้วย และสุดท้ายเมื่อยังหาคำศัพท์ที่ถูกใจไม่ได้ ก็เลยลองเปิดดูความหมายจากพจนานุกรมตามชื่อจริงของสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งของแต่ละคน จนมาถึงคำว่า อัญญา ซึ่งเป็นชื่อของพี่แดง ก็พบว่าคำว่า “อัญญา” เป็นคำที่มีความหมายน่าสนใจ ตรงที่แปลว่า แตกต่าง จึงได้มีคนลองเสนอ คำสองคำคือ คำว่า อัญญา ซึ่งแปลว่า แตกต่าง บวกกับคำว่า จารี ซึ่งแปล

มาจากคำว่าจารีต รวมกันแล้วหมายถึง แนวทางที่แตกต่างออกไป และก็ได้ชื่อนี้ออกมา”

⁶ ในงานของมัทนา เซตม์, “วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักหญิง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539, หน้า 51-52 ได้กล่าวถึงความคิดในการก่อตั้งกลุ่มอัญจารีว่า มาจากทัศนคติที่ตรงกันของหญิงรักหญิงทั้ง 4 คนนี้ว่าการเป็นหรือไม่เป็นหญิงรักหญิงเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้หญิง ผู้หญิงมีสิทธิที่จะเลือกหนทางนี้หรือไม่ก็ได้ และที่สำคัญคือผู้หญิงควรมีสิทธิตัดสินใจเลือกทางดำเนินชีวิตของตนเอง โดยอาจเลือกที่จะแต่งงาน อยู่กับคนรักเพศเดียวกัน หรืออยู่ตามลำพังโดยอาจมีหรือไม่มีเพศสัมพันธ์ก็ได้ ในขณะที่นั้น ยังไม่มีกลุ่มที่ทำงานด้านสิทธิสตรีกลุ่มใดที่พูดถึงสิทธิของผู้หญิงในประเด็นเหล่านี้ ซึ่งทำให้หญิงรักหญิงจำนวนไม่น้อยต้องเก็บซ่อนความรู้สึกและการแสดงออก และต้องเผชิญปัญหาที่มาจากอคติของสังคมที่มีต่อผู้หญิงรักเพศเดียวกัน

⁷ มัทนา เซตม์, “วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักหญิง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539, หน้า 51-54

⁸ Megan J. Sinnott, “Transgender Identity and Same-Sex Relationships in Thailand: Tom-Dee,” Ph.D. Dissertation, University of Wisconsin, Medison, 2002, p. 87.

⁹ สุไลพร ชลวิไล, “ตัวตนในเรื่องเล่า : การต่อรองทางอัตลักษณ์ของหญิงรักหญิง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, หน้า 96.

¹⁰ สุชีลา ตันชัยนันท์ เปิดบันทึก นักโทษหญิง 6 ตุลา, (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519, 2546), หน้า 60 – 61 และ นิรมล พงศ์ภาธร และสุชีลา ตันชัยนันท์ “พัฒนาการกลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์,” เสียงสตรี ฉบับสิทธิมนุษยชน 1 (ฉบับที่ 9, มกราคม 2522), หน้า 18-19, อ้างใน สุณี ไชยรส, “การหลอมรวมอุดมการณ์ เฟมินิสต์ ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน : ศึกษาผ่านประสบการณ์ สุณี ไชยรส,” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สตรีศึกษา) สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

2547, หน้า 90, เชิงอรรถที่ 8.

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹² ดูในสุชีลา ตันชัยนันท์ เปิดบันทึก นักโทษหญิง 6 ตุลา, (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519, 2546), หน้า 61 และหนังสือ “รำลึกสุภาพร ผู้เป็นตั้ง ขุนเขาและสายธาร ในวาระการจากไปของสุภาพร ศรีรัตโนภาส, 21 กุมภาพันธ์ 2545”, หน้า 9-10 และ 43-46, อ้างใน สุณี ไชยรส, “การหลอมรวมอุดมการณ์ เฟมินิสต์ ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน : ศึกษาผ่านประสบการณ์ สุณี ไชยรส,” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สตรีศึกษา) สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, หน้า 91-100 เชิงอรรถที่ 9, และหน้า 102.

¹³ สุณี ไชยรส, “การหลอมรวมอุดมการณ์ เฟมินิสต์ ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน : ศึกษาผ่านประสบการณ์ สุณี ไชยรส,” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สตรีศึกษา) สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, หน้า 120.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 120-128.

ธรรมนูญ “สร้างชาติ สร้างธรรม”

นิทรรศการ 75 ปี มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการจัดทำนิทรรศการถาวร
75 ปี มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

๗๕ ปี ธรรมศาสตร์ สร้างชาติ สร้างธรรม

ปี 2552 นี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีวาระครบรอบ 75 ปี แห่งการสถาปนา กิจกรรมหลากหลายได้ถูกจัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองวาระดังกล่าว หนึ่งในนั้นคือ นิทรรศการบอกเล่าเรื่องราวสำคัญของมหาวิทยาลัยตลอดช่วง 75 ปี

ธนาพล อิวสกุล ศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ ปัจจุบันเป็นกรรมการบริษัทโค-โลคัลจำกัด ได้เข้ามารับผิดชอบการจัดทำนิทรรศการชุดนี้ด้วยความร่วมมือและประสานงานกับผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหารท่าพระจันทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรรณิ์ สำราญเวทย์ ในฐานะประธานคณะกรรมการจัดนิทรรศการ ส่วนกรรมการอื่นๆ ได้แก่ ฐานันท์ นิพิฏฐกุล, วนิดา จันทนทัตน์, สมพร กรุดเงิน และอุบล แป๊ะยิ้มล่อง เป็นต้น การจัดนิทรรศการครั้งนี้ถือจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำหน้าที่ฐานข้อมูลหลักในการดำเนินการ

ธนาพลได้เปิดเผยว่า ในการจัดทำนิทรรศการ ได้คำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการจัดแสดงว่า เพื่อเผยแพร่เรื่องเล่าอันเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญและน่าสนใจในแต่ละช่วงอายุของมหาวิทยาลัยในวาระครบรอบ 75 ปีของการสถาปนา

เรื่องเล่าเหล่านี้จะทำหน้าที่ส่งพลังกระตุ้นจิตสำนึกให้เห็นว่า การศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ มีเป้าหมายในการรับใช้และสถาปนาความเป็นธรรมในสังคมตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย

เพื่อให้เรื่องเล่าในนิทรรศการมีพลังทางการสื่อสารให้กับผู้ดูซึ่งส่วนใหญ่ซึ่งน่าจะเป็นนักเรียนรุ่นปัจจุบัน ธนาพลจึงกำหนดแนวคิดหลักของเรื่องเล่าหรือนิทรรศการไว้ว่า จะเป็นการนำเสนอบทบาทของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผ่านผู้คนที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยภายใต้หลักการ “สร้างชาติ

นักศึกษา มธก. เดินขบวนเรียกร้องดินแดนจากอินโดจีนของฝรั่งเศส
8 ตุลาคม พ.ศ. 2483

ภาพการประชุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คราวเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

สร้างธรรม” ตามคำขวัญหลักของการจัดงาน 75 ปี
 ธรรมศาสตร์ เนื้อหาการจัดแสดงจะสื่อสารถึงสภาพ
 การเรียนการสอน การกระทำและเหตุการณ์สำคัญของ
 “คนธรรมศาสตร์” ที่ส่งผลต่อภาวะการ “สร้างชาติ
 สร้างธรรม” โดยถือเป็นแนวดำเนินเรื่องหลัก มีการ
 ลำดับเวลาความเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยที่แบ่ง
 เป็นยุคต่างๆ ถึง 9 ยุคเป็นภูมิหลัง และเลือกใช้เรื่อง
 ราวของ “คนธรรมศาสตร์” เป็นผู้เดินเรื่องเพื่อให้ผู้ดู
 ที่เป็นนักศึกษาปัจจุบันรวมถึงศิษย์เก่ารุ่นหลัง ได้
 ตระหนักร่วมกันว่า แท้จริงความเป็นธรรมศาสตร์ไม่
 ได้มีความหมายจำกัดเฉพาะแค่ “สถาบัน” หากแต่ที่
 จริงแล้วหมายถึง “คนธรรมศาสตร์” ที่ผ่านเข้ามาใน
 มหาวิทยาลัยทุกยุคทุกสมัย ซึ่งรวมถึงผู้ชมนิทรรศการ
 ด้วย

ดังนั้น ท้ายที่สุดแล้ว “สร้างชาติ สร้างธรรม” ซึ่งเป็น
 ปรัชญามหาวิทยาลัยมาตั้งแต่ครั้งก่อตั้ง ย่อมเป็นพันธกิจ
 ของ “คนธรรมศาสตร์” ทุกคนทุกรุ่น

เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องราวหรือตัวบท แนวคิดในการออกแบบนิทรรศการ 75 ปี ธรรมศาสตร์ จะได้
 คำนึงถึงกำเนิดและประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย ที่ไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่สถาบันอุดมศึกษาที่อยู่คู่

ขบวนนักศึกษาและประชาชน เดินออกจากธรรมศาสตร์
วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2516

กับสังคมไทยมากกว่า 75 ปี หากแต่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สังคมการเมืองไทยสมัยใหม่ด้วย ทั้งในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ จึงไม่เป็นการเกินเลยที่จะกล่าวว่าประวัติศาสตร์การสร้างชาติสมัยใหม่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งด้วย

เจ้าพระยาพิชัยญาติอภัยเจษฎ์ธรรมนุญในงานฉลองรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2475

หมุดคณะราษฎร

ขบวนแห่พาหนะรัฐธรรมนูญในงานฉลองรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2475

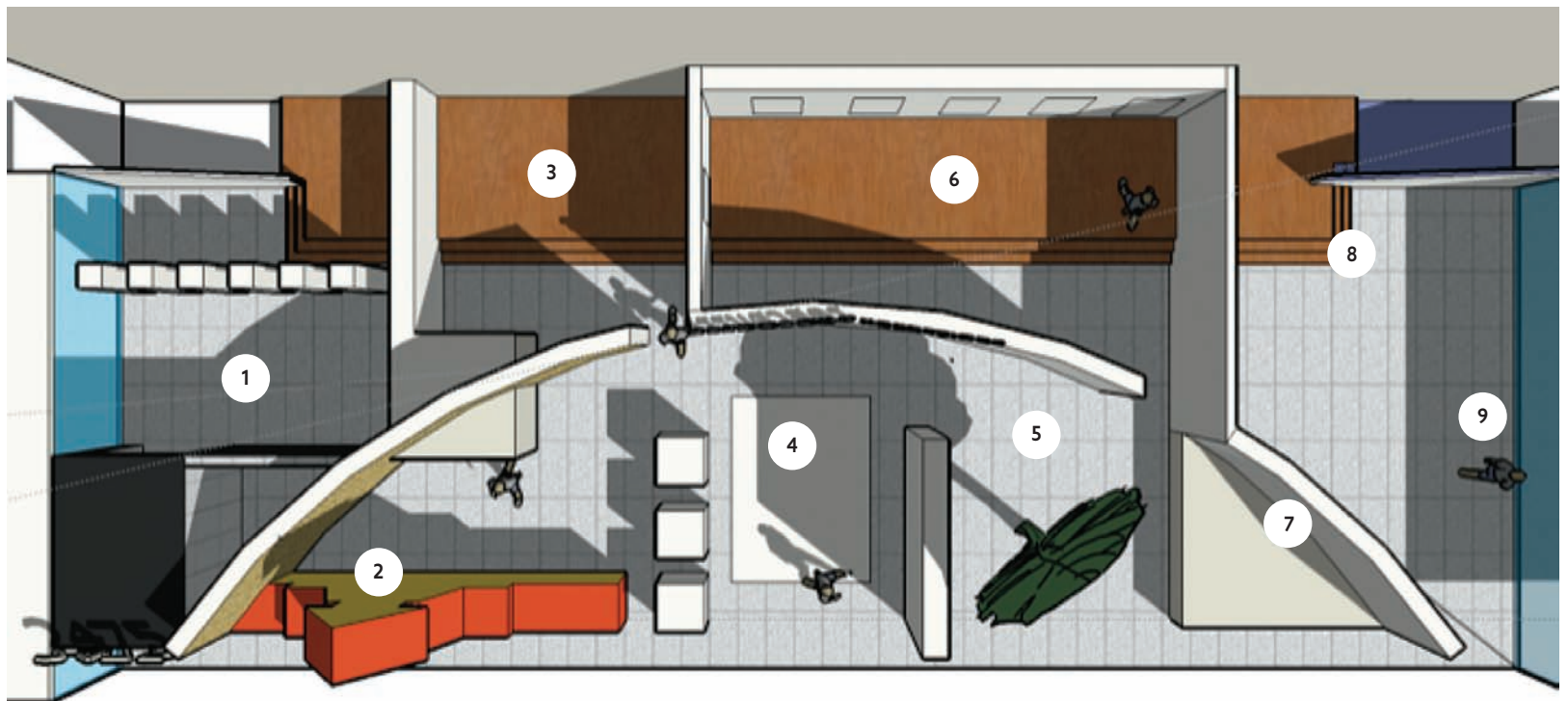

บรรยากาศงานฉลองรัฐธรรมนูญ

รูปแบบของนิทรรศการ “75 ปี ธรรมศาสตร์ สร้างชาติ สร้างธรรม” จึงเป็นการนำเนื้อหาประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์และประวัติศาสตร์สังคมไทยที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้เข้าไปเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เข้ามาร้อยเรียงเป็นหนึ่งเดียว นำเสนอเป็นเรื่องเล่าผ่านบทนิทรรศการ กราฟฟิคดีไซน์ และวัตถุ จัดแสดง เพื่อให้ผู้ชมได้ตระหนักว่า การเข้ามาเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งนี้ ไม่ได้เป็นเพียงสังกัด สถาบันการศึกษาแห่งหนึ่ง หากแต่เป็นสมาชิกคนหนึ่งใน “ชุมชน” ที่มีความทรงจำร่วมกับผู้คนใน สังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น รูปแบบการจัดแสดงจะเป็นการออกแบบตามเนื้อหาโดยใช้รูปสัญลักษณ์แทนความหมาย และวัตถุจัดแสดงที่เป็นเอกสารและวัตถุจดหมายเหตุ เช่น ภาพถ่าย โปสเตอร์ แผ่นผัง วิดีทัศน์ ทั้งนี้ จะได้คำนึงถึงพื้นที่การจัดแสดงซึ่งควรอยู่ภายใต้อาคารโล่งขนาดใหญ่

การออกแบบภายใต้เรื่องราว “คนธรรมศาสตร์ สร้างชาติ สร้างธรรม” ได้แบ่งพื้นที่การจัดแสดงออก เป็น 9 ส่วน ตามลำดับยุคต่างๆ คือ

แผนผังนิทรรศการ 75 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. คำว่าสยามเก่า สร้างสยามใหม่
2. สำนักโหนดหมายชูประเทศชาติ สำนักนั้นธรรมศาสตร์และการเมือง
3. สงครามและสันติภาพ
4. โดมดำรงคงจิตหาญดวงมาลัยมั่น
5. ปลุกยูงทองไว้เคียงโคม
6. หอกดาบกระบอกรบ หรือทนต์สิ้นกระแสนเรา
7. โดมพี่ โดมน้อง
8. ทุกทุกแห่ง แต่ล้วน เหลืองกับแดง
9. จะสู้เพื่อธรรมนั้นนรินทร

ภาพจำลอง 3 มิติ นิทรรศการ 75 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- “คว่ำสยามเก่า-สร้างสยามใหม่” / บริบทการก่อเกิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นการนำเสนอหลักการและที่มาของกำเนิดมหาวิทยาลัย ที่เป็นผลพวงจากการอภิวัฒน์ 2475 และหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แนวคิดทางการศึกษาของ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

- “สำนักไหนหมายชูประเทศชาติ สำนักนั้นธรรมศาสตร์ และการเมือง”/ยุคสมัยแห่งการก่อร่างสร้างตัวของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยยุครูปแบบตลาดวิชาเพื่อสร้างพลเมืองใหม่ สำหรับระบอบการปกครองประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ

- “สงครามและสันติภาพ” ยุคสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และขบวนการเสรีไทยซึ่งมหาวิทยาลัยและนักศึกษามีบทบาท ในขบวนการต่อต้านสงคราม

- “โตมดำรงค์จิตหาญ ดวงมัลย์มัน” เป็นยุคการเปลี่ยน ชื่อมหาวิทยาลัยและหลักสูตร มหาวิทยาลัยถูกควบคุมและได้รับความกดดันจากการเมืองภายนอก จนเป็นผลให้นักศึกษา สามัคคีกัน ลุกขึ้นสู้เพื่อความเป็นธรรม

- “ปลูกยูงทองไว้เคียงโดม” มหาวิทยาลัยยุคดิรููปแบบความเป็นมหาวิทยาลัยเปิด เข้าสู่การเป็นมหาวิทยาลัยปิด สังคมภายนอกเองได้เข้าสู่ยุคเผด็จการทหารเบ็ดเสร็จ บรรยากาศในมหาวิทยาลัยยุคนี้ต้นทางนกฎงเริ่มกลายเป็นสัญลักษณ์ใหม่ของมหาวิทยาลัย พร้อมกับการพระราชทานเพลงประจำมหาวิทยาลัย “ยูงทอง” และวันสำคัญของมหาวิทยาลัย “วันทรงดนตรี”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงปลูกต้นยูงทองที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาพเหตุการณ์การสลายการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

- “ดอกดาบกระบอกรบปืนหรือทนคลื่นกระแสน้ำ” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีบทบาทโดดเด่นในการขับไล่ระบอบเผด็จการทหารและได้ต่อสู้ทางอุดมการณ์อย่างเข้มข้น จนกระทั่งได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากความขัดแย้งความคิดทางการเมือง แต่ทว่าสามารถฟื้นฟูขึ้นมาได้ในที่สุด
- “โดมพีโดมน้อง” มหาวิทยาลัยเริ่มขยายพื้นที่การศึกษาออกไปยังศูนย์รังสิต ศูนย์ลำปางและศูนย์พัทยา
- “ทุกทุกแห่ง แต่ล้วนเหลืองกับแดง” เป็นยุค 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งคนธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยได้เข้าไปมีบทบาทหลากหลายมิติในการสร้างชาติ สร้างธรรม ตลอดจนมีบทบาททางสังคมตลอดมา
- “จะสู้เพื่อธรรมนั้นนิรันดร” เป็นพื้นที่สุดท้ายของนิทรรศการที่จะมีการนำเสนอเนื้อหาและสัญลักษณ์ ให้ผู้ชมนิทรรศการได้ครุ่นคำนึงถึงบรรยากาศที่ตนเองจะมีส่วนร่วมในการสร้างชาติ สร้างธรรมในอนาคตสุดท้ายของพื้นที่นี้ คงจบลงด้วยข้อความ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์ลำปาง

ภาพการประชุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ทำเนียบรัฐบาล
ที่มา : <http://www.bloggang.com/data/moonfleet/picture/1232006777.jpg>

ภาพการประชุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
ที่ท้องสนามหลวง ที่มา : <http://www.siamreview.net/img/P7673417-12.jpg>

“

มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นมหาวิทยาลัยที่สถาปนาธรรมศาสตร์
คือวิชาที่ให้เราเข้าใจเรื่องความจริง ความถูกต้องดีงาม
และวิธีการที่จะสร้างสรรค์ดำรงรักษาระรรมนั้นไว้
จะทำสิ่งนี้ได้อย่างไรภารกิจ ยังคงมีอยู่ตลอดเวลา...
...บัดนี้ท่านทั้งหลายมาร่ำลึกลงงานสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เรามาทบทวนถึงความหลัง ความเป็นมาเป็นไป
ในการที่ได้พยายามช่วยกันสถาปนาธรรมศาสตร์
ให้เกิดมีขึ้นแก่นักศึกษาทั้งหลาย และเราทั้งหลาย
ยังมีภารกิจต่อเนื่องไปตลอดกาลนาน คือการสถาปนาธรรมศาสตร์
ให้เกิดมีขึ้นแก่นักศึกษารุ่นต่อไป ต่อแต่นั้นก็พยายามสถาปนาธรรม
และดำรงรักษาระรรมให้ยั่งยืนอยู่ตลอดกาลนาน
ภารกิจนี้จะสำเร็จลุล่วงไปก็ด้วยอาศัยปัญญาที่ดำเนินไปโดยถูกวิธี

”

ปาฐกถาธรรมของพระราชวรมณี (ปยุต ปยุตโต) เนื่องใน
วันสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 27 มิถุนายน 2518

นิทรรศการชุดนี้เมื่อดำเนินการเสร็จจะได้รับการติดตั้งจัดแสดงครั้งแรกที่หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2552 เพื่อร่วมเฉลิมฉลองการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครบรอบ 75 ปี ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ใช้เวลาจัดแสดงจนถึงวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2552

จากนั้น เคลื่อนย้ายไปจัดแสดงที่ศูนย์รังสิต เวลานี้คาดว่าหากไม่ใช่กลุ่มอาคารเรียนรวมสังคมศาสตร์ก็น่าจะเป็นหอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ ตั้งแต่ วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 จนถึง 30 สิงหาคม พ.ศ. 2552 และที่ศูนย์ลำปางตั้งแต่วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2552 จนถึง 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 แล้วจึงย้อนกลับมาจัดแสดงที่ท่าพระจันทร์อีกครั้งหนึ่ง เนื่องในวันธรรมศาสตร์ วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2552

คาดว่า กลุ่มเป้าหมายในการชมนิทรรศการชุดนี้คือ นักศึกษาธรรมศาสตร์รุ่นปัจจุบัน ส่วนเป้าหมายรองคือ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย ศิษย์เก่าและประชาชนทั่วไป ความหวังอย่างน้อยของการชมนิทรรศการครั้งนี้ อาจเป็นช่องทางการสื่อสารเรื่องเล่ามหาวิทยาลัย เพื่อให้เกิดความตระหนักเตือนจิตสำนึกชาวธรรมศาสตร์ให้หวนคำนึงถึง “75 ปีธรรมศาสตร์ สร้างชาติ สร้างธรรม”

คำปฏิญาณในการรับปริญญา
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2482

บทควา
หอจดหมายเหตุรัตนโกสินทร์

★
ดาวเหนือ

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๗ ★ มกราคม ๒๕

จักษิ้นหยัด ความถูกต้อง
ในสถานการณ์ปัจจุบัน

ลัทธิรักชาติของ พคท. และการต่อต้านลัทธิชาตินิยมทางการ (พ.ศ. 2519-2523)

ฉิกานต์ ศรีนารา*

พคท. เป็นนักชาตินิยมหรือไม่? ปัญหานี้ยังไม่ได้ถูกอภิปรายกันอย่างจริงจังในหมู่นักวิชาการ นี่ทำให้ข้อเสนอของ เกษียร เตชะพีระ ในบทความ 2 ชิ้น ชื่อ “สองชาตินิยมชนกัน”¹ และ “จากเพลงเพื่อชีวิตถึงเพลงปฏิวัติ”² ที่เสนอว่า พคท. คือ นักชาตินิยมอีกแบบหนึ่ง แต่เป็น “ประชา-ชาตินิยม” คล้ายจะเป็นข้อยุติ

บทความชิ้นนี้ ไม่ต้องการโต้เถียงกับเกษียรทั้งในทางทฤษฎีและการตีความ แต่ต้องการเสนอ “ข้อเท็จจริง” ซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารของ พคท. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “วารสารปฏิวัติ” ฉบับต่างๆ ของ พคท. ที่ถูกจัดทำขึ้นทั้งในป่าและในเมืองในช่วงต้นทศวรรษ 2520 อันเป็นช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามภายใต้การสนับสนุนของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตและลาวบุกยึดกัมพูชาได้สำเร็จและทำให้ พคท. มองว่า พรรคและประเทศกำลังถูกคุกคามอย่างหนักจากพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต-เวียดนาม และถูกโจมตีอย่างหนักว่า ไม่มี “ความเป็นไทย” ที่สำคัญก็คือ เอกสารดังกล่าวให้ “ข้อเท็จจริง” ว่า ในเวลานั้น ไม่เพียง พคท. จะไม่ใช่ “ลัทธิชาตินิยม” แต่ยังต่อต้าน “ลัทธิชาตินิยม” และนิยามตัวเองในฐานะ “ผู้รักชาติที่แท้จริง” ในความหมายของ “ลัทธิรักชาติ” ด้วย

1. ความขัดแย้งระหว่างคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนและ “ความเป็นไทย” ของ พคท.

ต้นปี พ.ศ. 2522 ความขัดแย้งอันยืดเยื้อระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามกับพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ได้ดำเนินมาถึงขั้นแตกหัก เมื่อกองทัพของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยึดกรุงพนมเปญของกัมพูชาได้สำเร็จในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2522

ในความขัดแย้งครั้งนี้ พรรคคอมมิวนิสต์ลาวและพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ขณะที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนและพรรคคอมมิวนิสต์ไทยสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา ท่าทีของ พคท. เช่นนี้ส่งผลให้ขบวนการปฏิวัติไทยแตกออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายแรกซึ่งมีจำนวนมากว่าเห็นด้วยและสนับสนุนการต่อต้านโซเวียต-เวียดนาม-ลาวของ พคท. ขณะที่อีกฝ่ายซึ่งมีจำนวนน้อยไม่เห็นด้วยกับ พคท. และแยกตัวออกจากขบวนการปฏิวัติ พวกเขาบางส่วน เช่น ยุค ศรีอริยะ และ บุญส่ง ชลธร กลับเข้าเมืองและเข้าร่วมกับนิตยสาร *ไทยนิกร* เปิดฉากโจมตี พคท. อย่าง

* นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รุนแรงว่า ไม่มี “ความเป็นไทย” โดยใช้ “อคติทางเชื้อชาติ” ซึ่งเป็นแก่นสำคัญของ “ลัทธิชาตินิยม”

การโจมตี พทท. ของ ไทยนิกร : ผู้นำ พทท. “เป็นคนจีน” และ “พูดไทยไม่ชัด”

นับตั้งแต่ปลาย พ.ศ. 2521 จนถึงต้น พ.ศ. 2523 ไม่เพียงต้องเผชิญกับปัญหาอันยุ่งยากจากความขัดแย้งในอินโดจีนและการแยกตัวของ “แนวร่วมบางส่วน” เท่านั้น แต่ พทท. ยังต้องเผชิญกับการรณรงค์โจมตีอย่างต่อเนื่องจากนิตยสารข่าวรายสัปดาห์อย่าง *ไทยนิกร* ด้วย วิธีการของ *ไทยนิกร* คือ โจมตีความไม่เป็นไทยของผู้นำ พทท. โดย “อาศัยอคติทางเชื้อชาติให้เป็นประโยชน์”

บทความเรื่อง “จางหยวน ประธานาธิบดีคนแรกของไทย” เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของวิธีการนี้ เริ่มตั้งแต่การตั้งชื่อ, การเรียกวิรัชว่า “จางหยวน” ซึ่งเป็นชื่อจีนที่เขาใช้ระหว่างไปศึกษาลัทธิมาร์กซ์ที่ประเทศจีน, การระบุว่า วิรัช คือ “บุคคลที่มีอำนาจที่แท้จริงภายใน พทท.” ส่วน มิตร สมานันท์ หรือ เจริญ วรรมงาม ซึ่งรู้จักกันในฐานะเลขาธิการที่ 1 ของ พทท. เป็นเพียง “หุ่นเชิด” เท่านั้น, โจมตีว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนสัมพันธ์กับ พทท. แบบ “พรรคพ่อพรรคลูก” หรือ “พรรคครูกับพรรคศิษย์” ผ่านทางวิรัช, โจมตีว่า วิรัช “พูดไทยไม่ชัด” ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ “ลักษณะประชาชาติ ไม่ได้รับการปฏิบัติ”, เป็นผู้ที่ทำให้ พทท. ไม่ใช่ “พรรคลัทธิมาร์กซ์-เลนิน...แต่เป็นพรรคความคิดเหมาเจ๋อตุงอย่างสมบูรณ์แบบ” และโจมตีว่า วิรัชคือบุคคลสำคัญที่ทำให้ พทท. “เดินตามแนวทางจีนอย่างเหนียวแน่น” เป็นผู้ “ขานรับทฤษฎีสากล” มาเป็นแนวทางการปฏิบัติของ พทท. โดยไม่ฟังเสียงคัดค้านจากใคร

ที่สำคัญก็คือ ในท้ายบทความ *ไทยนิกร* โจมตี พทท. ในเชิงเสียดสีว่า “ถ้า พทท. ภายใต้การนำอย่างเปิดเผยของวิรัช...เข้ายึดอำนาจรัฐ...ประชาชาติไทยก็มีหวังได้ประธานาธิบดีคนแรกเป็นคนจีนพูดภาษาไทยไม่ชัดชื่อวิรัช อังคถาวร หรือ จางหยวน นั่นเอง”³

การโจมตี พทท. ของ บุญส่ง ชเลธร : “ทำไมเราไม่ทำอะไรของเราที่มีลักษณะเป็นไทยๆ”

ในบรรดาอดีตผู้นำนักศึกษาปัญญาชนยุค 14 ตุลาคม 2516 ที่แยกตัวออกจาก พทท. ในช่วงต้น พ.ศ. 2522 บุญส่ง ชเลธร เป็นอีกคนหนึ่งที่มีเมื่อกลับเข้าสู่เมืองแล้วได้เข้าร่วมกับ *ไทยนิกร* รณรงค์โจมตี พทท. อย่างรุนแรง ผ่านการให้สัมภาษณ์ “การปฏิวัติยังเป็นไปได้ สัจธรรมนั้นมีทางออกเสมอ”, ให้สัมภาษณ์ “หน้าที่ของผม คือพูดความจริงตามที่ผมเห็น” และเขียนบันทึกชื่อ “ลาก่อนแนวทางชนบทล้อมเมืองและยึดเมืองในที่สุด”

การโจมตีทั้งหมดพุ่งเป้าไปที่ “ความไม่เป็นไทย” ของ พทท. โดยอาศัย “อคติทางเชื้อชาติ” ให้เป็นประโยชน์ และพุ่งเป้าการโจมตีไปที่ วิรัช อังคถาวร เช่น โจมตีว่า นอกจากวิรัชจะ “พูดไทยไม่ชัดแล้ว”

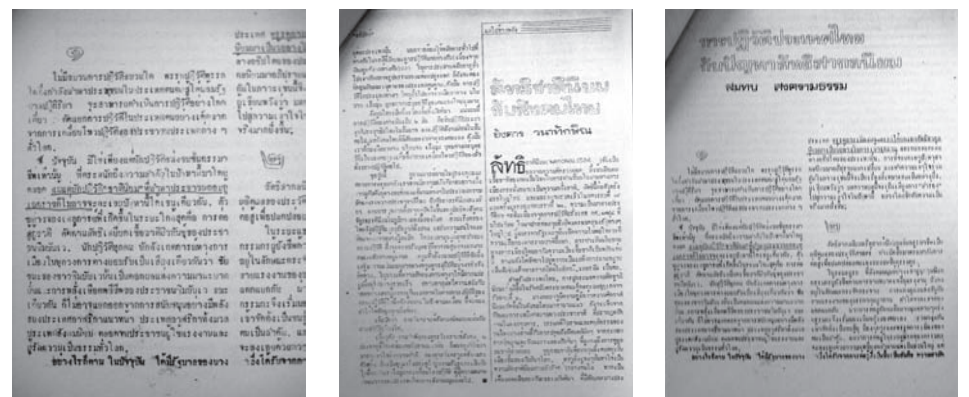
ยัง “มีความเป็นจีนตั้งแต่หัวถึงเท้า ความคิดความอ่านก็เป็นจีนไปหมด แต่เรื่องพูดไทยไม่ชัดไม่สำคัญ สำคัญตรงที่ว่าเขารอบจำพรรคและนำพาพรรคไปปรับใช้ผลประโยชน์ของจีน”, โจมตีว่า “สิ่งที่พคท. ทำนี้เป็นการขายการปฏิวัติ เป็นการทำลายการปฏิวัติ” หรือ “มันเหมือนกับเราจะเรียกร้องให้ขบวนการของจีนขบวนการหนึ่งมาทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนไทย มันยาก” และ “ถ้าเราตั้งพรรคปฏิวัติขึ้นมา แล้วก็เอาการปฏิวัติของเราไปผูกพันหรือไปขึ้นต่อกับจีนหรือโซเวียตก็ตาม ล้วนแต่เป็นเรื่องนำอภัยยศทั้งสิ้นและไม่มีอนาคต มันจะมีเกียรติตรงไหนที่เราเอาประชาชาติไทยหรือการปฏิวัติของเราไปขึ้นต่อกับจีนหรือโซเวียต ทำไมเราไม่ทำอะไรของเราที่มีลักษณะเป็นไทยๆ ทำไมเราไม่เป็นตัวของตัวเอง”⁴

การโจมตี พคท. ของยุค ศรีอารียะ : “ไม่มีใครรักชาติไทยเท่ากับคนไทย”

ยุค ศรีอารียะ คือ นามปากกาของ เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ อดีตผู้นำนักศึกษาในช่วง 14 ตุลาคม 2516 ที่เข้าร่วมต่อสู้ด้วยอาวุธกับ พคท. หลังเกิดกรณี 6 ตุลาคม 2519 และใช้นามปากกา “ยุค ศรีอารียะ” สำหรับเขียนบทความ และบทกวีลงในหนังสือพิมพ์ใต้ดินของ พคท.⁵

ปลาย พ.ศ. 2521 ต่อต้น พ.ศ. 2522 ด้วยเหตุผลที่ไม่แน่ชัด เขาได้แยกตัวออกจาก พคท. และกลับเข้าสู่เมืองอย่างเงียบๆ แต่ต่อมาไม่นานชื่อเสียงของเขาก็กลายเป็นที่รู้จักไปทั่ว เมื่อยุคเริ่มเปิดฉากรณรงค์โจมตี พคท. อย่างรุนแรงและต่อเนื่องโดยการเขียน “บันทึกกบฏ” ลงตีพิมพ์ใน *ไทยนิกร* ติดต่อกันตั้งแต่ต้นเดือนกรกฎาคม 2522 จนถึงต้นเดือนมกราคม 2523 รวมทั้งหมด 7 ฉบับ

ขณะที่ “บันทึกกบฏ” ฉบับอื่นๆ โจมตี พคท. ว่า “ไม่เป็นอิสระ เพราะ “ตามจีนทุกเรื่อง” และเป็นลัทธิเหมาไม่ใช่ลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ใน “บันทึกกบฏ” ฉบับที่ 2 ที่ชื่อ “ไม่มีใครรักชาติไทยเท่ากับคนไทย” เผยให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความคิดที่อยู่เบื้องหลังการโจมตี พคท. ของเขาคือ “ลัทธิชาตินิยม” ที่เชิดชูความเป็น “คนเชื้อชาติไทย” ต่อต้านคนจีน

บางส่วนของบทความที่เขียนขึ้นโดย พคท. ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิชาตินิยม

ยุคโจมตีว่า ในปัจจุบัน พคท. ได้ถูกควบคุมโดยคนจีนอย่างเบ็ดเสร็จแล้ว และวิธีการที่คนจีนใช้ก็คือ หนึ่ง เข้าไป “ยึดกุมการนำ” ดังจะเห็นได้ว่า “ผู้ที่กุมงานการเมืองและจัดตั้งพรรคปัจจุบันคือคุณจางหย่วน”, “หน่วยงานสำคัญทุกแห่งถูกลูกน้องคุณจางหย่วนควบคุมทั้งหมด และยังคงอยู่ในมือของคนจีน”

สองคือ “กุมผู้ปฏิบัติงานชั้นสูงของพรรค” ดังจะเห็นได้ว่า “พวกลูกครึ่งจีน” ได้กระจายกันไปกุมงานสำคัญของพรรคในส่วนต่างๆ อยู่นานทั่วประเทศ

และสาม ผูกขาดแนวการศึกษาการเมืองและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ดังจะเห็นได้ว่า ข้อมูลของ พคท. ส่วนใหญ่มาจาก “จีน” ทั้งนี้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เอาใจให้มีความสำคัญมากที่สุด คือ “ปัญหาทางเชื้อชาติ”

๖๖

.....ในชีวิตของผมที่ผ่านมาผมไม่เคยคิดเลยว่าปัญหาเชื้อชาติจะเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับการปฏิวัติไทย คนจีนหรือคนไทยก็น่าจะปฏิวัติแผ่นดินไทยได้ แต่เมื่อเผชิญสิ่งนี้ด้วยตัวเองแล้ว ผมจึงได้สำนึกถึงคำกล่าวที่ง่าย ๆ ที่กล่าวไว้ว่า “ไม่มีใครจะรักชาติไทยเท่ากับคนไทย” แต่ละคนยังมีความผูกพันต่อแผ่นดินที่เขาเกิดอย่างแน่นแฟ้น และสำหรับยุคการปฏิวัตินี้ ความคิดเช่นนี้เรายังไม่อาจปฏิเสธได้ คนจีนมากุมการปฏิวัติไทย เขาทำเพื่อประเทศไทยเพื่อประชาชนไทยหรือเขาทำเพื่อประเทศจีนประชาชนจีน...

ผมใช้ชีวิตในป่ามา 2 ปี แม้เวลาจะน้อยแต่สิ่งที่ผมพอจะสรุปได้ก็คือ คนเหล่านี้ผูกพันกับแผ่นดินจีนมากกว่าแผ่นดินไทย...ถ้าเราเอ่ยถึงจีน เขาจะพูดถึงความยิ่งใหญ่ ถ้าเรากล่าวในเชิงไม่เห็นด้วยกับจีน เขาจะปกป้องจีนอย่างสุดชีวิตจิตใจ จีนดีทุกอย่าง จีนยิ่งใหญ่ที่สุด จีนคือประเทศสังคมนิยมแท้และสมบูรณ์เป็นศูนย์กลางการปฏิวัติโลก เขาจะพยายามทุกทางที่จะทำให้คนเชื่อมั่นในจีน วีรชนในความคิดของเขาคือจางซูเต๋อ, หลิวหูลาน หาใช้วีรชน 14 ตุลาคม 6 ตุลาคมไม่ เจตนาธรรมณ์ที่เขาสืบทอดคือภารกิจการปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่ของจีน หาใช้ภารกิจการปฏิวัติประเทศไทยไม่ ในสมองของเขามีแต่เหมา เหมา และ ก็เหมา เหมา!.....⁶

๑๑

2. การตอบโต้ของ พคท. : ใช้ “ทฤษฎีสากล”

ต่อต้านโซเวียต-เวียดนาม-ลาว

พลันที่สงครามระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและกัมพูชาระเบิดขึ้น พคท. ได้ให้คำอธิบายต่อกรณีนี้ด้วย “ทฤษฎีสากล” ซึ่งก่อนหน้านี้เป็นเพียงคำ “สนทนา” เกี่ยวกับ “การแบ่งโลกเป็น 3 โลก” ใน พ.ศ. 2517 ระหว่าง “เหมาเจ๋อตุง” กับผู้นำของประเทศโลกที่สามประเทศหนึ่งเท่านั้น

ต่อมากองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *เหยียนเหมินยี่เป่า* ของจีนได้นำเอา “คำสนทนา” ดังกล่าวมาเขียนเป็นบทความชื่อ “ทฤษฎีการแบ่งโลกเป็น 3 โลก” และนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกในต้นเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2520 และต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2521 “กรมการเมือง” ของ พคท. ก็แสดงการยอมรับต่อ “ทฤษฎีสามโลก” อย่างเปิดเผยผ่านเอกสารสำคัญของพรรคที่ชื่อ “คำชี้แนะบางประการเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและงานสำคัญของพรรคใน พ.ศ. 2521” ว่า

“

.....ปัจจุบัน ปัญหาใครเป็นศัตรูที่สำคัญ ใครเป็นพลังหลักของการปฏิวัติและใครเป็นพลังฝ่ายกลางที่ช่วงชิงได้ในการต่อสู้ทางชนชั้นในขอบเขตทั่วโลก ซึ่งเกี่ยวพันกับการวิเคราะห์พลังฝ่ายต่างๆ ของโลกและทฤษฎีการแบ่งโลกเป็น 3 โลกของสหยาเหมาเจ๋อตงนั้นได้เกิดความเห็นที่ต่างกันขึ้นในทางสากล และส่งผลกระทบต่อถึงขบวนการของเราด้วย

เราเห็นว่า ทฤษฎีการแบ่งโลกเป็น 3 โลกของสหยาเหมาเจ๋อตงเป็นการเริ่มจากผลประโยชน์ของการปฏิวัติโลก ได้สรุปขึ้นจากการใช้หลักการลัทธิมาร์กซ์-เลนินไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางชนชั้นและความขัดแย้งพื้นฐานต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในโลกปัจจุบันอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ชี้นำทางปฏิวัติให้แก่ประชาชนประเทศต่างๆ ทั่วโลก สร้างคุณูปการในการผลักดันการปฏิวัติโลกให้ก้าวรุดหน้าไป.....⁷

”

เนื้อหาสำคัญของ “ทฤษฎีสามโลก” คือ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในปัจจุบันนี้ ได้ทำให้โลกถูกแบ่งออกเป็น 3 โลก

โลกที่ 1 คือ ประเทศจักรพรรดินิยม มืออเมริกาและโซเวียตเป็นศัตรูตัวร้ายกาจของการปฏิวัติโลก แต่ในปัจจุบันตัวที่ร้ายกาจที่สุด คือ โซเวียต โลกที่ 2 คือ อดีตประเทศจักรพรรดินิยม ซึ่งมีทวีลักษณะคือ ด้านหนึ่งกดขี่ขูดรีดประเทศโลกที่ 3 แต่อีกด้านหนึ่งก็ถูกจักรพรรดินิยมแทรกแซงควบคุม และข่มเหงรังแก และโลกที่ 3 คือ ประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศสังคมนิยม ซึ่งถือเป็นกองกำลังหลักของการคัดค้านจักรพรรดินิยม ลัทธิเมืองขึ้น และลัทธิครองความเป็นเจ้า ได้แก่ ประเทศในทวีปอเมริกา ออฟริกา และเอเชีย (ยกเว้นญี่ปุ่น)

หลักเกณฑ์ทั่วไปที่ใช้ในการแบ่งโลกออกเป็น 3 โลก มี 2 หลักคือ พื้นฐานทางเศรษฐกิจและท่าทีทางการเมือง ส่วน “แนวทางการต่อสู้ทางสากล” ก็คือ “ชนชั้นกรรมาชีพต้องสามัคคีกับผู้ที่สามัคคีได้ทั้งปวงตามความจำเป็นและความเป็นไปได้ในระยะประวัติศาสตร์นั้นๆ เพื่อเป็นผลดีต่อการขยายพลังที่ก้าวหน้าช่วงชิงฝ่ายกลางและโดดเดี่ยวพลังที่ชั่วร้าย”⁸

การอธิบายความขัดแย้งในอินโดจีนด้วย “ทฤษฎีสามโลก” ที่ทำอย่างเป็นทางการของผู้นำ พคท. เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ในต้นเดือนเมษายน พ.ศ. 2522 โดยการประกาศจุดยืนต่อความขัดแย้งใน

อินโดจีนผ่าน “คำชี้แนะเกี่ยวกับสถานการณ์และแนวโน้มในเขตปกครองศัตรู” และต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2522 ก็ได้เผยแพร่เอกสารซึ่งมีเนื้อหาทำนองเดียวกันออกมาอีกคือ “คำชี้แจงเกี่ยวกับสถานการณ์เฉพาะหน้าและหน้าที่ของเรา”⁹ ส่วนเนื้อหาของ “คำชี้แนะเกี่ยวกับสถานการณ์และแนวโน้มในเขตปกครองศัตรู” คือ

๖๖

.....ในเอเชียอาคเนย์ ปัจจุบัน จักรพรรดินิยมอเมริกาอยู่ในฐานะรับ สังคมจักรพรรดินิยมโซเวียต อยู่ในฐานะรุก ความพยายามในย่านนี้ของโซเวียตก็คือ อาศัยอินโดจีนมุ่งเข้ายึดครองไทย จากนั้นก็แผ่อิทธิพลเข้ายึดครองภูมิภาคนี้ การรุกรานกัมพูชาเป็นการรุกรานโดยตรงต่อประเทศไทย เป็นการคุกคามต่อเอกราชและอธิปไตยของประเทศต่างๆ ในเอเชียอาคเนย์ ตลอดจนผลประโยชน์ของจักรพรรดินิยมอเมริกา และประเทศอื่นๆ ในเขตนี้เด่นชัดขึ้น แต่การรุกรานดังกล่าวได้เผชิญกับการคัดค้านอย่างกว้างขวางทางสากล และการต่อต้านอย่างเหนียวแน่นของประชาชนกัมพูชา

ผู้กุมอำนาจเวียดนาม-ลาวตัดความช่วยเหลือ พคท. ด้านหนึ่งเพราะ พคท. เป็นพรรคลัทธิมาร์กซ์ที่แท้จริง ได้ยืนหยัดในลัทธิสากลนิยมชนชั้นกรรมาชีพออย่างเคร่งครัดตลอดมา มีแนวทางนโยบายที่เป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองที่ถูกต้อง เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชนและประชาชนไทยอย่างแท้จริง ไม่ยอมขายชาติและปฏิบัติตามคำบงการของเขา อีกด้านหนึ่ง เพราะพวกเขาต้องการใช้เป็นข้อต่อรองและไปล่อใจรัฐบาลเกรียงศักดิ์ สำหรับรัฐบาลปฏิวัติเกรียงศักดิ์แล้ว ด้านหนึ่ง ประกาศตัวเป็นกลาง ซึ่งเป็นการรับใช้แผนของอเมริกา ใช้วิธีการต่างๆ ไปยับยั้งแผนการรุกของโซเวียตและสมุนไว้ภายนอกประเทศ อีกด้านหนึ่ง พยายามใช้ความขัดแย้งเหล่านี้เป็นประโยชน์เพื่อทำลายการปฏิวัติที่นำโดย พคท. โดยตรง รักษาการปกครองร่วมกันของมันต่อไป.....¹⁰

๙๙

3. “ลัทธิรักชาติ” ของ พคท. และการต่อต้าน “ลัทธิชาตินิยม” ของทางการ

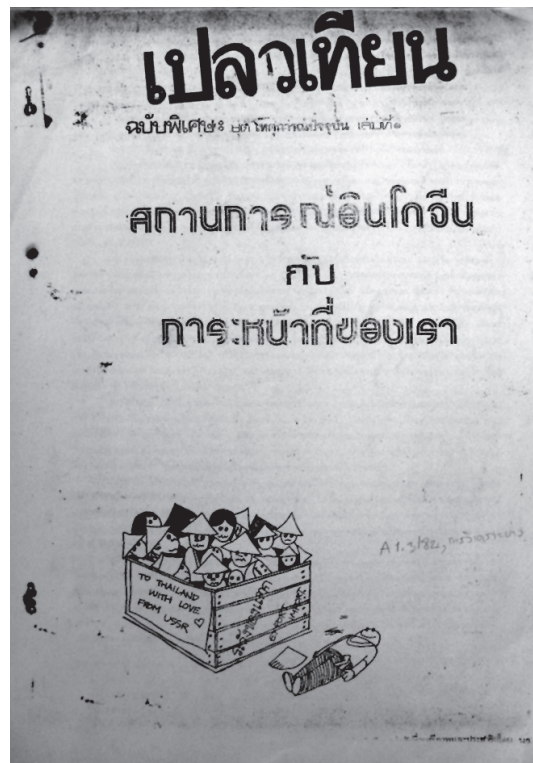
การที่ พคท. อธิบายความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและกัมพูชาด้วย “ทฤษฎีสากล” ทำให้ พคท. รู้สึกว่า “ชาติไทย” กำลัง “ถูกคุกคาม” จาก “ต่างชาติ” และเห็นความจำเป็นที่จะต้องปลุกกระตมประชาชนให้ “รักชาติ” และลุกขึ้นมาต่อต้าน “การคุกคาม” นี้ ดังจะเห็นได้จากข้อเขียนที่ปรากฏอยู่ใน “สิ่งพิมพ์ปฏิวัติ” ของ พคท. ฉบับต่างๆ เช่น *เปลวเทียน* ฉบับเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2522 ที่อธิบายว่า “ลัทธิลัทธิชาติ” “ทหารนิยม” และ “ปัญหาเศรษฐกิจ” คือ “สาเหตุพื้นฐานที่ให้เวียดนามเปลี่ยนจากประเทศที่ถูกรุกรานมาเป็นประเทศรุกราน”¹¹

อธิปัตย์ ฉบับเดือนกรกฎาคม 2522 ตีพิมพ์ “ประกาศคำขวัญ 7 สค.” ของ “กองการเมืองกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย” เรียกร้องให้มีการ “คัดค้านแผนครอบครัวประเทศไทยของกลุ่มเบรสนเนฟ-เลห์วอน-ไกรสร อย่างเด็ดเดี่ยว สนับสนุนประชาชนกัมพูชาที่ต่อต้านการรุกรานของต่างชาติ ทหารต่างชาติต้องถอนออกจากกัมพูชาและลาวให้หมด ประชาชนกัมพูชามีสิทธิ์ตัดสินชะตากรรมของตนเอง”¹²

ผู้บุกเบิก ฉบับประจำเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522 ตีพิมพ์บทความ “ประชาชนไทยจักต้องทำลายศัตรูผู้รุกรานให้พินาศไป” และตีพิมพ์บทความ ชื่อ “อันตรายที่แท้จริงที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน”¹³ เป็นต้น

มองเผินๆ นี้อาจดูเหมือนว่า พคท. ก็เป็น “ลัทธิชาตินิยม” อีกพวกหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในเอกสารของ พคท. จำนวนหนึ่ง ให้ “ข้อเท็จจริง” ที่ต่างออกไปคือ นอกจากพวกเขาจะไม่ระบุตัวเองว่าเป็น “ลัทธิชาตินิยม” แล้ว ยังต่อต้าน “ลัทธิชาตินิยม” และนิยามตัวเองในฐานะ “ลัทธิรักชาติ”

ข้อเท็จจริงนี้ สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนใน “สิ่งพิมพ์ปฏิวัติ” ฉบับต่างๆ ของ พคท. เช่น ผู้บุกเบิก ฉบับเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2522 ตีพิมพ์บทความของ “ธีรา สัตยธร” ชื่อ “พคท.กับการปฏิวัติประเทศไทย” ที่ได้แย้งการโจมตีว่า “ฝ่ายนำของ พคท. มีเชื้อสายจีน และแนวทางการนำของ พคท. ก็ล้วนรับคำสั่งมาจากจีนทั้งสิ้น”

ยุค, บุญส่ง, และ ไทโยนิกร กล่าวว่ “นักปฏิวัติทุกคน ก็ล้วนแต่คัดค้านลัทธิเชื้อชาติด้วยกันทั้งนั้น เพราะในแง่หนึ่ง การปฏิวัติก็มีจุดมุ่งหมายที่จะทำลายการกดขี่ทางเชื้อชาติให้หมดไป” และ “การที่ฝ่ายนำระดับสูงของ พคท. จะมีเชื้อสายจีนหรือไม่เป็นเรื่องที่ยังตอบไม่ได้” เพราะ “องค์การจัดตั้งของเราตั้งอยู่ในระหว่างการเคลื่อนไหวแบบปิดลับ” แต่ “ไม่ว่าจะมีหรือไม่มีก็ตาม นักปฏิวัติก็จะไม่ประเมินค่าบุคคลจากชาติกำเนิด แต่จะต้องพิจารณาว่าชีวิตของเขาแต่ละคนนั้นได้อุทิศตัวเพื่อภารกิจปฏิวัติหรือไม่เป็นหลัก”¹⁴

วารสารเปลวเทียน จัดทำขึ้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2522 โดยนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เดือนกันยายน พ.ศ. 2522 *หลักชัย* ตีพิมพ์บทความของ “มานะ เรืองจรัส” ชื่อ “พคท. ไม่เป็นตัวของตัวเองจริงหรือ” โดยกล่าวถึง “ปัญหาการกุมการนำโดยคนจีน ซึ่งเป็นปัญหาเชื้อชาติ” ว่า “เนื่องจากสภาพประเทศไทย มีชนชาติหลายชนชาติ พรรคซึ่งเป็นศูนย์รวมการต่อสู้ของประชาชนไทย จึงเป็นธรรมดาที่จะมีคนหลายเชื้อชาติเข้าร่วม... โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวจีนและเวียดนาม ซึ่งทำการปฏิวัติมาก่อน พคท. พวกเขาจึงมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง พคท. ในระยะเริ่มต้นไม่น้อย” พวกเขาต้อง “ผ่านการต่อสู้ที่ดุเดือดแหลมคม และยากลำบากอย่างแสนสาหัส ท่ามกลางการปราบปรามอย่างเอาเป็นเอาตายของรัฐบาล” และพวกเขาต้อง “ผ่านการทดสอบจำนวนมาก ต้องมีคุณธรรมสูง มีความคิดทางการเมืองที่แจ่มชัด มีจุดยืนที่รับใช้ประชาชนอย่างจริงจัง” นี่เป็นสิ่งที่พิสูจน์ว่า “ฝ่ายนำของ พคท. เข้าร่วมการปฏิวัติด้วยอุดมการณ์ที่มั่นคง โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว” ดังนั้น “การที่จะดูว่าคนๆ หนึ่งจะดีหรือไม่ พรรค พรรคหนึ่งจะต้องดีหรือไม่” จึง “ไม่ได้อยู่ที่เชื้อชาติกำเนิดของคนนั้น หรือ ผู้นำพรรคนั้น หากอยู่ที่การกระทำของคนนั้นหรือพรรคนั้นว่า ทำเพื่อใครต่างหาก”¹⁵

อย่างไรก็ตาม ข้อเขียนที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พคท. รู้สึกว่า ประเทศไทยกำลังถูก “คุกคาม” จาก “ต่างชาติ” และตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องปลุกระดมประชาชนให้ “รักชาติ” และลุกขึ้นมาต่อต้านโซเวียต-เวียดนาม-ลาว ก็คือ บทความ “สงครามประชาชน สงครามแห่งชัยชนะ” ซึ่งตีพิมพ์ใน *อริปไตย* ฉบับเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2523 ที่กล่าวถึงผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการที่ประเทศหนึ่งตกอยู่ภายใต้การยึดครองเป็นเมืองขึ้นของอีกประเทศหนึ่งว่า ด้านหนึ่งจะทำให้ประเทศนั้นยากจน ล้าหลัง ขณะที่อีกด้านหนึ่ง คนในประเทศดังกล่าวจะถูกแบ่งแยกออกเป็น 2 ส่วนที่แตกต่างกันคือ ชนชั้นปกครองกับชนชั้นที่ถูกปกครอง

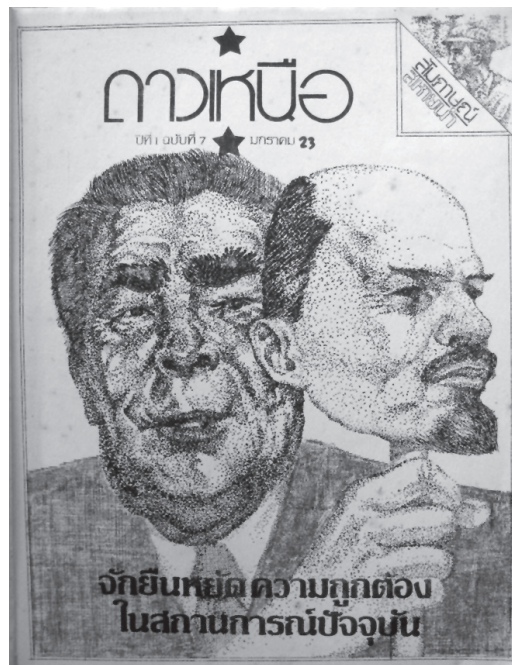
“

.....ชนชั้นปกครองในประเทศเช่นนี้ มีฐานะเป็นสมุนหรือเป็นผู้สมคบกับจักรพรรดินิยมต่างชาติ หรือประเทศเมืองที่มีประเทศนี้ต้องขึ้นต่อ, ชนชั้นนี้ย่อมได้รับผลประโยชน์จากการสับส่นคุณค่าจุนจากเจ้านายต่างชาติ ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์และอำนวยความสะดวกในการปล้นสะดมทรัพย์สินทางธรรมชาติ และขูดรีดแรงงานของประชาชนผู้ใช้แรงงานในประเทศ นี้อย่างเต็มที่, คนพวกนี้จจะร่ำรวยอย่างมหาศาล มั่งมีศรีสุข อยู่เหนือความยากแค้นใดๆ ของคนทั้งประเทศ, พวกนี้ไม่มีคำว่า “รักชาติ” ในหัวใจ มีแต่คำว่า “ขายชาติ”, พวกนี้ไม่มีคำว่า “ประเทศชาติ” ในหัวใจ มีแต่คำว่า “ตัวกู” เอาชาติขึ้นกับตน....¹⁶

”

ขณะที่บทความอีก 2 ชิ้นคือ “ปัญหาเวียดนามกับขบวนการปฏิวัติไทย” ใน *อริปไตย* ฉบับเดือนกันยายน พ.ศ. 2523 กล่าวว่า เหตุผลสำคัญที่ทำให้ พคท. “ยึดหยัดคัดค้านเปิดโปงโจมตีความคิดมักใหญ่ใฝ่สูงของโซเวียต-เวียดนาม” ก็เพราะว่า “มีความรักชาติ” และเสนอให้ “ประชาชนไทยผู้

รักชาติ” ทำตามข้อเสนอของอุดม สีสุวรรณ ประธานคณะกรรมการประสานงานกำลังรักชาติรักประชาธิปไตย (กป.ขป.) ที่ให้ “สามัคคีกำลังรักชาติรักประชาธิปไตยทั้งปวง ประกอบด้วยทุกคนชั้นทุกชนชาติ ทุกพรรค ทุกฝ่าย ทุกกลุ่ม ทุกองค์กร ทุกนิกายศาสนา ผนึกกำลังกันขึ้น จึงจะสามารถต่อต้านการรุกรานของต่างชาติได้” ดังที่ “ประวัติศาสตร์บอกเราว่า ในยามที่บ้านเมืองคับขันมีแต่ประชาชนเท่านั้นที่ยืนหยัดต่อต้านการรุกรานของต่างชาติ ปกป้องรักษาความเป็นไทยของชาติตลอดมา”¹⁷

นิตยสารดาวเหนือ ปีที่ 1 ฉบับที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2523 จัดทำโดยผู้ปฏิบัติงานของ พคท. เพื่อปลุกกระแสรักชาติ

และบทความ “การปฏิวัติประเทศไทยกับปัญหาลัทธิสากลนิยม” กล่าวว่า แม้แต่นักปฏิวัติ “ชาตินิยม” ที่นำพาประเทศกอบกู้เอกราชก็ไม่อาจละเลยปัญหาลัทธิสากลนิยมได้ และกล่าวว่า “พรรคปฏิวัติในประเทศกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินานั้น ถ้าได้เป็นพรรคการเมืองที่รักชาติอย่างแท้จริงแล้ว อย่าวางฝันถึงชัยชนะเลย เรื่องจะรักษากำลังเท่าที่มีอยู่ของตนให้ดำรงคงอยู่ ก็เป็นเรื่องที่ยากเย็นเหลือประมาณแล้ว”¹⁸

อย่างไรก็ตาม การต่อต้าน “ลัทธิชาตินิยม” และนิยามตัวเองในฐานะ “ลัทธิรักชาติ” ของ พคท. ที่ชัดเจนที่สุดปรากฏอยู่ในบทความ 2 ชิ้นคือ “ผู้รักชาติที่แท้จริง” และ “ลัทธิชาตินิยมกับสังคมไทย” บทความชิ้นแรกกล่าวว่า “ขบวนการปฏิวัติที่นำโดย พคท. เป็นขบวนการรักชาติรักประชาธิปไตย จุดยืนที่รักชาติรักประชาธิปไตยของขบวนการนี้ได้รับการพิสูจน์ด้วยกระทำที่เป็นจริงอย่างเสมอต้นเสมอปลาย” และ

..... จุดยืนรักชาติอันเด็ดเดี่ยวมั่นคงนี้สอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนี้เป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับความเรียกร้องต้องการของผู้รักชาติเป็นอย่างยิ่ง นับแต่เวียตนามก่อการ

รักที่โชนหมากมุ่นเป็นต้นมา ความสงสัยที่ว่าเวียดนามเป็นภัยต่อประเทศชาติหรือไม่ในหมู่ผู้รักชาติได้หมดสิ้นไปโดยพื้นฐาน ภาระหน้าที่ของผู้รักชาติจึงอยู่ที่จะเตรียมรับมือกับศัตรูอย่างไร สถานการณ์เช่นนี้ต้องการความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การกระทำใดๆ ที่ไม่ส่งเสริมความสามัคคีย่อมจะถูกประชาชนคัดค้านต่อต้านโจมตีและเปิดโปง และนับวันประชาชนผู้รักชาติก็ยิ่งจะมองเห็นและเข้าใจลึกซึ้งแจ่มชัดยิ่งขึ้นว่า ใครคือผู้รักชาติที่แท้จริง ใครคือผู้ที่เขาจะฝากความหวังและอนาคตของประเทศไว้....¹⁹

”

ส่วนบทความ “ลัทธิชาตินิยมกับสังคมไทย” ซึ่งเขียนโดย “อังคาร วนาทักชิน” ถือได้ว่าเป็นบทความที่แสดงออกถึงการต่อต้าน “ลัทธิชาตินิยม” และการนิยามตัวเองในฐานะ “ลัทธิรักชาติ” ของ พคท. ที่เปิดเผยชัดเจนตรงไปตรงมาที่สุด

ผู้เขียนบทความเริ่มต้นด้วยการให้คำนิยามอย่างกว้างๆ ว่า “ลัทธิชาตินิยม (NATIONALISM)” เป็นผลจาก “ความคิดรวบยอด ที่เน้นลักษณะเชื้อชาติของตนเป็นใหญ่ในการดำเนินนโยบายทางการเมือง กระทั่งกลายเป็นความคลั่งชาติ” จากนั้นก็กล่าว “ลัทธิชาตินิยม” ก่อตัวขึ้นเป็นครั้งแรกในยุโรป และแพร่ขยายอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 19 และครั้งแรกของศตวรรษที่ 20

สำหรับประเทศไทยนั้น การปลุกฝังความคิดชาตินิยมเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 และมาบรรลุถึงจุดสูงสุดอย่างยาวนานในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งส่งผลสะท้อนต่อประชาชนในระดับที่แน่นอนนั่นคือ ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวโจมตีการตั้งฐานทัพในไทยและการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น เป็นต้น ในท้ายที่สุด “อังคาร วนาทักชิน” อธิบายว่า

“

.....ประชาชนที่ร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านชนชั้นปกครองปฏิกิริยา คัดค้านจักรพรรดินิยม ในท่ามกลางการปฏิบัติทางสังคมที่เป็นจริงต่างได้เรียนรู้และยกระดับทางคุณภาพใหม่ ความคิดชาตินิยมที่มีอยู่ในประชาชนบางส่วนในฐานะที่เป็นระยะผ่านยังไม่ถึงขั้นตกผลึกทางความคิดก็ได้รับการแก้ไขดัดแปลงมาสู่ลัทธิรักชาติ (PATRIOTISM) ที่ถูกต้อง นั่นคือ ก้าวจากพรมแดนของการยึดติดโดยอาศัยเชื้อชาติเป็นปัจจัยกำหนดอารมณ์ ความรู้สึก มาสู่ความรักต่อพี่น้องร่วมชาติร่วมแผ่นดินของตน ไม่มีข้อจำกัดด้วยเชื้อชาติหรือศาสนา ทั้งขยายกว้างออกไปทางสากลที่ต่อต้านการเหยียดสีผิว ต่อต้านคัดค้านการเผด็จอำนาจและคัดค้านจักรพรรดินิยม

เหตุการณ์ 14 ตุลาคมหาปิดได้เปิดทางให้ประเทศไทยมีสีล้นเป็นประชาธิปไตยขึ้นมา ระดับหนึ่ง ระยะนี้การเคลื่อนไหวรักชาติได้สำแดงพลังและมีบทบาทเข้าแทนที่ลัทธิชาตินิยม แต่ต่อมาอีกไม่นานชนชั้นปกครองปฏิกิริยา ก็ก่อกระแสปลุกเร้าตามวิธีการชาตินิยมขึ้นมาอีก

ด้วยการเสนอคำขวัญ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ทั้งนี้มี พล.ต.อ.ประมาท อดิเรกสาร ทายาททางการเมืองของ ป.พิบูลสงคราม เป็นตัวแทนกลุ่มชาวดกขอบที่โดดเด่น เสียงเพลง ประเภท “หนักแผ่นดิน” และ “เราถอยไปไม่ได้อีกแล้ว” กรอกหูวันละหลายๆ เที้ยว พร้อมกับ การจัดตั้งมวลชนชาวดก ใช้ยุทธวิธี “มือบิหมมือบ” กระทั่งเกิดกรณีนองเลือด 6 ตุลาคมขึ้น

ดอกผลของการแพร่ขยายลัทธิชาตินิยมในสังคมไทย ยังมีผลสะท้อนต่ออารมณ์ความรู้สึก ของประชาชนไทยรุ่นปัจจุบันอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ตราบใดที่ยังไม่มีการดำเนินการต่อสู้ทาง ความคิดผิดๆ เช่นความคิดชาตินิยมอย่างจริงจังและสร้างความศรัทธาชาติขึ้นมาแทนที่ ตราบนั้นก็ยังมีความเป็นไปได้ที่ชนชั้นปกครองสามารถใช้การปลุกลัทธิชาตินิยมมาเป็น เครื่องมือ “แบ่งแยกและปกครอง” เช่นเดียวกับพวกลัทธิสังคมนิยม-คลังชาติก็สามารถ “อ้อย เหยื่อ” สร้างความสับสนเพื่อแยกสลายพลัง และปิดกั้นมโนปัญญาที่ควรจะสามารถเรียนรู้ สิ่งอันเป็น “ลัทธิธรรมทั่วไป” ให้กว้างขึ้นเพื่อนำมาชี้หน้า และประสานเข้ากับสภาพรูปธรรม ตามความเป็นจริงของประชาชนชาติตน.....²⁰

4. บทสรุป : “ลัทธิรักชาติ” VS “ลัทธิชาตินิยมทางการ”

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา ความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนและการรณรงค์ โจมตีว่า พคท. ไม่มี “ความเป็นไทย” โดยอาศัย “อคติทางเชื้อชาติ” ซึ่งเป็นหัวใจของ “ลัทธิ ชาตินิยม” ที่ถูกปลุกฝังในความคิดของผู้คนในสังคมไทยมานานนับตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้ พคท. ต้องต่อสู้ทางความคิดในสองด้าน

ด้านหนึ่งคือ อธิบายและจัดการกับความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนโดยใช้ “ทฤษฎี สามโลก” ของเหมาเจ๋อตุง ขณะที่อีกด้านหนึ่งก็ชู “ลัทธิรักชาติ” ขึ้นมาเพื่อปลุกกระดมประชาชน ให้เข้าร่วมต่อต้านการรุกรานของโซเวียต-เวียดนาม-ลาว และเพื่อต่อต้าน “ลัทธิชาตินิยม” ที่ชนชั้นผู้ ปกครองและ กลุ่มไทยนิกร หยิบมาใช้โจมตี พคท.

กล่าวอย่างกว้างๆ เนื้อหาของ “ลัทธิชาตินิยม” ที่ พคท. โจมตีคือ การเน้นลักษณะเชื้อชาติของตน เป็นใหญ่ในการดำเนินนโยบายทางการเมืองกระทั่งกลายเป็นความคลั่งชาติ รวมถึงการเสนอคำขวัญ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ขณะที่ “ลัทธิรักชาติ” ของ พคท. พยายามจะยกระดับประชาชน ผู้ซึ่งถูกครอบงำด้วย “ลัทธิชาตินิยม” มานานให้ก้าวพ้นจากพรมแดนของการยึดติดโดยอาศัยเชื้อชาติ เป็นปัจจัยกำหนดอารมณ์ความรู้สึก ไปสู่ความรักต่อพี่น้องร่วมชาติร่วมแผ่นดินของตนโดยไม่มีข้อ จำกัดด้วยเชื้อชาติหรือศาสนา ทั้งขยายกว้างออกไปทางสากลที่ต่อต้านการเหยียดสีผิว ต่อต้านคัดค้าน การเผด็จอำนาจ และคัดค้านจักรพรรดินิยม

¹ เกษียร เตชะพีระ. “สองชาตินิยมชนกัน” ใน มติชนสุดสัปดาห์ 22,1157 (21-27 ตุลาคม 2545) และ มติชนสุดสัปดาห์ 33 : 22,1158 (28 96] ตุลาคม-3 พฤศจิกายน 2545) หน้า 43.

² เกษียร เตชะพีระ. “จากเพลงเพื่อชีวิตถึงเพลงปฏิวัติ” ใน วัฒนธรรมวิจารณ์ (บรรณาธิการ). สายลมเปลี่ยนทิศแต่ดวงจิตมิได้เปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : โครงการบันทึกและเผยแพร่ประวัติศาสตร์งานเพลงปฏิวัติ, 2546. หน้า. 23-37.

³ “จางหย่วน ประธานาธิบดีคนแรกของไทย”, ใน ไทยนิกร 3 : (30) + 90 (9 กรกฎาคม 2522) หน้า 16-20.

⁴ “สัมภาษณ์พิเศษ บุญส่ง ชลธร.” ใน ไทยนิกร 3 : (30) + 93 (30 กรกฎาคม 2522) หน้า 11-18.

⁵ จรัส ดิษฐาภิชาติ. ก่อนจะถึง 14 ตุลา. กรุงเทพฯ : เมฆขาว, 2546

⁶ “บันทึกกบฏฉบับที่ 2 ไม่มีใครรักชาติไทยเท่ากับคนไทย.” ใน ไทยนิกร 3 : (30) + 91 (16 ก.ค. 2522) หน้า 14-19.

⁷ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, A 6/18, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, แฉวงการณ์ รายงาน คำชี้แจงของ พคท. ในวาระต่างๆ เรื่อง “คำชี้แจงบางประการเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน และงานสำคัญของพรรคในปี 2521”. เอกสารโรเนียว, 2521

⁸ นิทรรัตน์. ทฤษฎีสากล. กรุงเทพฯ : กาลเวลา, 2522

⁹ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, A 6/10, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, แฉวงการณ์ รายงาน คำชี้แจงของ พคท. ในวาระต่างๆ เรื่อง “คำชี้แจงเกี่ยวกับสถานการณ์เฉพาะหน้าและหน้าที่ของเรา”, เอกสารโรเนียว, 2522

¹⁰ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D39 เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, นิตยสาร วารสาร จุลสาร เรื่อง “คำชี้แจงเกี่ยวกับสถานการณ์เฉพาะหน้าและหน้าที่ของเรา” ใน พิราบแดง (พฤษภาคม-มิถุนายน 2522), และ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, A 1.3 / 34, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, การวิเคราะห์ข่าว เรื่อง “คำชี้แจงเกี่ยวกับสถานการณ์เฉพาะหน้าและหน้าที่ของเรา”, 2522

¹¹ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, A1.3/82, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, การวิเคราะห์ข่าว เรื่อง “สถานการณ์อินโดจีนและภาระหน้าที่ของเรา” ใน เปลวเทียน ฉบับพิเศษ ชุด สถานการณ์ปัจจุบัน เล่มที่ 1, 2522

¹² หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D79/7, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, นิตยสาร จุลสาร วารสาร เรื่อง “ประกาศคำขวัญ 7 สค.” ใน อติปัตย์ 2 : (22-23 กรกฎาคม-สิงหาคม 2522), หน้า 5-6.

¹³ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D36/3, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, นิตยสาร เรื่อง “ประชาชนไทยก็ต้องทำลายศัตรูผู้รุกรานให้พินาศไป” และ “อันตรายที่แท้จริงที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน” ใน ผู้บุกเบิก 3 : (กรกฎาคม-สิงหาคม 2522)

¹⁴ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D36/3, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, จุลสาร เรื่อง “พคท.กับการปฏิวัติประเทศไทย” ใน ผู้บุกเบิก 3 : (กรกฎาคม-สิงหาคม 2522).

¹⁵ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, A 2/30, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, การเสนอปัญหาจากภายใน, เรื่อง “พคท. ไม่เป็นตัวของตัวเองจริงหรือ”, 2522

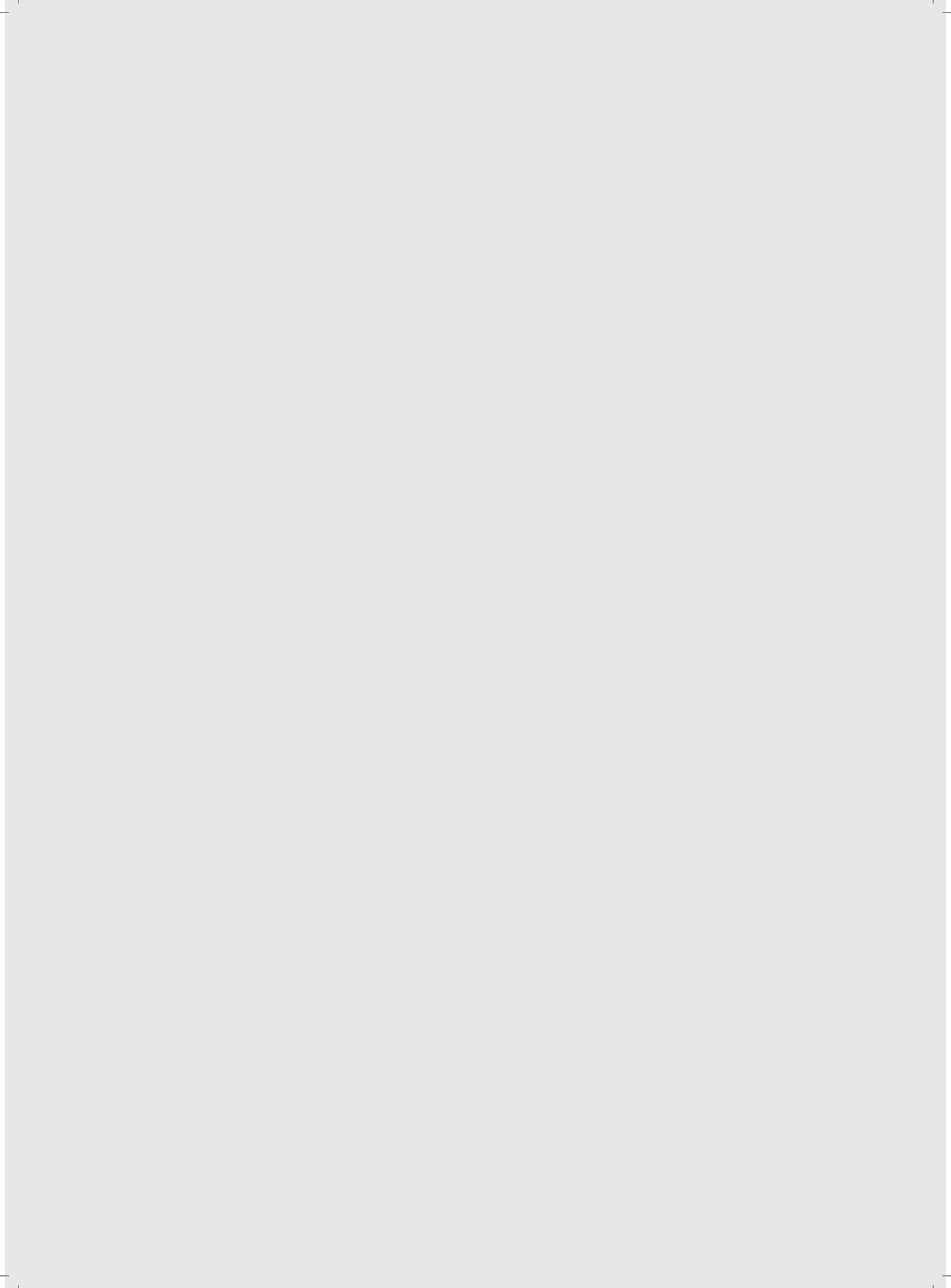
¹⁶ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D79/8, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง “สงครามประชาชนสงครามแห่งชัยชนะ” ใน อติปัตย์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 6, (สิงหาคม 2523), หน้า 13-14.

¹⁷ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D79/9, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง “ปัญหาเวียดนามกับขบวนการปฏิวัติไทย” ใน อติปัตย์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 7, (กันยายน 2523), หน้า 5.

¹⁸ เพิ่งอ้าง, หน้า 14 และ 17.

¹⁹ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D79/12, เอกสารชุดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง “ผู้รักชาติที่แท้จริง” ใน อติปัตย์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 8, (ตุลาคม 2523), หน้า 1-2.

²⁰ เพิ่งอ้าง, หน้า 16.

กิจกรรมหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี งบประมาณ 2551

ดาวเรือง แนวทอง*

หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับมอบหมายภาระงานด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย สอดคล้องตามหลักยุทธศาสตร์ และการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วยภาระงาน 2 ส่วน คือ การบริหารและดำเนินงานจดหมายเหตุและงานนิทรรศการ

การบริหารและดำเนินงานจดหมายเหตุ

ปีงบประมาณ 2551 หอจดหมายเหตุฯ ได้จัดทำฐานข้อมูลการลงทะเบียนเอกสารเพิ่มอีก 1 ระบบงาน รับมอบเอกสารจากหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย และบุคลากรในมหาวิทยาลัย รวมจำนวน 600 รายการ พร้อมดำเนินการลงทะเบียนในฐานข้อมูลเรียบร้อยแล้วส่วนผู้ใช้บริการเอกสารจดหมายเหตุฯ มีจำนวน 91 คน

นอกจากนี้ ยังได้จัดกิจกรรมอบรมเสวนา 2 เรื่อง คือ

1. เรื่องจดหมายเหตุกับการพัฒนาประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยไทยและสร้างองค์ความรู้ด้านการเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจของไทย อันจะนำไปสู่การสร้างทัศนคติของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ความเชื่อและศาสนา ตลอดจนกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ และเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ และวิธีการสร้างองค์ความรู้เพื่อประชาธิปไตยให้กับสังคมไทย กิจกรรมดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานประชาสัมพันธ์ ผู้เข้าร่วมอบรม ได้แก่ ครู อาจารย์ กลุ่มสาระสังคมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และผู้แทนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 93 คน

2. การจัดอบรมนักศึกษาแม่คู้เทศก์ 1 ครั้ง มีนักศึกษาเข้าร่วมจำนวน 40 คน วัตถุประสงค์ของการจัดอบรมนักศึกษาแม่คู้เทศก์ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความภาคภูมิใจในสถาบัน ให้นักศึกษามีความรู้เรื่องราวประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และส่งเสริมให้นักศึกษาได้รับการพัฒนาศักยภาพทางความคิด มีความสามารถถ่ายทอดประวัติเรื่องราวของมหาวิทยาลัยให้แก่ผู้อื่น นักศึกษาที่ผ่านการอบรมจะได้รับเกียรติบัตร สามารถสมัครเป็นนักศึกษาช่วยงานในหอจดหมายเหตุฯ หรือ

*นักเอกสารสนเทศ หอจดหมายเหตุ
และหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่ง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การอบรมเรื่องจดหมายเหตุกับการพัฒนาประชาธิปไตย รุ่นที่ 1/2551
26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

โครงการอบรมมัคคุเทศก์ รุ่นที่ 2 / 2551
10 ธันวาคม พ.ศ. 2551

มีคหุเทศก์นำชมหอประวัติศาสตร์ฯ โดยได้รับคำตอบแทนตามระเบียบว่าด้วยอัตราการจ้างนักศึกษาช่วยงานในหน่วยงาน

งานนิทรรศการ

1. นำขมนิทรรศการหอประวัติศาสตร์และห้องอนุสรณสถานปรีดี พนมยงค์ ให้แก่บุคลากรมหาวิทยาลัยนักศึกษา และบุคคลภายนอกจากหน่วยงานอื่นที่มีหนังสือขอเยี่ยมชมปีนทางการรวมทั้งสิ้นจำนวน 1,351 คน และจัดนิทรรศการชั่วคราว จำนวน 2 หัวข้อ คือ โรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และ ธรรมศาสตร์กับการพัฒนาประชาธิปไตย
2. งานจัดนิทรรศการภาพถ่ายในห้องประชุมสัญญา ธรรมศักดิ์ พร้อมจัดทำคำบรรยายภาพ จัดทำสูจิบัตรวันเปิดนิทรรศการ พร้อมจัดเสวนา เรื่อง ชีวิตและงานศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ วันจันทร์ที่ 25 สิงหาคม 2551 มีผู้เข้าร่วมเสวนาจำนวน 63 คน

ห้องประชุมสัญญา ธรรมศักดิ์

นิทรรศการภาพถ่ายชีวิตและงานศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์
25 สิงหาคม พ.ศ. 2551

แผนงานในอนาคต

จดหมายเหตุฯ มีแผนงานในอนาคต ดังนี้

1. จัดหาสถานที่จัดเก็บเอกสาร
2. จัดเอกสารส่วนบุคคล ๓๗๗๓ สัญญา ธรรมศักดิ์
3. จัดนิทรรศการชั่วคราว 3 ครั้ง/ปี
4. จัดทำฟิล์มภาพจดหมายเหตุเป็นเอกสารดิจิทัล
5. โครงการจัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่า ต.ม.ธ.ก. และจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกในวาระครบรอบ 75 ปี แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัย
6. โครงการจัดนิทรรศการในวาระครบรอบ 75 ปี แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัย
7. ส่งบุคลากรเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรมการบริหารงานจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑน์ และเรื่องที่เกี่ยวข้อง และจัดให้กรรมการไปศึกษา ดูงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑน์ทั้งในและต่างประเทศ